

Միգրացիոն տվյալները Օրակարգ 2030-ի համատեքստում.

միգրացիայի և
վարդագրման գնահատումը
Հայաստանում

IOM
UN MIGRATION

Միգրացիոն տվյալները Օրակարգ 2030-ի համատեքստում.

միգրացիայի և վարգագման
գնահատումը Հայաստանում

Սույն զեկույցում արտահայտված կարծիքները պատկանում են հեղինակներին և պարտադիր չէ, որ արտացոլեն Միգրացիայի միջազգային կազմակերպության (ՄՄԿ) և ՄՄԿ անդամ-պետությունների տեսակետները: Ողջ զեկույցում օգտագործված անվանումները և նյութի ներկայացումը չեն ենթադրում ՄՄԿ-ի կողմից ցանկացած երկրի, տարածքի, քաղաքի կամ շրջանի, կամ դրա իշխանությունների իրավական կարգավիճակի կամ դրա սահմանների վերաբերյալ որևէ տեսակետի արտահայտում:

ՄՄԿ-ն հավատարիմ է այն սկզբունքին, որ քաղաքակիրթ ու կանոնակարգված միգրացիան ծառայում է ի նպաստ միգրանտներին և հասարակությանը: ՄՄԿ-ի՝ որպես միջազգային կազմակերպության, փոխգործակցությունը միջազգային հանրության իր գործընկերների հետ ուղղված է միգրացիայի ոլորտում առկա մարտահրավերների լուծմանը, միգրացիային առնչվող հարցերի վերաբերյալ իրազեկության մակարդակի բարձրացմանը, միգրացիայի միջոցով սոցիալ-տնտեսական զարգացման խթանմանը, ինչպես նաև միգրանտների մարդկային արժանապատվության արժևորմանն ու բարեկեցության ապահովմանը:

Ձեկույցը պատրաստվել է ՄՄԿ-ի Ջարգացման հիմնադրամի կողմից ֆինանսավորվող «Հայաստանում Կայուն զարգացման օրակարգ 2030-ի միգրացիոն թիրախների ուղղությամբ կատարվող առաջընթացի մոնիթորինգ» ծրագրի շրջանակներում:

Ձեկույցը հրատարակվել է առանց ՄՄԿ պաշտոնական խմբագրման

Հրատարակիչ՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն

ՄՄԿ Հայաստանի առաքելություն

Հայաստանի Հանրապետություն,

Երևան 0010, ՄԱԿ-ի գրասենյակ,

Պետրոս Ադամյան 14 փողոց

Հեռախոս՝ +374 10 58 56 92

Ֆաքս՝ +374 10 54 33 65

Էլ. հասցե՝ IOMArmenia@iom.int

Կայք՝ www.iom.int/countries/Armenia

Հեղինակ՝ Էլիզա Մոսլեր Վիդալ

Ձևավորումը՝ Արամ Ուռուտյանի

© 2019 Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն (ՄՄԿ)

Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են: Սույն հրատարակման ոչ մի մաս չի կարող վերարտադրվել, պահվել տեղեկատվական որոնողական համակարգում, կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցով՝ էլեկտրոնային, մեխանիկական, լուսապատճենահանման, գրառման կամ այլ կերպ՝ առանց հրատարակչի նախնական գրավոր համաձայնության:

Բովանդակություն

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ, ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ՆԵՐԴԻՐՆԵՐԻ ՑԱՆԿ	iv
ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ	v
ԱՌԱՋԱԲԱՆ	vi
ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՄՓՈՓՈՒՄ	viii
ՆԱԽԱԲԱՆ	1
ՄԻԳՐԱՑԻԱՆ ԵՎ ԿԶՆ-ՆԵՐԸ	3
ԿԶՆ ԹԻՐԱԽՆԵՐԻ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ	9
ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՔԱՐՏԵԶԱԳՐՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ	16
ԿԶՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ	34
ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	45
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	66
ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ	67
ՀՂՈՒՄՆԵՐ	75

Պատկերների, աղյուսակների և ներդիրների ցանկ

Պատկեր 1.	Միգրացիան և ԿԶՆ-ները	3
Պատկեր 2.	Միգրացիա-ԿԶՆ ապգայնացման մոտեցումը Հայաստանում	7
Աղյուսակ 1.	Սինթետիկ նկարագրություն	46
Աղյուսակ 2.	ՄԱԿԶԱԾ Հայաստան. արդյունքների աղյուսակ. Արդյունք 4 . . .	80
Աղյուսակ 3.	Հարցազրույցի ձևանմուշի օրինակ	82
Աղյուսակ 4.	Տվյալների քարտեզագրման աղյուսակ. բացերի վերլուծության ամփոփում	84
Ներդիր 1.	Միգրացիայի ուղղակի ձևակերպումները ԿԶՆ-ներում	4
Ներդիր 2.	Միգրացիայի կառավարման ցուցանիշները (ՄԿՑ)	5
Ներդիր 3.	Միգրացիայի բաժինը 2014թ. ՏՏԿԱՀ-ում	22
Ներդիր 4.	Կրթության մոդուլից ընտրված հարցեր, ՏՏԿԱՀ 2014	33
Ներդիր 5.	Մալապիայի հաջողված փորձը	50
Ներդիր 6.	Գանա. կենսամակարդակի հետազոտություն - 2012/2013 թթ. . .	51
Ներդիր 7.	ՏՏԿԱՀ կրթության հարցերի վերաբերյալ առաջարկվող փոփոխությունները	52
Ներդիր 8.	Առաջարկություններ ՏՏԿԱՀ-ում միգրացիայի տևողության հարցի վերաբերյալ	55
Ներդիր 9.	Առաջարկություն ՏՏԿԱՀ-ում պատճառի հարցի վերաբերյալ . . .	58
Ներդիր 10.	Տնային տնտեսությունների հարցումների օգտագործում՝ Մոլդովայում աշխատանքային միգրացիայի մասին տվյալներ հավաքագրելու համար	60
Ներդիր 11.	Առաջարկություն ՏՏԿԱՀ-ում դրամական փոխանցումների մասին հարցի վերաբերյալ	62
Ներդիր 12.	Տվյալների մասնագիտացված հավաքագրում սփյուռքի, դրամական փոխանցումների և ֆինանսական ներգրավվածության մասին . . .	63
Ներդիր 13.	ՄԱԿԶԱԾ. Արդյունք 4. Միգրացիա	67
Ներդիր 14.	Կրթության մոդուլից ընտրված հարցեր, ՏՏԿԱՀ 2014	73

Հապավումների ցանկ

ՅԲԸՄ	Չայկական բարեգործական ընդհանուր միություն
ՍԿՏՅ	Սահմանային էլեկտրոնային կառավարման տեղեկատվական համակարգ
ՅԿԲ	Չայաստանի կենտրոնական բանկ
ԱՊՅ	Անկախ պետությունների համագործակցություն
ԵՄ	Եվրոպական միություն
ՏՏԿԱՅ	Տնային տնտեսությունների կենսապայմանների (կենսամակարդակի) ամբողջացված հետազոտություն
ԱՄԿ	Աշխատանքի միջազգային կազմակերպություն
ՄՄԿ	Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն
ԱԳՆ (ՀՀ)	Չայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարություն
ԱՄՅՆ (ՀՀ)	Չայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
ՎԿ (ՀՀ)	Չայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե
ՄԾ (ՏԿԵՆ ՀՀ)	Չայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության միգրացիոն ծառայություն
ԶՊԳ (ԱՄՅՆ ՀՀ)	Չայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության զբաղվածության պետական գործակալություն
ԿԳՄՄՆ (ՀՀ)	Չայաստանի Հանրապետության կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն
ԿԶՆ	Կայուն զարգացման նպատակներ
ՓՄԶ ԶԱԿ	Չայաստանի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոն
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԱԿ ՓԳՀ	Միավորված ազգերի կազմակերպության Փախստականների հարցերով զերագույն հանձնակատարի գրասենյակ
ՄԳՓԽ ԿԶՆ	Կայուն զարգացման նպատակների ցուցանիշների միջգերատեսչական փորձագիտական խումբ
ՄԱԿԶԱԾ	ՄԱԿ-ի զարգացման աջակցության ծրագիր

Առաջաբան

2016թ. հունվարի 1-ին ուժի մեջ մտան 2015թ. սեպտեմբերին ՄԱԿ-ի պատմական գազաթնաժողովի ժամանակ պետությունների ղեկավարների կողմից ընդունված Կայուն զարգացման 2030 օրակարգի Կայուն զարգացման 17 նպատակները (ԿՁՆ): Առաջիկա 15 տարիների ընթացքում այս համընդհանուր նշանակություն ունեցող նպատակների շրջանակներում պետությունները կհամախմբեն իրենց ջանքերը վերջ տալու համար աղքատությանը, պայքարելու անհավասարությունների դեմ և լուծելու կլիմայի փոփոխությամբ պայմանավորված խնդիրները՝ միաժամանակ հավաստիանալով, որ ոչ ոք չի անտեսվելու: Միևնույն ժամանակ, պետությունների կողմից ԿՁՆ իրագործումը կախված է լինելու երկրի ներսում մշակվող արդյունավետ, կայուն և ներառական ռազմավարությունների կյանքի կոչելուց:

Հայաստանի Հանրապետությունը հաստատել է իր հավատարմությունը Ձարգացման 2030 օրակարգին, և երկրում քաղաքական վերափոխումների լույսի ներքո ԿՁՆ-ների իրականացումը կարևոր գործիք է հանդիսանում ինչպես ներքին բարեփոխումների համար, այնպես էլ ամուր հիմքեր է ստեղծում Կառավարության, ՄԱԿ-ի, միջազգային գործընկերների, մասնավոր հատվածի, քաղաքացիական հասարակության և սփյուռքի կազմակերպությունների միջև համագործակցության և փոխհարաբերությունների զարգացման համար:

Միևնույն ժամանակ, ՀՀ կառավարությունը կարևորում է հուսալի և համապարփակ տվյալների առկայությունը Ձարգացման 2030 օրակարգի իրականացման համար:

Հայաստանի միգրացիոն քաղաքականությունը ընդգծում է միգրացիայի զարգացող ներուժի կարևորությունը երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման հարցում և վերջինիս դերը գիտելիքահեն և նորարար տնտեսության վերափոխման գործում: Այս իմաստով միգրացիոն տվյալների առկայությունն առանցքային նշանակություն ունի փաստահեն քաղաքականության մշակման համար:

Հուսով ենք, որ ՄԱԿ Ձարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ պատրաստված «Միգրացիոն տվյալները օրակարգ 2030-ի համատեքստում. միգրացիայի և զարգացման գնահատումը Հայաստանում» ուսումնասիրությունը և ներկայացված առաջարկությունները կնպաստեն միգրացիոն տվյալների բարելավմանը և իր ներդրումը կունենան Հայաստանում Կայուն զարգացման նպատակների իրականացման գործում:

Էդուարդ ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավար

Համառոտ ամփոփում

Ընդհանուր տեղեկություններ

ՄՄԿ-ի «Հայաստանում կայուն զարգացման Օրակարգ 2030-ի միգրացիոն թիրախների ուղղությամբ կատարվող առաջընթացի մոնիթորինգ» ծրագրով Հայաստանում մեկնարկեց Միգրացիայի և զարգացման ոլորտում Կայուն զարգացման նպատակների (ԿՁՆ) ազգայնացման գործընթացը: Օգտվելով այն պատեհությունից, որ միջազգային միգրացիան, որպես առանձին թեմա, ԿՁՆ շրջանակներում ներառվեց գլոբալ զարգացման օրակարգ, ծրագիրը նպաստեց Հայաստանի կառավարության կարողությունների զարգացմանը ազգային համատեքստին համահունչ միգրացիային առնչվող ԿՁՆ թիրախների սահմանման և մշտադիտարկման հարցում:

Հայաստանը բախվում է միգրացիային և զարգացմանն առնչվող տարատեսակ մարտահրավերների և հնարավորությունների խառնուրդին: Այլ առանձնահատկությունների հետ մեկտեղ, երկրին բնորոշ է նաև սեզոնային արտագնա աշխատանքային միգրացիայի ավանդաբար բարձր ցուցանիշ և աշխարհի տարբեր հատվածներում բնակվող բազմաքանակ սփյուռքի առկայություն, իսկ վերջին տարիներին արձանագրվել է նաև աշխատանքային միգրանտների և սիրիահայ փախստականների ներհոսքի քանակական աճ: Սա վկայում է առ այն, որ ԿՁՆ միգրացիային վերաբերվող թիրախներից շատերն անմիջականորեն առնչվում են երկրին և ներառում են քաղաքականության տարբեր ոլորտներ: Սա նաև հնարավորություն ստեղծեց այս ծրագրում պատշաճ կերպով ընդգրկել երկրում միգրացիոն հարցերով զբաղվող բազմաթիվ տարբեր շահագրգիռ կազմակերպություններ՝ սկսած Վիճակագրական կոմիտեից մինչև մի շարք առանցքային նախարարություններ և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչներ:

Մեթոդաբանությունը

Նախևառաջ, միգրացիային առնչվող ԿՁՆ թիրախների առաջնահերթությունները դասակարգվեցին բազմաթիվ շահագրգիռ կազմակերպությունների մասնակցությամբ անցկացված գործընթացում: Շահառուները սահմանեցին Հայաստանի համար առավել վերաբերելի հինգ թիրախներ՝ ձևափոխելով դրանք ըստ անհրաժեշտության: Միաժամանակ կազմակերպվեց տվյալների քարտեզագրման համապարփակ գործընթաց, որի ժամանակ ըստ թեմաների գնահատվեցին միգրացիայի վերաբերյալ Հայաստանին առնչվող առկա տվյալները: Այնուհետև մշակվեց տվյալների քարտեզագրման վրա հիմնված ցուցանիշների կառուցակարգ՝ ընտրված հինգ ԿՁՆ թիրախների ուղղությամբ առաջընթացը դիտարկելու նպատակով: Վերջում մշակվեցին համապատասխան առաջարկություններ՝ ուղղված Հայաստանում միգրացիոն տվյալների հավաքագրմանն ու կառավարման բարելավմանը:

Արդյունքների ամփոփում

Ստորև ներկայացված աղյուսակում մանրամասնորեն ներկայացված են առաջնահերթ համարված ԿՁՆ թիրախները և դրանց ազգային ցուցանիշները: Ազգային ցուցանիշները ներառում են ինչպես միջազգայնորեն ընդունված ԿՁՆ ցուցանիշներ, այնպես էլ որոշ փոխարինող ցուցանիշներ: Փոխարինող ցուցանիշները մշակվել են այն պարագայում, երբ հնարավոր չէր կիրառել միջազգայնորեն ընդունված ԿՁՆ ցուցանիշները՝ պայմանավորված տվյալների բացակայությամբ, կամ երբ հնարավոր չէր միջազգայնորեն ընդունված ցուցանիշով մշտադիտարկել թիրախի որոշ ասպեկտներ: Պետք է նկատի ունենալ, որ որոշ թիրախներ մի փոքր ձևափոխվել են ազգային համատեքստին ավելի համապատասխան դարձնելու համար. բացատրությունները տրված են փաստաթղթում:

Գլոբալ թիրախ **Ազգային ցուցանիշ**

4.բ. Մինչև 2020 թ. էականորեն և գլոբալ ընդգրկունով ավելացնել զարգացող երկրներին տրամադրվող կրթաթոշակները, մասնավորապես առավել թույլ զարգացած երկրներին, զարգացող փոքր կղզի-պետություններին և աֆրիկյան երկրներին՝ բարձրագույն կրթության համակարգում, այդ թվում՝ միջին-մասնագիտական ուսուցման, տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, ճարտարագիտական և գիտական ծրագրերում ընդգրկվելու նպատակով՝ զարգացած երկրներում և այլ զարգացող երկրներում:

Հայաստանի քաղաքացիներին տրամադրվող կրթաթոշակների թիվը արտերկրում բարձրագույն կրթություն ստանալու, ներառյալ միջին-մասնագիտական ուսուցման, տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, ճարտարագիտական և գիտական ծրագրերում, այդ թվում փոխանակման ծրագրերում ընդգրկվելու համար:

8.8 Պաշտպանել աշխատանքային իրավունքները և խթանել անվտանգ և ապահով աշխատանքային միջավայր բոլոր աշխատավորների, այդ թվում՝ միգրանտ աշխատավորների, մասնավորապես կին միգրանտների և անկայուն զբաղվածություն ունեցողների:

Աշխատանքային իրավունքների հարցում (միավորումներ կազմելու ազատություն և կոլեկտիվ բանակցություն) ազգային համապատասխանելիության աստիճանը՝ հիմնված Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության (ԱՄԿ) տեքստային աղբյուրների և ազգային օրենսդրության վրա:

10.7 Դյուրացնել մարդկանց կարգապահ, անվտանգ, կանոնավոր և պատասխանատու միգրացիան և շարժունությունը, այդ թվում՝ պլանավորված և լավ կառավարվող միգրացիոն քաղաքականությունների իրականացման միջոցով:

Վերադարձող միգրանտների %-ը, ովքեր անցել են վճարովի աշխատանքի անցած 7 օրվա ընթացքում:
Ապաստանի անհատական դիմումների մեջ բավարարված դիմումների մասնաբաժինը:

17.16 Խորացնել գլոբալ գործընկերությունը հանուն կայուն զարգացման, լրացված բազմաթիվ շահագրգիռ կողմերի միջև գործընկերությամբ, որոնք մոբիլիզացնում և փոխանակում են գիտելիքներ, փորձագիտություն, տեխնոլոգիաներ և ֆինանսական միջոցներ՝ սատարելու Կայուն զարգացման նպատակների իրագործմանը բոլոր, մասնավորապես՝ զարգացող երկրներում

Դրամական փոխանցումների ծախսը՝ որպես փոխանցված գումարների մասնաբաժին

17.18 Մինչև 2020 թ. մեծացնել կարողությունների զարգացմանն ուղղված օժանդակությունը զարգացող երկրներին, այդ թվում՝ առավել թույլ զարգացած երկրներին և զարգացող փոքր կղզի-պետություններին՝ զգալիորեն ավելացնելու բարձրորակ, ժամանակին և հուսալի տվյալների առկայությունը՝ տարանջատված ըստ եկամտի, սեռի, տարիքի, ռասայի, էթնիկ ծագման, միգրացիոն կարգավիճակի, հաշմանդամություն ունենալու հանգամանքի, աշխարհագրական դիրքի և ազգային համատեքստին վերաբերելի այլ բնութագրերի:

Ազգային մակարդակում ստեղծված ԿԶՆ ցուցանիշների մասնաբաժինը՝ միգրացիայի տարանջատումով:

Ցուցանիշների մասին հրապարակային հաշվետվությունները ներկայացվում են Հայաստանի ԿԶՆ հաշվետվության հարթակում՝ միգրացիայի հետ առնչություն չունեցող այլ ԿԶՆ թիրախների հետ մեկտեղ: Ամենամյա թարմացվող հաշվետվությունների պատասխանատուն ՎԿ-ն է:

Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են քարտեզագրման մեջ տեղ գտած տվյալների բացերը և դրանց վերաբերյալ առաջարկությունները: Առաջարկությունները մշակվել են որպես Հայաստանի միգրացիոն տվյալների բարելավմանն ուղղված խորքային, կիրառելի քայլեր՝ հիմնվելով տվյալների հավաքագրման համակարգերում ու գործընթացներում հայտնաբերված բացերի վրա: Այսպիսով, համապատասխան դերակատարները միգրացիոն տվյալները մասին իրենց կարողությունները կարող են բարելավել դրա իսկ համար նախատեսված միջազգային ուղեցույցներում նշված քայլերի միջոցով:

Թեմա	Վերաբերելի տվյալների բացերը	Առաջարկություններ
Միգրացիա և կրթություն	<ul style="list-style-type: none"> • Թերի տվյալներ ուսման ավարտից հետո միգրանտների գործունեության վերաբերյալ • Ուսանելու մեկնած միգրանտների վերաբերյալ ընդհանուր վիճակագրության բացակայություն 	<ul style="list-style-type: none"> • Համապատասխան կրթական կառույցների կողմից բարելավել շրջանավարտների հետկրթական գործունեությանը հետևելու մեխանիզմները • Կազմել և հրապարակել պաշտոնական և ոչ պաշտոնական վիճակագրություն ուսանելու մեկնած միգրանտների վերաբերյալ • Փոփոխության ենթարկել ՏՏԿԱՀ-ի հարցը ամենացածր կրթամակարդակ ունեցողների վերաբերյալ
Աշխատանքային միգրացիա	<ul style="list-style-type: none"> • Թերի վիճակագրություն աշխատանքային միգրացիայի, հատկապես Հայաստանում գտնվող միգրանտների վերաբերյալ • Թերի տվյալներ սեզոնային միգրացիայի վերաբերյալ • Թերի վիճակագրություն միգրանտների աշխատանքային իրավունքների և աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ 	<ul style="list-style-type: none"> • Ապահովել աշխատանքի թույլտվության տրամադրման կապը Բնակչության պետական ռեգիստրի հետ • Փոփոխության ենթարկել ՏՏԿԱՀ-ում միգրացիայի տևողության մասին հարցը
Միգրացիայի կառավարում	<ul style="list-style-type: none"> • Միգրացիայի վերաբերյալ վիճակագրության ամբողջականության և ճշգրտության ընդհանուր պակաս • Ելքերի վերաբերյալ տվյալների թերի հավաքագրում • Վերադարձ ենթադրող միգրացիայի վերաբերյալ տվյալների թերի հավաքագրում 	<ul style="list-style-type: none"> • Փոփոխության ենթարկել ՏՏԿԱՀ հարցը միգրացիայի պատճառի վերաբերյալ • Բարելավել միգրանտների գրանցումների ցուցանիշը Բնակչության պետական ռեգիստրում • Կապ ստեղծել ՍԿՏՀ-ի և Բնակչության պետական ռեգիստրի միջև • ՏՏԿԱՀ-ում ավելացնել աշխատանքային միգրացիայի մոդուլ • Նպատակակետ երկրների հետ բարելավել համագործակցությունը միգրացիոն տվյալների ոլորտում

<p>Սփյուռքը և գործընկերությունը հանուն զարգացման</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Տվյալների թերի հավաքագրում հմտությունների ու գիտելիքների և համապատասխանեցմանն առնչվող մեխանիզմների վերաբերյալ • Չկան դրամական փոխանցումների օգտագործման վերաբերյալ հասանելի տվյալներ • Դրամական փոխանցումների ծախսային տվյալները ցույց չեն տրվում որպես ընդհանուր փոխանցման միջինացված տոկոս • Սփյուռքի ներդրումների վերաբերյալ տվյալների կանոնավոր հավաքագրում չի իրականացվում 	<ul style="list-style-type: none"> • Ընդլայնել գործատուների հետազոտությունները՝ ընդգրկելու նոր ոլորտներ • Անցկացնել հայկական սփյուռքի հմտությունների հետազոտություն կամ քարտեզագրում • Կատարել դրամական փոխանցումների ծախսերի մասին հրապարակված տվյալների համապատասխանեցում • ՏՏԿԱԴ-ում դրամական փոխանցումների մասին հարցը հարմարեցնել՝ փոխանցման չափի վերաբերյալ տվյալներ հավաքագրելու համար • Ներկայացնել դրամական փոխանցումների վերաբերյալ պարբերական մասնագիտական հետազոտություններ • Ներառել սփյուռքի ներդրումներին առնչվող հարցերը հմտությունների և/կամ դրամական փոխանցումների մասին հետազոտություններում
<p>Միգրացիոն տվյալներ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Տվյալների բացերը՝ ըստ վերը նշվածի, որոնք խոչընդոտում են ապացուցահեն արդյունավետ և ընդգրկուն միգրացիոն քաղաքականության մշակմանը • Հաշվետվողականության բացակայություն միգրացիոն վիճակագրության ընթացակարգերին համապատասխանելիության վերաբերյալ • Մարդկանց թրաֆիքինգի զոհերի կացության կարգավիճակի և միգրացիոն այլ փոփոխականների վերաբերյալ հաշվետվողականության բացակայություն 	<ul style="list-style-type: none"> • Ներկայացնել ՎԿ միգրացիոն վիճակագրության համապատասխանելիության փաստաթուղթ • Մարդկանց թրաֆիքինգի վերջնական հաշվետվության մեջ ներառել տվյալներ կացության կարգավիճակի և միգրացիոն այլ փոփոխականների վերաբերյալ

Եվրակացություն

Որպես ծրագրի արդյունք՝ Հայաստանը միգրացիային առնչվող ԿԶՆ հիմնական թիրախներին հասնելու իր առաջընթացի մասին հաղորդում է հանրային հարթակում: Ավելին, ծրագիրը մեկնարկեց երկրում ԿԶՆ-ների շուրջը ծավալված միգրացիոն տվյալների կարողությունների ստեղծման տևական ու ներառական գործընթացով: Ցուցանիշների մշակման համար որպես հիմք ծառայեցին առկա տվյալների եղած ծավալը, իսկ նորերը ստեղծվեցին՝ հնարավորինս օգտվելով գոյություն ունեցող տվյալներից: Սա նպաստեց մշտադիտարկման ցածր աստիճանի պահպանմանը և օգնեց ցուցանիշների վերաբերյալ կանոնավոր հաշվետվողականության ապահովմանը: Ավելին, թե՛ ցուցանիշների կառուցակարգը, և թե՛ առաջարկությունները ստեղծվեցին կառավարության բոլոր շահագրգիռ կողմերի հետ սերտ համագործակցությամբ: Այսպիսով, ցուցանիշները հիմնորոշ դեր ունեն Օրակարգ 2030-ի միգրացիոն թեմաների շուրջ արժեքավոր և երկրի սեփականությունը հանդիսացող հաշվետվողականության համար:

Այս ծրագիրն առաջիններից մեկն էր, որով ստեղծվեցին ԿԶՆ թիրախների չափման փոխարինող ցուցանիշներ:¹ Բացի այդ, ձևավորվեցին մի շարք լավ գործելակերպեր, որոնք կարող են օգտագործվել այլ երկրներում իրականացվող միգրացիոն տվյալների կարողությունների զարգացմանն ուղղված նախաձեռնություններում: Այսպես՝ ծրագիրը հիմնականում խորհրդակցական բնույթի էր, և հարցազրույցների ու աշխատաժողովների միջոցով այն ընդգրկեց ավելի քան 100 շահագրգիռ կազմակերպությունների, այդ թվում բազմաթիվ ոչ կառավարական կազմակերպությունների: Ավելին, ցուցանիշները բերելով ԿԶՆ ազգային հաշվետվողականության հարթակ՝ ծրագիրն հաջողվեց միգրացիոն տվյալներին առնչվող նախաձեռնություններն ինտեգրել տվյալներին առնչվող զարգացման ավելի լայն նախաձեռնություններում: Այսպիսով, միգրացիոն տվյալները բերվեցին երկրում ԿԶՆ-ների շուրջ ծավալված գործողությունների ավելի լայն ասպարեզ:

1. Ներկայումս կան սրա այլ օրինակները, որոնք մանրամասնորեն ներկայացված են ՄՄԿ-ի հետևյալ ուղեցույցում՝ Migration and the 2030 Agenda: A Guide for Practitioners:

Նախաբան

Նախադրյալները

Այս զեկույցը կազմում է ՄՄԿ-ի «Հայաստանում կայուն զարգացման Օրակարգ 2030-ի միգրացիոն թիրախների ուղղությամբ կատարվող առաջընթացի մոնիթորինգ» ծրագրի մասը: Ծրագրի նպատակն էր՝

- Սահմանել Հայաստանում միգրացիայի և զարգացման առաջնահերթություններն արտացոլող ԿԶՆ թիրախներ.
- Ձեռնարկել Հայաստանի միգրացիոն տվյալների աղբյուրների և գործընթացների համապարփակ քարտեզագրում.
- Ներկայացնել Հայաստանում միգրացիոն տվյալների բարելավմանն ուղղված առաջարկություններ.
- Մշակել և գործարկել ընտրված ԿԶՆ թիրախների մոնիթորինգի ցուցանիշներ:

«Հայաստանում կայուն զարգացման Օրակարգ 2030-ի միգրացիոն թիրախների ուղղությամբ կատարվող առաջընթացի մոնիթորինգ» ծրագրի նպատակը Հայաստանի միգրացիոն տվյալների հավաքման, մշակման և փոխանակության կարողությունների ընդհանուր բարելավումն էր՝ հնարավոր դարձնելու Օրակարգ 2030-ի համատեքստում միգրացիայի և զարգացման Հայաստանի առաջընթացի պարբերական մշտադիտարկումը:

Ծրագիրն իրականացվեց ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի (ՎԿ) հետ սերտ համագործակցելով, ինչպես նաև ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության ու դրա միգրացիոն ծառայության, ՀՀ կառավարության այլ համապատասխան մարմինների և քաղաքացիական հասարակության մասնակցությամբ:

Մեթոդաբանությունը

Ծրագիրն իր մեջ ներառում էր ԿԶՆ **առաջնահերթ թիրախների սահմանման** գործընթաց, **տվյալների քարտեզագրում** և **ցուցանիշների կառուցակարգի ու հարմարեցված միգրացիոն տվյալների վերաբերյալ առաջարկությունների մշակման ու հաստատման** գործընթաց: Ծրագրի մեթոդաբանությունը հիմնված է ՄՄԿ-ի Migration and the 2030 Agenda: A Guide for Practitioners (IOM, 2018) ուղեցույցում մանրամասնորեն ներկայացված մեթոդաբանության վրա:

Առաջնահերթությունների սահմանումը - Այս քայլի նպատակը միգրացիայի և զարգացման համատեքստում Հայաստանի ԿԶՆ առաջնահերթությունների հաստատումն էր: Շահագրգիռ կազմակերպությունները սահմանեցին Հայաստանին առավել վերաբերելի միգրացիային առնչվող ԿԶՆ-ների հինգ թիրախներ՝ ըստ անհրաժեշտության ձևափոխումներ կատարելով: Միգրացիային առնչվող ԿԶՆ թիրախների առաջնահերթությունները սահմանվեցին մեծ թվով շահագրգիռ կազմակերպությունների հետ անցկացված գործընթացում, այդ թվում՝ շուրջ 60 մասնակիցների կողմից մտքերի փոխանակման աշխատաժողովի անցկացումով, որին հաջորդեց արդեն դրանց վավերացման աշխատաժողովը:

Տվյալների քարտեզագրումը - Այս քայլի նպատակն էր պարզել, թե միգրացիայի վերաբերյալ ինչ տվյալներ կան Հայաստանում և հետևել դրանց հավաքագրմանն ու կառավարմանը: Այս նպատակով իրականացվեց ԿՁՆ թիրախների միգրացիոն տվյալների կարիքների գնահատում, որի հիման վրա կազմվեց տվյալների քարտեզագրման ձևանմուշ: Այնուհետև կազմակերպվեց տվյալների համապարփակ քարտեզագրում, որով գնահատվեցին Հայաստանում գոյություն ունեցող միգրացիոն տվյալները՝ ըստ թեմաների: Այս միջոցառումները ներառեցին հարցազրույցներ (19 հարցազրույց Երևանում), հաջորդող հարցաշարերի մշակում ու հարցազրույցների անցկացում և արդյունքների վավերացման երկու աշխատաժողով:

Ցուցանիշների կառուցակարգի մշակումը - Քարտեզագրումից հետո մշակվեց ցուցանիշների կառուցակարգ՝ հինգ ընտրված ԿՁՆ թիրախների ուղղությամբ կատարվող առաջընթացը մշտադիտարկելու համար: Հիմնվելով տվյալների քարտեզագրման արդյունքների և գոյություն ունեցող ազգային տվյալների վրա՝ մշակվեցին ցուցանիշներ, որոնք լինելով ազգային համատեքստին համապատասխան, միաժամանակ հնարավորինս համահունչ էին միգրացիոն տվյալների միջազգային ուղեցույցի պահանջներին և ԿՁՆ գլոբալ ցուցանիշների կառուցակարգին: Ցուցանիշները մշակվեցին Վիճակագրական կոմիտեի հետ սերտ քննարկումների արդյունքում և հաստատվեցին աշխատաժողովի ընթացքում:

Միգրացիոն տվյալների վերաբերյալ առաջարկությունների մշակումը - Այս քայլի խնդիրներն էին տվյալների քարտեզագրման արդյունքների սինթեզումը և Հայաստանում միգրացիոն տվյալների հավաքագրումն ու կառավարումը բարելավելու վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացումը: Միջոցառումները ներառեցին հարցազրույցների և աշխատաժողովի արդյունքների վերլուծությունը, միգրացիոն տվյալների բացերի վերլուծությունը և առաջարկությունների քննարկման ու հաստատման աշխատաժողովի անցկացումը:

Ծրագրի ընթացքում եղան որոշ սահմանափակումներ: Չնայած անցկացվեցին հարցազրույցներ և խորհրդակցություններ բազմաթիվ շահառուների հետ, հնարավոր չէրավ հարցազրույց անցկացնել Հայաստանում միգրացիայի և զարգացման ուղղված գործողությունների կամ տվյալների հետ առնչություն ունեցող բոլոր շահագրգիռ կազակերպությունների հետ: Օրինակ՝ հարցազրույց տեղի չունեցավ ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայության հետ, որը տնօրինում է սահմանների վերաբերյալ տեղեկատվությանը: Սա նշանակում է, որ միգրացիային առնչվող որոշ տեղեկատվական աղբյուրներ ուսումնասիրությունից դուրս են մնում:

Միգրացիան և ԿԶՆ-ները

ՄԱԿ-ի Գլխավոր վեհաժողովը 2015 թվականի սեպտեմբերին ընդունեց ԿԶՆ-ները՝ 17 նպատակների և դրանց հարակից 169 թիրախների մի համախումբ, որը մշակվել է մինչև 2030թ. զարգացմանն ուղղված մախաձեռնություններն ուղղորդելու նպատակով: Նպատակները ձևակերպվեցին մասնակցային և բազմակողմ գործընթացի միջոցով և, որպես միասնական համախումբ, ուղղված են աղքատության ու անհավասարության բուն պատճառների վերացմանը: Առաջին անգամ գլոբալ զարգացման օրակարգում միգրացիան ճանաչվեց որպես զարգացման առանցքային թեմա՝ ԿԶՆ նպատակներում և թիրախներում ամրագրվելով մի շարք համապատասխան ձևակերպումների տեսքով՝ տես Պատկեր 1:

Պատկեր 1

Միգրացիան և ԿԶՆ-ները

Միգրացիոն նպատակների և թիրախների դաշտում

Կրթություն հղումներ						
	4.b Կրթաթուղթներ (ուսումնական շարժումներ և օգնություններ)	5.2 Թրամսեքիս (ուսումնական շարժումներ և օգնություններ)	8.7 Թրամսեքիս և 8.8 Միգրացիոն աշխատանքային տեղափոխություններ (շահագործողներ և միգրանտներ)	10.7 ԼՍԿ Կրթությունը և 10.c Դրամսեքիս փոխանցումներ	16.2 Թրամսեքիս	17.16 ԳԼՈՒՄԸ ԳՈՐԾԼԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ 17.17 ՊԵՏԱԿԱՆ, ՄԱՍՆԱԿՈՐ ԵՎ ՔԱՂԱՄԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԼԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ 17.18 ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՏԱՐԱՉԱՏՈՒՄ (ԱՅՐ ԹՎՈՒՄ՝ ԸՍՏ ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ)
Այլ մեկնակետեր						
	3.8 ՀԱՄԵԼ ՀԱՄԱՐՆԱՆՈՐ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ	1.5 ԴԻՄԱԿԱՑՈՒՆԻԹՅՈՒՆ ԿԼԻՄԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԲ	13.1-3 ԴԻՄԱԿԱՑՈՒՆԻԹՅՈՒՆ ԿԼԻՄԱՏԱԿԱՆ ԿՐԻՄԻՆԱԿԱՆ ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ԿԱՏԱՄԲ	11.5 ՆԿԱՑԵՑՆԵԼ ՄԱՆԵՐԻ ԵՎ ՏՈՒՓԱՄՆԵՐԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱՏԵՄԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԻ ԹԻՎԸ 11.8 ԻՆՏԵՂԻՎԱԾ ՔԱՂԱՔԱՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ՔԱՂԱՔՆԵՐ		

Միգրացիային վերաբերվող հիմնական ձևակերպումը թիրախ 10.7-ում է՝ «Դյուրացնել մարդկանց կարգապահ, անվտանգ, կանոնավոր և պատասխանատու միգրացիան և շարժունությունը, այդ թվում՝ պլանավորված և լավ կառավարվող միգրացիոն քաղաքականությունների իրականացման միջոցով»: Թիրախը ճանաչում է միգրացիայի դերը անհավասարության նվազեցման գործում և գտնվում է Նպատակ 10-ի ներքո՝ երկրների ներսում և երկրների միջև անհավասարությունը նվազեցնելու համար (տես Ներդիր 2, որտեղ ամփոփված են այս թիրախի չափմանն ուղղված ՄՄԿ ջանքերը): ԿԶՆ-ներում կան միգրացիայի վերաբերյալ բազմաթիվ այլ հիշատակումներ, քանի որ Նպատակները միգրացիան համարում են բազմաչափ զարգացման թեմա և վեր են հանվում միգրացիայի փոխառնչությունները մարդկային զարգացման և տնտեսական աճի հետ: Այլ թիրախներով պահանջվում են միգրանտների համար կրթության հնարավորությունների հասանելիություն, հարկադիր աշխատանքի և մարդկանց թրաֆիքինգի վերացում,² աշխատանքային միգրանտներ

2. «Մարդկանց թրաֆիքինգ» և «մարդկանց առևտուր» տերմիններն այս զեկույցում օգտագործվում են փոխարարձաբար և սահմանվում են հետևյալ կերպ. «Շահագործման նպատակով իրականացվող մարդկանց հավաքագրելը, տեղափոխելը, փոխանցելը, թաքցնելը կամ ստանալը ուժի սպառնալիքով կամ դրա կամ հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման, առևանգման, խարդախության, խաբեության, իշխանությունը կամ վիճակի խոցելիությունը չարաշահելու կամ ուրիշ անմի կողմից վերահսկվող անմի համաձայնությունն ստանա-

րի իրավունքների պաշտպանություն և դրամական փոխանցումների ծախսերի նվազեցում: Այնուհետև ԿԶՆ-ներն անդրադառնում են միգրացիայի և զարգացման մեջ ի հայտ եկող և ընթացիկ միտումները մատնանշող մի շարք հիմնահարցերի: Օրինակ՝ անդրադարձ է արվում միգրանտների շրջանում կանանց և աղջիկների թվի ավելացմանը՝ կոչելով աշխատող կին միգրանտների համար ավելի մեծ պաշտպանության և շրջակա միջավայրի աղճատմանն ուղղված լուծումների՝ խոստանալով կլիմայի փոփոխության արդյունքում առաջացրած արտագաղթի նվազեցում: ԿԶՆ-ներում միգրացիայի ուղղակի ձևակերպումների ցանկը տես՝ Ներդիր 1-ում:³

Ներդիր 1. Միգրացիայի ուղղակի ձևակերպումները ԿԶՆ-ներում

Թիրախ 4բ - Մինչև 2020 թ. էականորեն և գլոբալ ընդգրկումով ավելացնել զարգացող երկրներին տրամադրվող **կրթաթոշակները**, մասնավորապես առավել թույլ զարգացած երկրներին, զարգացող փոքր կղզի-պետություններին և աֆրիկյան երկրներին՝ բարձրագույն կրթության համակարգում, այդ թվում՝ միջին-մասնագիտական ուսուցման, տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, ճարտարագիտական և գիտական ծրագրերում ընդգրկվելու նպատակով՝ զարգացած երկրներում և այլ զարգացող երկրներում:

Թիրախ 5.2 - Վերացնել բոլոր կանանց և աղջիկների հանդեպ գործադրվող բռնության բոլոր ձևերը հանրային և մասնավոր ոլորտներում, այդ թվում՝ **թրաֆիքինգը** և սեռական ու շահագործման այլ տեսակները:

Թիրախ 8.7 - Ձեռնարկել անհապաղ և արդյունավետ միջոցառումներ՝ իսպառ վերացնելու **հարկադրյալ աշխատանքը, վերջ դնելու ժամանակակից ստրկությանը և մարդկանց թրաֆիքինգին**, ապահովելու երեխայի աշխատանքի վատթարագույն ձևերի, այդ թվում՝ մանուկ զինվորների հավաքագրման և օգտագործման արգելումն ու վերացումը, ինչպես նաև մինչև 2025 թ. վերջ դնել երեխայի աշխատանքին իր բոլոր ձևերով:

Թիրախ 8.8 - Պաշտպանել աշխատանքային իրավունքները և խթանել անվտանգ և ապահով աշխատանքային միջավայր բոլոր աշխատավորների, այդ թվում՝ միգրանտ աշխատավորների, մասնավորապես կին միգրանտների և անկայուն զբաղվածություն ունեցողների:

Թիրախ 10.7 - **Դյուրացնել մարդկանց կարգապահ, անվտանգ, կանոնավոր և պատասխանատու միգրացիան և շարժունությունը, այդ թվում՝ պլանավորված և լավ կառավարվող միգրացիոն քաղաքականությունների իրականացման միջոցով:**

Թիրախ 10գ - Մինչև 2030 թ. **միգրանտների դրամական փոխանցումների գործարքների ծախսերը** դարձնել 3 տոկոսից պակաս և վերացնել 5 տոկոսից բարձր ծախսերով դրամական փոխանցումների միջանցքները:

Թիրախ 16.2 - Վերջ դնել երեխաների չարաշահմանը, շահագործմանը, **թրաֆիքինգին**, նրանց դեմ գործադրվող բոլոր տեսակի բռնություններին և խոչտանգումներին:

Թիրախ 17.16 - Խորացնել գլոբալ գործընկերությունը հանուն կայուն զարգացման, լրացված բազմաթիվ շահագրգիռ կողմերի միջև գործընկերությամբ, որոնք մոբիլիզացում և փոխանակում են գիտելիքներ, փորձագիտություն, տեխնոլոգիաներ և ֆինանսական միջոցներ՝ սատարելու Կայուն զարգացման նպատակների իրագործմանը բոլոր, մասնավորապես՝ զարգացող երկրներում:

Թիրախ 17.17 - Խրախուսել և խթանել արդյունավետ պետական, պետական-մասնավոր և քաղաքացիական հասարակության գործընկերություններ՝ հիմնվելով վերջիններիս փորձառության և ռեսուրսային ռազմավարությունների վրա:

լու համար վճարումների կամ շահերի ձևով կաշառելու ճանապարհով» (ՄՄԿ-ի Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ կոմվենցիան լրացնող մարդկանց, հատկապես կանանց եվ երեխաների առեւտրի կանխարգելման, արգելման եվ պատժի մասին ամձանագրություն, հոդված 3, 2000թ): Մարդկանց թրաֆիքինգը կարող է տեղի ունենալ ինչպես պետության տարածքում, այնպես էլ կարող է ունենալ անդրազգային նշանակություն:

3. Լրացուցիչ տեղեկությունների համար տես՝ ՄՄԿ-ի ուղեցույցը՝ Migration and the 2030 Agenda: A Guide for Practitioners, 2018:

Թիրախ 17.18 - Մինչև 2020 թ. մեծացնել կարողությունների զարգացմանն ուղղված օժանդակությունը զարգացող երկրներին, այդ թվում՝ առավել թույլ զարգացած երկրներին և զարգացող փոքր կղզի-պետություններին՝ զգալիորեն ավելացնելու բարձրորակ, ժամանակին և **հուսալի տվյալների առկայությունը՝ տարանջատված ըստ եկամտի, սեռի, տարիքի, ռասայի, էթնիկ ծագման, միգրացիոն կարգավիճակի**, հաշմանդամություն ունենալու հանգամանքի, աշխարհագրական դիրքի և ազգային համատեքստին վերաբերելի այլ բնութագրերի:

ԿԶՆ-ներում կան նաև միգրացիայի օրակարգին վերաբերող այլ ուղղակի ձևակերպումներ:

Միգրացիայի ներառումը ԿԶՆ-ներում կարևոր նախադեպ է, որը հնարավորություն է տալիս խթանելու միգրացիայի և զարգացման օրակարգը և ստեղծել դրական արդյունքներ երկրների ու հենց իրենց՝ միգրանտների համար: Գնալով ավելի խորը ըմբռնելով միգրացիայի դերը աճի և զարգացման գործում՝ կառավարությունները, քաղաքացիական հասարակությունը, գիտական շրջանակները և հասարակությունը հասկանում են նաև դրանց իրագործման համապարփակ քաղաքական լուծումների աճող հրամայականը: ԿԶՆ-ները նախատեսված են իրենց բնույթով լինելու համընդհանուր, այսինքն՝ թե՛ զարգացող և թե՛ զարգացած երկրները պատասխանատու են նպատակներին հասնելու ուղղությամբ ջանքեր ներդնելու համար: Միգրացիայի համատեքստում սա նշանակում է, որ մի շարք երկրներ՝ գլխավորապես նրանք, որոնք հանդիսանում են միգրանտների ծագման, տարանցման և ժամանման երկրներ, պետք է միգրացիայի պատշաճ կառավարումով իրենց դերն ունենան միգրացիայի և զարգացման փոխառնչությունների ամրապնդման գործում:

Միաժամանակ միգրացիայի ներառումը ԿԶՆ-ներում շատ լավ հնարավորություն է ազգային միգրացիոն տվյալների հավաքագրումը բարելավելու և նույնը գլոբալ մասշտաբով անելու նպատակով կարողություններ ստեղծելու համար: Միգրացիոն տվյալները դժվար է հավաքել ու կառավարել, և շատ երկրներ էական բացեր ունեն այս հարցում, ինչը դժվարացնում է արդյունավետ ու տեղեկացված քաղաքականությունների մշակումը: Միգրացիային առնչվող ԿԶՆ թիրախներն ունեն գլոբալ միգրացիոն տվյալները և վիճակագրությունը բարելավելու ներուժ, որը հնարավորություն է տալիս մի շարք թեմաներում կատարել փաստերի վրա հիմնված փոփոխություններ: Առաջին անգամ միգրացիայի և զարգացման առանցքային ոլորտները շատ երկրների համար կդառնան առաջնահերթություն: Ըստ այդմ, կառավարությունները կմշտադիտարկեն և հավաքագրված տվյալներով հաշվետու կլինեն այդ թեմաների վերաբերյալ՝ բարելավելով գոյություն ունեցող մեթոդաբանությունները կամ առաջին անգամ դրանց վերաբերյալ հայեցակարգեր մշակելով: Հետևաբար, սա հնարավորություն է ողջ աշխարհում միգրացիոն տվյալների որակի, քանակի, ճշգրտության և համեմատելիության մակարդակի բարձրացման և ազգային վիճակագրական գործակալությունների ու միգրացիայով շահագրգիռ այլ կազմակերպությունների դերը երկրներում ամրապնդելու համար:

Լերդիր 2. Միգրացիայի կառավարման ցուցանիշները (ՄԿՑ)

ԿԶՆ-ները առանցքային հնարավորություն են ընձեռում ՄՄԿ-ին՝ ողջ աշխարհում օգնելու երկրներին հասնել Օրակարգ 2030-ի միգրացիային առնչվող նպատակներին: ՄՄԿ-ն ներգրաված է ԿԶՆ-ների իրականացման, հետամուտ լինելու և վերանայման գործընթացում՝ տեղական, ազգային, տարածաշրջանային և գլոբալ մակարդակներում:

Ազգային մակարդակում ՄՄԿ-ի ջանքերի մի զգալի մասը վերաբերում է Միգրացիայի կառավարման ցուցանիշներին (ՄԿՑ): Մշակվելով Economist Intelligence Unit-ի հետ համատեղ՝ ՄԿՑ-ները երկրների համար ծառայելու են որպես գործիք՝ օգնելու վերջիններիս գնահատել միգրացիայի իրենց կառավարումը ըստ Թիրախ 10.7-ի, հետևել «լավ կառավարվող միգրացիոն քաղաքականությունների» ընդունման առաջընթացին: Որպես քաղաքականության չափանիշներ հաստատող կառուցակարգ՝ միգրացիայի կառավարման ցուցանիշների 90-ից ավել հարցերը նպատակաուղղված են կառավարությունների քաղաքականությունների տիրույթների և գործառույթների չափմանը՝ օգնելու նրանց գնահատել իրենց միգրացիոն քաղաքականությունները և սահմանել քաղաքական առաջնահերթություններ: Երկրների ամփոփ արդյունքներին ծանոթանալու համար տե՛ս Միգրացիոն տվյալների գլոբալ հարթակը (Global Migration Data Portal)⁴:

4. Տե՛ս www.migrationdataportal.org/snapshots/mgi:

ԿԶՆ-ների ազգայնացումը

ԿԶՆ-ները գլոբալ նպատակներ են, բայց դրանց հաջողությունը կախված է ազգային և տեղական մակարդակներում արդյունավետ իրականացումից: Հետևաբար, պետք է կազմակերպվի գործընթաց, որով Օրակարգ 2030-ը գլոբալ մակարդակի նպատակներից վերածվի ազգային մակարդակի գործողությունների:

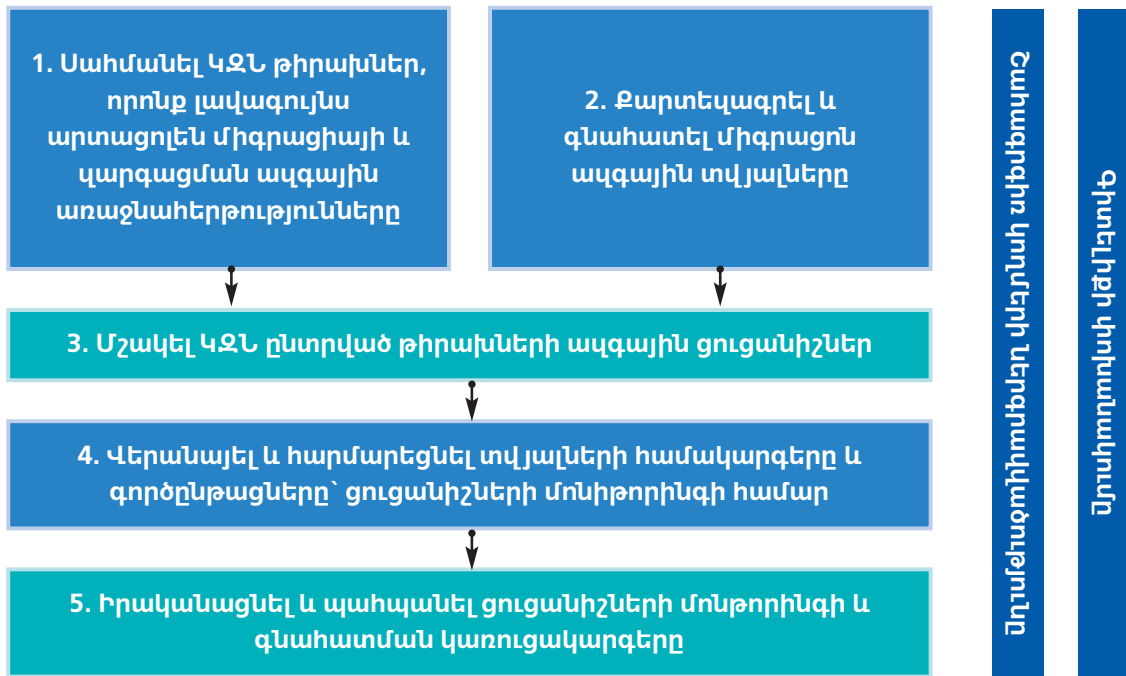
Ազգային մակարդակում ԿԶՆ-ների իրականացման համար չկա եզակի մոտեցում: Այս ուղղությամբ ՄՄԿ-ի կողմից առաջարկվող գործողությունները կարելի է դասակարգել որպես մեկնարկ, առաջնահերթությունների սահմանում, իրականացում և մոնիթորինգի ու հաշվետվողականության փուլ (ՄՄԿ, 2018): Սույն ծրագիրն անդրադառնում է դրանցից երկուսին՝ **առաջնահերթությունների սահմանմանը և մոնիթորինգին ու հաշվետվությանը**:

ԿԶՆ-ների դասակարգումն ըստ առաջնահերթության ենթադրում է ամենաառաանցբային ԿԶՆ թիրախների ընտրություն, ինչը կարևոր է տրամադրվող աջակցությունն առավել նպատակաուղղված դարձնելու տեսանկյունից, և հատկապես հսկայական նշանակություն ունի սահմանափակ ռեսուրսներ ունեցող երկրների համար: Այս գործողությունն ընդգրկում է համապատասխան ոլորտներում զարգացմանն ուղղված ազգային ընթացիկ ծրագրերի և առաջընթացի «գույքագրում» և ներառական երկխոսության մեկնարկ՝ քննարկելու շահագրգիռ կողմերի հետաքրքրությունները ԿԶՆ-ների համատեքստում:

ԿԶՆ-ների իրականացմանը հետամուտ լինելու և դրանց վերանայման գործընթացները տեղի կունենան 15-ամյա ժամանակահատվածում՝ չորս տարին մեկ անցկացվող Բարձր մակարդակի քաղաքական համաժողովի (ԲՄԶ) հանդիպումների ժամանակ: Միջազգային մակարդակում որոշ համեմատություններ կատարելու և գլոբալ մակարդակում ԿԶՆ-ների առաջընթացին հետևելն ապահովելու համար՝ Կայուն զարգացման նպատակների ցուցանիշների միջգերատեսչական և փորձագիտական խումբը (ՑՄՓԽ) մշակել է թիրախների առաջընթացի մոնիթորինգի ավելի քան 230 ցուցանիշ: Սակայն ցուցանիշներից ոչ բոլորն են նպատակահարմար ազգային մակարդակում մոնիթորինգ իրականացնելու համար: Այսպես՝ դրանց մի մասը հատուկ նախատեսված է գլոբալ մակարդակի համար և երկրի մակարդակով հաշվետու լինելու հնարավորություն չի տալիս: Ավելին, միգրացիային վերաբերող գլոբալ ցուցանիշներից շատերը համեմատաբար թույլ մեթոդաբանություններ ունեն: Դրանցից շատերը դասակարգվում են որպես Մակարդակ III-ի ցուցանիշներ, այսինքն՝ չունեն միջազգայնորեն սահմանված մեթոդաբանություն կամ չափորոշիչներ, և/կամ երկրները դրանց վերաբերյալ պարբերական տվյալներ չեն մշակում (ՄՄԿ, 2018): Այն կառավարությունները, որոնք ցանկանում են մշտադիտարկել միգրացիայի վերաբերյալ այս կամ այն ԿԶՆ թիրախը, պետք է առաջին հերթին հաշվի առնեն, թե արդյոք դրա վերաբերյալ գոյություն ունեցող տվյալները բավարար են ըստ գլոբալ ցուցանիշների հաշվետու լինելու համար: Եթե ըստ գլոբալ ցուցանիշների հաշվետու լինելը հնարավոր չէ, որպես դրանց լրացում՝ կառավարությունները կարող են մշակել փոխարինող ցուցանիշներ, որոնցով կհետևեն թիրախներին առանձին՝ ազգային մակարդակում (ՄՄԿ, 2018):

Պատկեր 2.

Միգրացիա-ԿԶՆ ազգայնացման մոտեցումը Հայաստանում

Հայաստանյան միգրացիայի համատեքստում այս նպատակով պահանջվում է սկսել գործընթաց՝ հետևելով ստորև ներկայացված քայլերին.

- ԿԶՆ թիրախների առաջնահերթությունների սահմանում** – ԿԶՆ միգրացիոն թիրախների առաջնահերթությունը սահմանվում է՝ ելնելով Հայաստանի խնդիրներից: Այն իր մեջ ներառում է առաջնահերթությունների սահմանումը յուրաքանչյուր թիրախի (որոշ թիրախներ բազմաչափ են) ներսում և ազգային ու տեղական նպատակների հետ դրանց փոխառնչությունների վերանայումը: Այնուհետև, ընտրված թիրախները, անհրաժեշտության դեպքում, ձևափոխվում են հայկական համատեքստին համապատասխանելու համար:
- Միգրացիոն տվյալների քարտեզագրում** – Այն իր մեջ ներառում Հայաստանում գոյություն ունեցող միգրացիոն տվյալների քարտեզագրում տեղական և ազգային մակարդակներում՝ ելնելով ԿԶՆ մոնիթորինգի ինֆորմացիոն կարիքներից, և բացերի վերլուծության իրականացում:
- Ցուցանիշների մշակում** – Մշակվում են ցուցանիշներ առաջնահերթ համարվող ԿԶՆ թիրախների ուղղությամբ Հայաստանի առաջընթացը չափելու համար: Այս ցուցանիշներն արտացոլում են ազգային առաջնահերթությունները, միաժամանակ համահունչ են միգրացիայի և ԿԶՆ-ների վերաբերյալ գլոբալ ուղեցույցներին: Ցուցանիշները ձևակերպելիս նկատի են առնվում տվյալների կառավարման Հայաստանի կարողությունները, այդ թվում՝ ռեսուրսներն ու տեխնոլոգիաները: Այս քայլն իրականացվում է ՎԿ -ի հետ սերտորեն աշխատելու միջոցով:
- Ցուցանիշների մոնիթորինգ** – Համապատասխան միջոցներով ապահովվում է ընտրված ցուցանիշների համար անհրաժեշտ միգրացիոն տվյալների հավաքագրում և մոնիթորինգ: Այն կարող է ներառել տվյալների հավաքագրման մոր գործընթացների մեկնարկ կամ պետական մարմինների և գործակալությունների միջև տվյալների փոխկապակցում:
- Ազգային վերանայում** – Տվյալների համակարգերը և գործընթացները ներդնելուց հետո սկսվում են ցուցանիշների վերաբերյալ հաշվետվությունները, իսկ ընտրված ԿԶՆ թիրախներին հասնելու առաջընթացը կարելի է գնահատել երկրի ներսում հաստատված գործընթացների կիրառմամբ:

Հահագրգիռ կողմերի ընդգրկումը - Օրակարգ 2030-ի առաջընթացն ու իրականացումը բարդ ձեռնարկում է, որի համար պահանջվում են բազմակողմ համագործակցություն և ներառական երկխոսություն: Հետևաբար, ծրագրով կատարվեց բազմաթիվ մասնակից շահագրգիռ կողմերի համակարգում, որը ներառեց այդ թվում քաղաքացիական հասարակութանը, մասնավոր հատվածին, գիտական շրջանակներին և հասարակությանը: Նշված բոլոր կողմերը համախմբվեցին միգրացիայի առաջնահերթությունների և լուծումների տարբեր տեսակետներին ծանոթանալու և ի վերջո Հայաստանում համընդգրկուն և կայուն ԿԶՆ միգրացիոն կառուցակարգ ստեղծելուն նպաստելու համար: Ծրագրով տեղի ունեցան ծավալուն խորհրդակցություններ միգրացիայի տարբեր շահագրգիռ կողմերի հետ՝ առաջնահերթությունների սահմանման և տվյալների քարտեզագրման փուլերում ընդգրկելով շուրջ 100 մասնակցի:

Գիտելիքի փոխանակում - Քանի որ ԿԶՆ-ների ազգայնացումը գործունեության նոր ձևավորվող ոլորտ է, և հիմնական գաղափարներն ստեղծվում են, մասնավորապես, թեմատիկ գործընթացներում, ինչպես այս մեկը միգրացիայի ոլորտում՝ կարևոր է իրականացնել փորձի փոխանակում: Ուստի, գիտելիքի փոխանակման ամուր բաղադրիչը էական նշանակություն ունի ամբողջ ծրագրի ընթացքում: Ծրագրային գործողությունները, զարգացումները և քաղած դասերը պետք է փոխանակվեն ազգային և միջազգային մակարդակներում՝ ՄՄԿ-ի և այլ խողովակների միջոցով:

Այս ծրագիրը տեղի ունեցավ ՀՀ կառավարության կողմից ազգային ԿԶՆ-ների, այդ թվում՝ միգրացիայի հետ առնչություն չունեցող մյուս բոլոր նպատակների իրականացման ավելի լայն գործընթացի շրջանակում: Գործընթացը գլխավորում էր Կայուն զարգացման ազգային խորհուրդը, որը նախագահում էր վարչապետը և իրականացվում էր Հայաստանում ՄԱԿ-ի գրասենյակի հետ համատեղ: Գործընթացը ներառեց առաջնահերթությունների սահմանում, որի համար անցկացվեցին Ինտեգրված քաղաքականության մի շարք արագ գնահատումներ՝ Հայաստանի զարգացման համատեքստին Օրակարգ 2030-ի վերաբերելիությունը որոշելու համար: Այնուհետև յուրաքանչյուր ԿԶՆ-ի առաջնահերթությունը սահմանելու համար իրականացվելու են ազգային խորհրդակցություններ և աշխատաժողովներ: Սրանց կհաջորդի ինտեգրման գործընթաց, որով ընտրված նպատակներն ու թիրախները ներառվելու են ազգային զարգացման պլանավորման մեջ, ապա տեղայնացվելու տարածքային զարգացման ծրագրերում: ՄԱԿ-ի հայաստանյան թիմն աշխատելու է մի շարք պետական շահագրգիռ մարմինների հետ՝ ազգային մակարդակում ԿԶՆ-ների մոնիթորինգի և հաշվետվության համակարգեր մշակելու համար:

Պետք է նշել, որ այս ծրագրի խնդիրը միգրացիայի ոլորտում Հայաստանի համար առավել կարևոր ԿԶՆ առաջնահերթությունների սահմանումն ու առաջընթացի մոնիթորինգն է: Սակայն թիրախներին հասնելու համար ծրագրերի մշակումն ու իրականացումը այս ծրագրի շրջանակներից դուրս են: Թեև ԿԶՆ-ների չափման համար տվյալների մեխանիզմների մշակումը որոշիչ քայլ է դեպի միգրացիայի ավելի լավ կառավարում, Հայաստանի կառավարությունը և այլ շահագրգիռ կողմեր կարող են զուգահեռաբար շարունակել միգրացիայի սահմանված առաջնահերթություններին հասնելու ուղղությամբ միջոցառումների ինքնուրույն մշակումը և իրականացումը:

ԿԶՆ թիրախների առաջնահերթությունների սահմանումը

Միգրացիային առնչվող ԿԶՆ թիրախների առաջնահերթությունների սահմանման նպատակով տեղի ունեցան քննարկումներ, որոնց մասնակցեցին բազմաթիվ շահագրգիռ կողմեր: Այնուհետև անցկացվեցին աշխատաժողովներ՝ ընտրված թիրախները ձևափոխելու և դրանք Հայաստանի համատեքստին առավել համահունչ դարձնելու և, ի վերջո, հաստատելու համար:

Առաջին աշխատաժողովին հավաքվեց ավելի քան 60 մասնակից՝ քննարկելու, թե միգրացիային առնչվող ո՞ր ԿԶՆ թիրախներն առաջնային նշանակություն ունեն Հայաստանի համար և այդ թիրախների ո՞ր ասպեկտներն են առավել էական:⁵ Առաջնահերթությունների սահմանման շուրջ բովանդակալից քննարկումների անցկացման և արժեքավոր արդյունքներ ստանալու համար կիրառվեցին ստորև ներկայացված սկզբունքները:

- **Կիրառելիությունը** – Սահմանել Հայաստանի համատեքստին առավել համապատասխան ԿԶՆ թիրախները՝ հաշվի առնելով երկրի միգրացիային և զարգացմանն առնչվող իրավիճակը, և որոշել առանձնահատուկ հետաքրքրություն ներկայացնող թիրախների ենթադրույթները:
- **Ազդեցությունը** – Հասկանալ, թե ո՞ր ոլորտի առաջընթացն է էական ու անվերապահ մարտահրավեր Հայաստանի համար և ուշադրությունը որտեղ պետք է սևեռել՝ ազդեցությունն ավելի մեծ դարձնելու համար:
- **Ապագա նկատառումներ** – Հեռանկարային հայեցողությամբ քննության առնել առաջիկա 15 տարիների ընթացքում Հայաստանի միգրացիոն հնարավոր կարիքներն ու սցենարները՝ Օրակարգ 2030-ի ժամկետներն արտացոլելու համար:
- **Սահմանափակումների ճանաչումը** – Միգրացիայի թեմաներին վերաբերող ցանկացած այնպիսի սահմանափակումների բացահայտում, որոնք կարող են բացասաբար ազդել գործընթացի հաջող ընթացքի վրա, և իրատեսորեն վերլուծել թիրախներն իրականացնելուն ուղղված Հայաստանի կարողությունները:
- **Առաջնահերթությունների փոխառնչությունները** – Սահմանված ԿԶՆ թիրախների փոխակապակցվածությունը ազգային, տեղական կամ ՄԱԿ-ի ծրագրերի հետ՝ հաշվի առնելով դրանց նպատակադրումները:

Ելնելով վերջին սկզբունքից որոշվեց այդ ձեռնարկումը կապել ՄԱԿ-ի ծրագրերի հետ՝ ՄԱԿ-Հայաստան Ձարգացման աջակցության ծրագրի (ՄԱԿԶԱԾ) միջոցով: Հայաստանն առաջին 50 երկրներից էր, որ պետք է ազգային խորհրդակցություններ անցկացներ 2015-ից հետո ընկած ժամանակաշրջանի զարգացման օրակարգի վերաբերյալ, այդ իսկ պատճառով ՄԱԿ-ի Հետ-2015 օրակարգի հայաստանյան աշխատանքային խումբն անցկացրեց զարգացման առաջնահերթությունների քննարկմանը նվիրված բազմակողմ հանդիպումների շարք:⁶ Կառավարության, ՄԱԿ-ի և քաղաքացիական հասարակության գործընկերների հետ մի քանի փուլով անցկացված խորհրդակցություններից հետո երկրի համար որպես առաջնահերթություն սահ-

5. Ինչպես վերը պարզ դարձավ, կան ԿԶՆ թիրախներ, որոնք ունեն միգրացիայի վերաբերյալ ուղղակի կամ անուղղակի ձևակերպումներ: Թիրախների քննարկման ժամանակ որպես առաջնահերթություն ընդունվեցին միգրացիայի վերաբերյալ ուղղակի ձևակերպումներ ունեցող թիրախները՝ համարվելով Հայաստանին առավել վերաբերելի: Այդուհանդերձ, մասնակիցները քննարկեցին նաև մնացած բոլոր ԿԶՆ թիրախները:

6. Տես ՄԱԿԶԱԾ փաստաթուղթը՝ www.un.am/up/library/UNDAF_Armenia%202016-2020_eng.pdf, իսկ ՀԶՆ-ների ուղղությամբ Հայաստանի առաջընթացի մասին տես Հայաստանի ՀԶՆ առաջընթացի ազգային զեկույց, 2015: www.un.am/up/library/MDG%20NPR_15_eng.pdf:

ճանվեցին յոթ «արդյունքներ»՝ 2016-2020 թվականների համար: Հայաստանի կառավարության և ՄԱԿ-ի կողմից համատեղ մշակված այս արդյունքները ներկայացնում են առանցքային զարգացման հանձնառությունները և դրանց իրագործմանն ուղղված քայլերը, այդ թվում՝ դրանց կազմակերպման, փոխգործակցությունների, ռեսուրսների հավաքագրման, մոնիթորինգի, հաշվետվությունների և գնահատման վերաբերյալ:

ՄԱԿԶԱԾ գործընկերները միգրացիան ճանաչեցին որպես առանցքային նշանակություն ունեցող երևույթ, որն ազդեցություն ունի հայաստանյան տնային տնտեսությունների գրեթե կեսի վրա, և մեկ արդյունք հատկացրեցին միգրացիային՝ կոչ անելով ապահովել միգրացիայի համապարփակ և արդյունավետ կառավարումը: Խորհրդակցությունների ընթացքում միգրացիայի վերաբերյալ քննարկումները կենտրոնացան այդ երևույթի շարժառիթների, հասարակության վրա ազդեցությունների և տնտեսական աճի ու անհավասարության հետ ունեցած փոխառնչությունների շուրջ: Մասնավորապես, մասնակիցները մատնանշեցին միգրացիայի դրական տնտեսական հնարավորությունները բացասական սոցիալական կողմնակի հետևանքների հետ ներդաշնակեցնելու անհրաժեշտությունը, միգրանտների առողջության կարևորությունը և երկրի ներսում գործազրկության հիմնարար խնդրի լուծման անհրաժեշտությունը: Այդ քննարկումներն իրենց արտացոլումը գտան ՄԱԿԶԱԾ-ից բխող ռազմավարություններում, որոնք նախատեսված են օգնելու հասնել այդ արդյունքին և ընդգրկում են միգրացիոն խնդիրների լայն շրջանակ (տե՛ս Հավելված երեք): Հենվելով այս ջանքերի վրա միջոցներ ձեռնարկվեցին, որ այն դեպքերում, երբ տեղին է, ԿԶՆ-ների՝ ըստ առաջնահերթության դասակարգումը փոխկապակցել նշված նպատակների հետ:

2017 թ.-ի հուլիսին երևանում անցկացվեց ցուցանիշների հետագա քննարկմանը նվիրված աշխատաժողով: Պարզվեց, որ մինչ թիրախներից շատերը կիրառելի էին Հայաստանի համար, դրանց մի մասի գլոբալ ձևակերպումները բավականաչափ հստակ չեն ազգային առաջնահերթությունների համար: Այսպես, որոշ ձևակերպումներում կային ծավալուն թեմաներին վերաբերվող ակնարկներ, օրինակ՝ միգրացիայի և կրթության վերաբերյալ, սակայն չէին արտացոլում ազգային առաջնահերթությունները (տե՛ս Թիրախ 4.բ): Քննարկումների ընթացքում յուրաքանչյուր թիրախի ներքո սահմանվեցին Հայաստանի համար առաջնային խնդիրները: Որոշվեց առաջնահերթ ճանաչված որոշ թիրախներ հարմարեցնել՝ հաշվի առնելով այդ ենթախնդիրները՝ դրանք հայաստանյան համատեքստին առավել համապատասխան դարձնելու համար: Ստորև բերված են առաջնահերթ թիրախները՝ իրենց գլոբալ և առաջարկվող ազգային ձևակերպումներով:

Կարևոր է նշել, որ ԿԶՆ առաջնահերթությունների ցանկը սպառնիչ չէ, և որ ԿԶՆ-ների իրականացման բոլոր ասպեկտների նկատմամբ հարկավոր է ճկուն մոտեցում ցուցաբերել: Որպես գերակայություն, հինգ ԿԶՆ թիրախների սահմանումն այս ձեռնարկման ժամանակ ելնում էր ծրագրային և ժամանակային սահմանափակումներից. այդ հինգի վրա կենտրոնանալը հնարավորություն տվեց համապատասխան թեմատիկ ոլորտներն ուսումնասիրել պատշաճ խորությամբ: Ստորև բերված ԿԶՆ թիրախները սահմանվել են որպես Հայաստանի ընթացիկ առաջնահերթություններ, սակայն հաջորդ 15 տարիների ընթացքում կարող են ի հայտ գալ նորերը: Հետևաբար, եթե միգրացիայի և զարգացման որևէ հիմնահարց չի ընդգրկվել ստորև ներկայացված արդյունքներում, այն դեռ կարող է այնտեղ իր տեղը գտնել մոտ ապագայում և դառնալ ոլորտ, որին Հայաստանի կառավարությունը ցանկանա ավելի ուշ անդրադառնալ:

Առաջնահերթությունների սահմանման արդյունքները

Հետևյալ ԿԶՆ հինգ թիրախները մասնակիցների կողմից սահմանվեցին որպես միգրացիայի և զարգացման համատեքստում Հայաստանի համար ամենակարևորները:

Միգրացիան և կրթությունը

Գլոբալ թիրախ 4.բ. Մինչև 2020 թ. էականորեն և գլոբալ ընդգրկումով ավելացնել զարգացող երկրներին տրամադրվող կրթաթոշակները, մասնավորապես առավել թույլ զարգացած երկրներին, զարգացող փոքր կղզի-պետություններին և աֆրիկյան երկրներին՝ բարձրագույն կրթության համակարգում, այդ թվում՝ միջին-մասնագիտական ուսուցման, տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, ճարտարագիտական և գիտական ծրագրերում ընդգրկվելու նպատակով՝ զարգացած երկրներում և այլ զարգացող երկրներում:

Ազգային թիրախ. Մինչև 2030 թ. էականորեն ավելացնել մասնակիցների թիվը կրթական փոխանակումների միջկառավարական ծրագրերում և ավելացնել արտերկրում ուսումնառության կրթաթոշակների թիվը:

Հատուկ առաջնահերթություններ՝

- Արտերկրում սովորելու նպատակով հայ ուսանողների համար կրթաթոշակների թվի ավելացում.
- Ազգային մարդկային կապիտալը երկրում պահելու և օգտագործելու բարելավում.
- Հմտությունների համապատասխանեցում՝ արտերկրում միգրանտների կրթությունը և վերադարձողներին ավելի արդյունավետ փոխկապակցելու համար:

Այս առաջնահերթությունն ընտրվել է հաշվի առնելով Հայաստանում կրթության և միգրացիայի միջև փոխառնչություններին ավելի լավ լուծում տալու անհրաժեշտությունը: Այս կատեգորիայի առաջնահերթությունները, այս իմաստով, վերաբերում են հմտությունների համապատասխանեցմանը և մարդկային կապիտալը առավելագույնին հասցնելուն, ինչպես նաև կրթաթոշակների քանակի ավելացմանը: Նկատվում է տարբեր երկրներում և տարբեր դիսցիպլիններում հայերի համար կրթական հնարավորությունների ընդլայնման աճող անհրաժեշտություն: Սրա հետ կապված որպես խնդիր հատկորոշվեց մարդկային կապիտալը երկրում պահելու դժվարությունը: Մինչ գործազրկությունը երիտասարդներին ստիպում է գնալ արտերկիր սովորելու կամ աշխատելու՝ Հայաստանը կորցնում է բարձր որակավորում ունեցող երիտասարդների մի զգալի

մասին: Ուսանողների շարժունակության հետ կապված մշտական խնդիր է այն, որ շատ երիտասարդներ գնում են արտերկիր սովորելու և Հայաստան չեն վերադառնում: Հետևաբար, արտերկրի կրթական ծրագրերի բարելավմանն ու ավելացմանը զուգընթաց, քաղաքականություն մշակողները պետք է նաև մտածեն, թե ինչպես խրախուսել մասնակիցների վերադարձը Հայաստան ուսումն ավարտելուց հետո:

Բազմաթիվ աշխատանքային միգրանտներ իրենց որակավորումով գերազանցում են արտերկրում կատարած իրենց աշխատանքի համար պահանջված գիտելիքներն ու հմտությունները, սակայն վերադառնալով Հայաստան՝ կանգնում են նույն սցենարի առջև: Հետևաբար, այստեղ առաջնահերթ է նաև միգրանտների ու վերադարձողների մարդկային կապիտալի պատշաճ օգտագործումը: Սա հնարավոր է անել հմտությունների համապատասխանեցման ծրագրերի բարելավման միջոցով, որոնք կփոխկապակցեն անձանց որակավորումները զբաղվածության հետ: Երկրում աշխատանք փնտրող վերադարձողների վերաինտեգրման ջանքերը պետք է ուղղվեն աշխատաշուկայի պահանջներին և այս հարցում վերջիններիս օգնելու վրա: Նրանց համար, ովքեր կատարում են ցածր հմտություններ պահանջող աշխատանք, ծրագրերը կարող են ուղղվել հմտությունների մակարդակի բարելավման և հմտությունների ուսուցման վրա՝ քանի դեռ երկրում են, արտերկրում բնակվելու ընթացքում կամ վերադառնալուց հետո:

Կարևոր է նաև Հայաստանում միգրանտներին կրթության տրամադրումը, հատկապես ինչ վերաբերվում է փախստականների համար հմտությունների ձեռքբերման ծրագրերին: Այս թիրախն առնչվում է աշխատանքային միգրացիայի թիրախ 8.8-ին:

Աշխատանքային միգրացիա

Գլոբալ թիրախ 8.8. Պաշտպանել աշխատանքային իրավունքները և խթանել անվտանգ և ապահով աշխատանքային միջավայր բոլոր աշխատավորների, այդ թվում՝ միգրանտ աշխատավորների, մասնավորապես կին միգրանտների և անկայուն զբաղվածություն ունեցողների

Ազգային թիրախ. Պաշտպանել աշխատանքային իրավունքները և խթանել անվտանգ և ապահով աշխատանքային միջավայր բոլոր աշխատավորների, այդ թվում՝ միգրանտ աշխատավորների, մասնավորապես կին միգրանտների և վտանգավոր զբաղվածություն ունեցողների

Հատուկ առաջնահերթություններ՝

- Աշխատանքային միգրացիայի կառավարման ընդհանուր բարելավում.
- Ընդառաջում միգրանտների տարբեր խմբերի կարիքներին՝ ըստ սեռի, տարիքի, զբաղմունքի:

Այս թիրախը վերաբերում է Հայաստանի ներսում և դրանից դուրս աշխատանքային միգրացիայի կառավարմանը, այդ թվում՝ արտերկրում հայ աշխատանքային միգրանտների իրավունքների պաշտպանության միջոցով: Ներկայումս Հայաստանում չկա աշխատանքային միգրացիայի պատշաճ կառուցակարգ, իսկ գոյություն ունեցող քաղաքականություններն ու համակարգերը թույլ են: Անհրաժեշտ է շտապ կարգով բարելավել աշխատանքային միգրացիային առնչվող հիմնական տեղեկատվական համակարգերը՝ աշխատանքային ոլորտներից յուրաքանչյուրից հեռացած և վերադարձող միգրանտների ճշգրիտ թվական տվյալներ և ժողովրդագրական ու սոցիալ-տնտեսական բնութագրերի մանրամասներ ունենալու համար: Աշխատանքային միգրացիայի մարտահրավերները ժամանակի ընթացքում զարգանում են, և փոփոխվող միտումները հայտնաբերելու համար անհրաժեշտ է արդյունավետ ու ճկուն կառուցակարգ: Բացի այդ, Հայաստանում աշխատանքային միգրանտների ընտանիքների, մասնավորապես, երկրում մնացած կանանց և երեխաների սոցիալական և ֆինանսական կարիքները պետք է ավելի լավ լուծում ստանան: Հայաստանին անհրաժեշտ է աշխատանքային միգրացիայի կարգավորման այնպիսի մեխանիզմ, որը կարող է վերհանել միգրանտների տարբեր խմբերի փոփոխվող պահանջները և հասցեագրել դրանք: Սա կյանքի կոչելու համար պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել միգրանտներին վերաբերվող այնպիսի փոփոխականների վերաբերյալ տվյալների հավաքագրմանը, որոնցից են սեռը, տարիքը և զբաղմունքը, ինչպես նաև որակական փոփոխականների վերաբերյալ ավելի շատ տեղեկությունների ձեռքբերմանը, ինչպիսիք են միգրացիայի պատճառներն ու նպատակները:

Բացի աշխատանքային միգրացիայի կարգավորման ազգային ավելի արդյունավետ մեխանիզմ ստեղծելու անհրաժեշտությունից, սահմանվեցին նաև քաղաքականությունների մի քանի գերակա ուղորտներ: Դրանք ներառում էին հմտությունների տարբեր մակարդակների համար շրջանառու միգրացիայի արդյունավետ ծրագրերի մշակումը և վերադարձողների սոցիալական ու աշխատանքային վերաինտեգրման բարելավումը: Ավելին, շարունակ նկատվում է միգրանտների իրավունքների պաշտպանության և միգրացիայի կենսաշրջանում նրանց խոցելիության նվազեցման անհրաժեշտություն: Սա կարող է իրականացվել միգրանտների իրավունքների մասին նախամեկնման կողմնորոշման դասընթացների, ինչպես նաև միգրանտների սոցիալական պաշտպանության ուժեղացման միջոցով՝ դյուրացնելով միգրանտների համար բժշկական ապահովագրությունը կամ տրամադրելով այլ արտոնություններ: Վերջապես, չնայած աշխատանքային միգրացիայի կառավարման հարցում կարևոր է որդեգրել միգրանտակենտրոն մոտեցում, որը կապահովի միգրանտների իրավունքների պաշտպանությունը, պետք է հաշվի առնել նաև երկարաժամկետ միգրացիայի հետևանքները Հայաստանի տնտեսության վրա, և սա որոշ առումով պետք է հիմք հանդիսանա քաղաքականության մշակման համար:

Միգրացիայի կառավարում

Գլոբալ թիրախ 10.7. Դյուրացնել մարդկանց կարգապահ, անվտանգ, կանոնավոր և պատասխանատու միգրացիան և շարժունությունը, այդ թվում՝ պլանավորված և լավ կառավարվող միգրացիոն քաղաքականությունների իրականացման միջոցով:

Ազգային թիրախ. Դյուրացնել մարդկանց կարգապահ, անվտանգ, կանոնավոր և պատասխանատու միգրացիան և շարժունությունը, այդ թվում՝ պլանավորված և լավ կառավարվող միգրացիոն քաղաքականությունների և օրենքների իրականացման միջոցով՝ կենտրոնանալով դեպի դուրս աշխատանքային միգրացիայի, վերադարձող միգրացիայի և ապաստանի ազգային գործընթացների կառավարման ամրապնդման, ինչպես նաև ապագայում ազգային միգրացիայի կառավարումն ուժեղացնելու կարողությունների բարելավման վրա:

Հատուկ առաջնահերթություններ՝

- Միգրացիայի կառավարման ընդհանուր բարելավում.
- Կենտրոնացում աշխատանքային միգրացիայի, վերադարձի և վերաինտեգրման ու ապաստանի գործընթացների ավելի լավ կառավարման վրա:

Առհասարակ Հայաստանում կա միգրացիայի բոլոր տեսակների ավելի լավ կարգավորման անհրաժեշտություն: Կառավարությունը պետք է ավելի ակտիվ դերակատարում ունենա միգրացիայի կենսաշրջանի բոլոր երեք փուլերի կառավարման գործում, աջակցի և մշտադիտարկի Հայաստանի աշխատանքային, ընտանեկան և միգրանտների այլ տեսակներին նախքան նրանց մեկնումը, արտերկրում գտնվելու ընթացքում և վերադարձից հետո: Միաժամանակ պետք է ընդառաջել նաև Հայաստանում գտնվող միգրանտների կարիքներին, ներառյալ՝ ապաստանի գործընթացների ու ապաստան հայցողների համար կացարանների բարելավման, ինչպես նաև բոլորի համար ինտեգրման կարիքների բավարարման միջոցով: Վերադարձի թեման քանիցս արծարծվել է ԿԶՆ բոլոր թիրախների վերաբերյալ քննարկումների ընթացքում: Ընդգծվել է, որ վերադարձողների վերաինտեգրումը Հայաստանում միգրացիայի առավել արդյունավետ կառավարման կարևորագույն խնդիրներից մեկն է, մասնավորապես, ինչ վերաբերվում է նրանց աշխատաշուկա ինտեգրմանը և վերապատրաստման բարելավմանը վերաբերող հարցերին, ինչը ներկայում լիովին կարգավորված չէ:

Սա համահունչ է ՄԱԿԶԱԾ Վերջնարդյունք 4-ի 6-րդ և 8-րդ կետերին: Ներկայումս Հայաստանում բազմաթիվ միգրացիոն գործընթացների շուրջ չկա բավարար թափանցիկություն: Իրավիճակը շտկելու համար կառավարությունը պետք է այնպես անի, որ միգրացիոն քաղաքականություններում և ծրագրերում ընդգրկված բոլոր շահագրգիռ կողմերի դերերը հստակեցվեն, և միգրացիայի կառավարման բոլոր ջանքերը հիմնվեն թափանցիկության և հաշվետվողականության սկզբունքների ու մեխանիզմների վրա:

Սփյուռքի ներգրավվածություն

Գլոբալ թիրախ 17.16. Խորացնել գլոբալ գործընկերությունը հանուն կայուն զարգացման, լրացված բազմաթիվ շահագրգիռ կողմերի միջև գործընկերությամբ, որոնք մոբիլիզացնում և փոխանակում են գիտելիքներ, փորձագիտություն, տեխնոլոգիաներ և ֆինանսական միջոցներ՝ սատարելու Կայուն զարգացման նպատակների իրագործմանը բոլոր, մասնավորապես՝ զարգացող երկրներում:

Ազգային թիրախ. Ակտիվորեն մասնակցել հանուն կայուն զարգացման գլոբալ գործընկերությանը, ներառյալ՝ գիտելիքների, փորձագիտության, տեխնոլոգիաների և ֆինանսական միջոցների մոբիլիզացումով և փոխանակությամբ, ծավալելով բազմոլորտ համագործակցություն՝ Կայուն զարգացման նպատակների իրագործմանն օժանդակելու համար:

Հատուկ առաջնահերթություններ՝

- Մի շարք դերակատարների ներգրավում՝ օգնելու Հայաստանի կայուն զարգացմանը.
- Հայկական սփյուռքի ներգրավումը ազգային զարգացմանն աջակցման նպատակով՝ գիտելիքների և հմտությունների փոխանցման և ֆինանսական հոսքերի բարելավման միջոցով:

Հայաստանի կայուն զարգացման համար գլոբալ գործընկերության ամրապնդումը տարբեր դերակատարների ընդգրկման միջոցով սահմանվեց որպես առաջնահերթություն: Մասնավորապես, Հայաստանն ունի արտերկրում երկար և կարճ ժամանակով բնակվող մեծ և բազմազան սփյուռք, որը կարող է արդյունավետորեն ու ստեղծագործաբար ներգրավվել զարգացման նպատակների իրականացման մեջ: Հայկական սփյուռքի համայնքների ամենից նշանակալից ռեսուրսներից մեկը նրանց կուտակած մարդկային կապիտալն է, որը կարող է նպաստել ամենատարբեր ոլորտներում հայերի գիտելիքների և հմտությունների զարգացմանը, ինչը հնարավոր է, որ կօգնի լուծել հմտությունների անհամապատասխանության որոշ խնդիրներ: Ուստի, կարևոր է ստեղծել գիտելիքի գլոբալ փոխանակման ցանց, որտեղ սփյուռքի մասնակցությունը կներառի մարդկային կապիտալի փոխանցումը դյուրացնող ջանքեր, օրինակ՝ տարբեր երկրների հետ հմտությունների ճանաչման մեխանիզմների կամ սփյուռքի առանձին ներկայացուցիչների ժամանակավոր վերադարձի միջոցով:

Կարևոր է նաև սփյուռքի, ներառյալ աշխատանքային միգրանտների ֆինանսական ներգրավումը: Ըստ այդմ՝ շեշտվեց նաև արտերկրից դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումների արդյունավետ փոխանցման կարևորությունը: Մասնավորապես, ջանքեր պետք է գործադրվեն պահպանելու դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումների ցածր ծախսերը: Դրամական փոխանցումների բոլոր ծախսերի իջեցումը 5%-ից ցած՝ ըստ թիրախ 10-ում արված կոչի, կարող է ավելացնել արտերկրում գտնվող հայերի խնայողությունները: Դրան զուգահեռ հարկավոր է բարձրացնել միգրանտների ընտանիքների ֆինանսական գրագիտության մակարդակը, որպեսզի նրանք առավելագույն չափով քաղեն արտերկրում աշխատող հայերից ստացվող ֆինանսական փոխանցումների օգուտները և օգնեն իրացնել զարգացմանը նպաստելու դրանց ներուժը: Ի հավելումն, հարկ է խրախուսել ներդրումները սփյուռքահայության և աշխատանքային միգրանտների կողմից:

Միգրացիոն տվյալներ

Գլոբալ թիրախ 17.18. Մինչև 2020 թ. մեծացնել կարողությունների զարգացմանն ուղղված օժանդակությունը զարգացող երկրներին, այդ թվում՝ առավել թույլ զարգացած երկրներին և զարգացող փոքր կղզի-պետություններին՝ զգալիորեն ավելացնելու բարձրորակ, ժամանակին և հուսալի տվյալների առկայությունը՝ տարանջատված ըստ եկամտի, սեռի, տարիքի, ռասայի, էթնիկ ծագման, միգրացիոն կարգավիճակի, հաշմանդամություն ունենալու հանգամանքի, աշխարհագրական դիրքի և ազգային համատեքստին վերաբերելի այլ բնութագրերի:

Ազգային թիրախ: Ուժեղացնել կարողությունները, այդ թվում՝ զարգացման օժանդակության միջոցով՝ զգալիորեն ավելացնելու բարձրորակ, ժամանակին և հուսալի տվյալների առկայությունը՝

տարանջատված ըստ եկամտի, սեռի, տարիքի, ռասայի, էթնիկ պատկանելիության, միգրացիոն կարգավիճակի, հաշմանդամություն ունենալու հանգամանքի, աշխարհագրական դիրքի և ազգային համատեքստին վերաբերելի այլ բնութագրիչների:

Հատուկ առաջնահերթություններ`

- **Վերը հիշատակված միգրացիոն հարցերի բոլոր ոլորտների տվյալների բարելավում, որպեսզի կառավարությունը կարողանա ստեղծել ավելի արդյունավետ և ներառական միգրացիոն քաղաքականություն:**

Տվյալների բացակայությունն էական խոչընդոտ են միգրացիայի բազմաթիվ ոլորտներում: Միգրացիոն տվյալների ընդհանուր բարելավմանը շատ մեծ կարևորություն տրվեց առաջնահերթությունների վերաբերյալ գրեթե բոլոր քննարկումներում, քանի որ հիմնական միգրացիոն մարտահրավերները հաղթահարելու Չայաստանի ներկայիս կարողությունը, այդ թվում` վերադարձողների ինտեգրումը, սահմանափակ է ինֆորմացիայի բացակայության պատճառով: Միգրացիոն տվյալների բարելավումը առանցքային նշանակություն ունի միգրացիային առնչվող գերակա ոլորտների համար, քանի որ նախապայման է պատշաճ քաղաքականություն ձևավորելու համար: Յետևաբար, անհրաժեշտ է միգրացիոն տվյալների բարելավում` հատկապես քաղաքականության տեղեկատվական հենքն ապահովելու համար: Դրա համար անհրաժեշտ է տվյալների ավելի հետևողական հավաքագրում, ինչպես նաև դրան վերաբերող մեխանիզմների բարելավում, օրինակ, ՎԿ-ի և պետական մարմինների միջև տվյալների համակարգման և փոխանակման ոլորտում: Եվ վերջապես, առաջնահերթությունները սահմանելիս, ընդգծվեց միգրացիոն տվյալների ոլորտում ներառական մոտեցման կարևորությունը` ապահովելու բոլոր հնարավոր խմբերի պատշաճ մասնակցությունը նախ տվյալների հավաքագրմանը, ապա քաղաքականության մշակմանը: Արդյունքում, հարկավոր է ավելի շատ տեղեկություններ հավաքել այնպիսի փոփոխականների վերաբերյալ, ինչպիսիք են միգրանտների սեռը, տարիքը, զբաղմունքը, զբաղվածության կարգավիճակը, եկամուտը և այլն, ու մնալ ներառական:

- Քննարկումների ընթացքում հիշատակված այլ առաջնահերթությունների թվում եղել են միգրանտների համար **առողջապահական ծառայությունների հասանելիության բարելավումը** (Թիրախ 3.8) և **փախստականների ինտեգրումը** (Թիրախ 10.7, այլ): Ավելի լավ լուծումներ պետք է սահմանվեն գենդերային խնդիրների և կանանց նկատմամբ խտրականության հարցերում (Թիրախ 5.2): Միաժամանակ Չայաստանում ուշադրության արժանի նոր ոլորտ կարող է դառնալ կլիմայի փոփոխության հետ կապված միգրացիան: Չայաստանում դրամական փոխանցումների ծախսերը բավական ցածր են, ուստի այդ ոլորտը չճանաչվեց որպես առաջնահերթություն (Թիրախ 10Գ):
- **Թիրախների փոխառնչությունները** - Միգրացիայի ԿԶՆ թիրախների միջև գոյություն ունեն խորը փոխադարձ կապեր, ինչը նշանակում է, որ մեկի լուծումն իր հերթին կարող է նպաստել մյուսների լուծմանը: Օրինակ` աշխատանքային միգրացիան փոխառնչվում է թրաֆիքինգի հետ. այն ավելի պատշաճ կառավարելով, կարելի է նվազեցնել թրաֆիքինգի տարածման չափը:

Տվյալների քարտեզագրման արդյունքները

Տվյալների քարտեզագրում

Տվյալների քարտեզագրման միջոցով գնահատվեցին Հայաստանում վիճակագրական և վարչական միգրացիոն տվյալների աղբյուրները: Գնահատումները կատարվեցին՝ ըստ տվյալների հավաքագրման և պահպանման, տվյալների մշակման, պետական մարմինների և/կամ միջազգային կազմակերպությունների հետ տվյալների փոխանակման, տվյալների տարածման և հրապարակման: Տվյալների այդ մեխանիզմները գնահատվեցին միգրացիոն տվյալների միջազգային չափանիշների, այդ թվում՝ ՄԳՓԽ-ի ԿՁՆ հատուկ ուղեցույցի պահանջների համեմատությամբ:

Ուշադրություն հատկացվեց միգրացիոն տվյալների տարանջատված հավաքագրմանը: Միգրացիային առնչվող այնպիսի առանցքային հարցերում, ինչպիսիք են տևողությունը, պատճառը, հաճախականությունը, ծագման և նպատակակետ երկիրը, նպատակահարմար է ներառել այնպիսի փոփոխականներ, որոնք վերկհանեն միգրանտների սոցիալ-ժողովրդագրական և տնտեսական առանձնահատկությունները: Հազարամյակի զարգացման նպատակների (ՀՁՆ) գործընթացի ժամանակ բազմաթիվ երկրներում հաշվետվությունը ըստ վիճակագրական տարանջատված տվյալների սահմանափակ էր, և ԿՁՆ-ների գործընթացի համար դաս եղավ տվյալների մոնիթորինգի ժամանակ ավելի մեծ ուշադրություն դարձնելու տարանջատմանը՝ որոշ խոցելի խմբերի շահերն ավելի լավ պաշտպանելու համար: Հետևաբար, տվյալների քարտեզագրում կատարելիս, հավաքվեց ինֆորմացիա այն մասին, թե արդյոք տարբեր դերակատարներ, որպես տվյալների հավաքագրման մի մաս, հավաքել են մանրամասներ միգրանտների տարիքի, սեռի, զբաղմունքի, զբաղվածության կարգավիճակի և այլ բնութագրիչների մասին, և թե որքանով են դրանք ներառվել տվյալների մշակման, փոխանակման և տարածման գործընթացներում: Տվյալների մշակման, փոխանակման և տարածման ոլորտում գնահատվել են բոլոր այն գործոնները, ինչպիսիք են գործընթացների արդյունավետությունը, հուսալիությունը, պարտադիր լինելը և պարբերականությունը:

Տվյալների քարտեզագրման արդյունքները՝ ըստ թեմաների, դասակարգված են միգրացիային առնչվող ԿՁՆ թիրախների ներքո: Միգրացիան և կրթությունը թիրախ 4Բ-ի ներքո է, Գեներըրը և միգրացիան՝ 5.2-ի, Թրաֆիքինգը՝ 8.7-ի, Աշխատանքային միգրացիան՝ 8.8-ի, Միգրացիայի կառավարումը՝ 10.7-ի, Դրամական փոխանցումները՝ 10Գ-ի, Երեխաները՝ 8.7-ի և 16.2-ի, Սփյուռքի ներգրավվածությունը՝ 17.16-ի, և Միգրացիան ու վիճակագրությունը՝ 17.18-ի: ՄԿՑ-ներով վերհանված միգրացիայի կառավարման որոշ ոլորտներ, ինչպիսիք են «միգրանտների իրավունքները» և «անվտանգ և կանոնավոր միգրացիան», օգտագործվեցին Միգրացիայի կառավարման բաժինը մշակելու համար:

Կրթությունը և միգրացիան

Տվյալների բացերը՝

- **Կրթությունն ավարտելուց հետո միգրանտների գործունեության վերաբերյալ տվյալների թերի հավաքագրում:** Դժվար է արտերկրում հետևել կրթություն ստանալու մեկնած միգրանտներին՝ ծրագրերի ավարտից հետո:
- **Չկան ընդհանուր տեղեկություններ ուսանելու մեկնած բոլոր միգրանտների վերաբերյալ (ընթացակարգային):** Չեն հավաքագրվում վիճակագրական տվյալներ պետական և ոչ պետական ծրագրերով կրթություն ստանալու մեկնած միգրանտների վերաբերյալ:

- **Տվյալների թերի հավաքագրում միգրանտների ոչ բարձրագույն կրթության վերաբերյալ:** Հայաստանում հաճախ չի կատարվում տարրական և միջնակարգ կրթություն ստացողների գրանցում կամ տարանջատում՝ ըստ կացության կարգավիճակի:

Կրթությունը հայ միգրանտների համար

Կրթական նպատակներով արտերկիր մեկնած բոլոր հայաստանցիների վերաբերյալ տվյալներիի պարբերական հավաքագրում չի իրականացվում. կան ընդամենը ցաքուցրիվ տվյալներ պետական և այլ առանձին ծրագրերով արտերկրում սովորողների մասին: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունն ամբողջական տվյալներ է հավաքագրում միջպետական համաձայնագրերի շրջանակներում արտերկրում սովորող հայ ուսանողների մասին: Դրանք պարունակում են տեղեկություններ բարձրագույն կրթության և ամառային դասընթացների վերաբերյալ, որոնք կազմակերպվում են միջպետական երկկողմ համաձայնագրերի և այլ տարածաշրջանային կրթական ծրագրերի միջոցով: 2016 թվականի նոյեմբերի դրությամբ՝ պաշտոնական կրթական ծրագրերով արտերկրում սովորում էր 280 հայաստանցի: Տվյալները հավաքագրվում են այն ուսանողների համար, որոնք կրթաթոշակային ծրագրերով սովորում են Չինաստանում, Բուլղարիայում, Վրաստանում, Հորդանանում, Ռումինիայում, Գերմանիայում և Չեխիայում, ինչպես նաև Գերմանիայի DAAD և ԵՄ Էրազմուս ծրագրերով: Ներկայումս այս տվյալները Կրթության գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը պահում է առանձին, և դրանք չի համադրում այլ ծրագրերից ստացված տվյալների հետ մեկ միասնական աղյուսակի կամ տվյալների շտեմարանի մեջ: Կրթաթոշակային իր ծրագրերին մասնակցող երիտասարդների վերաբերյալ տվյալներ է հավաքագրում նաև Հայկական բարեգործական ընդհանուր միությունը (ՀԲԸՄ): Այս ուսանողների ընդհանուր թիվը հասնում է նույնաման ցուցանիշի. 2016 թ. նոյեմբերի դրությամբ, ՀԲԸՄ ծրագրերին մասնակցել է 308 ուսանող: Տվյալների բացերից մեկը, որը մատնանշել էին շահագրգիռ կողմերը, ծրագրերի ավարտից հետո ուսանողների գործունեությանը չհետևելն է: Բազմաթիվ ուսանողներ ուսումն ավարտելուց հետո մնում են արտերկրում, ուստի դժվար է արձանագրել ու հետևել նրանց գործունեությանն այն բանից հետո, երբ ավարտվում է կրթության վերաբերյալ նրանց կողմից պաշտոնական հաշվետվություններ ներկայացնելու շրջանը: Դժվար է հետևել նաև հայաստանյան միգրանտների առցանց որակավորումներին և առցանց ճանապարհով ստացած կրթությանը:

Միգրանտների կրթությունը Հայաստանում

Ներկայումս ՎԿ-ը ընդհանուր թվական տվյալներ է հրապարակում Հայաստանում ուսանելու հիման վրա մուտքի արտոնագիր ստացած երկրում գտնվող օտարերկրյա քաղաքացիների վերաբերյալ: Նրանք 16 և ավելի բարձր տարիքի անձինք են, ովքեր Հայաստանում են կրթություն ստանալու համար: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը տիրապետում է Հայաստանում բարձրագույն կրթության համակարգերում ուսանող օտարերկրյա քաղաքացիների վերաբերյալ բավարար տվյալների: Բարձրագույն կրթական հաստատություններ ընդունվող միգրանտներին քվոտային համակարգով տեղեր են հատկացվում պետական և մասնավոր համալսարաններում, և նախարարությունը տվյալներ է հավաքագրում այս ուսանողների վերաբերյալ:⁷ Ավելին, դժվար է հաշվել Հայաստանում տարրական և միջնակարգ դպրոցներում սովորող օտարերկրյա քաղաքացիների թիվը: Տարրական պետական կրթությունը անվճար է և հասանելի է բոլորին և շատ միգրանտ (այդ թվում փախստական) երեխաներ հաշվառված են այնտեղ: Տարրական և միջնակարգ դպրոցներում սովորող աշակերտների վերաբերյալ գրանցված տվյալները միշտ չէ, որ տարանջատված են ըստ միգրացիոն կարգավիճակի, իսկ որտեղ էլ որ կա այդպիսի տարանջատում, այդ արձանագրությունները՝ ստացված մարզերի դպրոցներից, ազգային մակարդակում դժվար է համադրել միմյանց հետ:

7. Հայաստանում միգրացիայի կառավարման վերաբերյալ ՄՄԿ նախորդ մի հետազոտության մեջ (2008: 32) կոչ էր արվում ավելի լավ կամոնակարգել կրթություն ստացող միգրանտների վերաբերյալ տվյալները: Հնարավոր է որոշակի չարաչափումների առկայություն, մասամբ այն պատճառով, որ կրթության նպատակով կացության թույլտվություններ կարող են տրվել մասնավոր կազմակերպությունների միջոցով, որոնց դեպքում անձնական այցելություններ չեն պահանջվում, և կան վկայություններ Հայաստանում ուսանողական թույլտվություն ունեցող այն անձանց մասին, ովքեր մեկնել են Եվրոպա: Այս հարցը սույն հետազոտության մեջ այլևս չի դիտարկվում:

Ի լրումն նախարարության տվյալների, գոյություն ունեն միգրանտների կրթության վերաբերյալ տվյալների մի քանի այլ հատվածական աղբյուրներ, որոնք առկա են այլ մարմիններում: Սփյուռքի նախարարությունը կրթական որոշ տվյալներ հավաքագրում էր սիրիահայ շահառուների մասին, որոնցից շատերին նախարարությունը ուսանելու հնարավորություն էր տալիս և ֆինանսավորում տրամադրում և/կամ աջակցում էր որակավորման ճանաչման հարցերում: 2014 թվականից սկսած սիրիահայերին հայկական բուհերում տեղավորելուն օգնում է ՀԲԸՄ-ը (տարեկան մոտ 400-500 ուսանող): Միջին մասնագիտական վերապատրաստումներ, հմտությունների ուսուցում և կրթական աջակցության այլ ծրագրեր փախստականների և ապաստան հայցողների համար Հայաստանում իրականացնում է ԿԱԶԱ շվեդարական բարեգործական հիմնադրամը (ՄԱԿ ՓԳԳ-ի հետ գործընկերությամբ): Այս կազմակերպություններից յուրաքանչյուրն իր շահառուների վերաբերյալ է տվյալներ հավաքագրում: Ինչպես հայաստանյան միգրանտների կրթության վերաբերյալ տվյալների դեպքում, այնպես էլ այս ոլորտում դժվար է ամբողջական պատկեր ստանալ Հայաստանում բոլոր միգրանտների կրթության վերաբերյալ: Գոյություն ունեցող ամբողջ ինֆորմացիայի մեկտեղումը չի կարող ցույց տալ Հայաստանում սովորող բոլոր միգրանտների տվյալները: Ավելին, բոլոր ուսանողներին հնարավոր չէ ներառել, քանի որ Անկախ Պետությունների Համագործակցության (ԱՊՀ) երկրներից ժամանածները մուտքի արտոնագիր ստանալու անհրաժեշտություն չունեն:

Գեղերը և միգրացիան

Տվյալների բացերը`

- **Տվյալների թերի տարանջատում.** Իրավասու մարմինները, որոնք զբաղվում են իրավունքների խախտումներով, տեղեկությունները չեն գրանցում ըստ գեղերային և/կամ միգրացիոն կարգավիճակի տարանջատման:

Գեղեր և միգրացիա

Ոստիկանության կողմից հավաքագրվող մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ տվյալները տարանջատվում են ըստ սեռի, հետևաբար հնարավոր է տարանջատել իգական և արական սեռի տուժածների մասին հաղորդումները և վիճակագրական տվյալները: Ավելին, եթե որևէ անձի նկատմամբ շահագործման կամ բռնության որևէ դեպք տեղի է ունենում թրաֆիքինգի ընթացքում, դա արձանագրվում է ոստիկանության կողմից և ներառվում զեկույցներում:

Դժվար է բացահայտել իգական սեռի միգրանտների խոցելի տեղերը կամ խնդիրները, եթե չեն առնչվում մարդկանց թրաֆիքինգի հետ կապված դեպքերին: Օրինակ` թրաֆիքինգի դեպքերից դուրս դժվար է ձեռք բերել տվյալներ սեռային հատկանիշով բռնության (ՍՀԲ) վերաբերյալ: Պատճառն այն է, որ շատ մարմիններ, որոնք ինֆորմացիա են հավաքագրում ՍՀԲ-ի կամ սեռային հատկանիշով բռնությանն առնչվող հարցերի վերաբերյալ, չեն արձանագրում տուժածների միգրացիոն կարգավիճակը: Ըստ օրենքի, ոստիկանությունը հավասարության սկզբունքով է վերաբերվում բոլորին` անկախ կարգավիճակից, ինչը նշանակում է, որ միգրանտ կանայք ունեն նույն իրավունքները, ինչ Հայաստանի քաղաքացիները: Սա նշանակում է, որ իրավասու մարմինները չունեն տուժածների քաղաքացիությունը, ծննդյան երկիրը կամ այլ փոփոխականներ գրանցելու պարտավորություն: Օրինակ` Ոստիկանության քրեական հետախուզության վարչությունը, որը զբաղվում է սեռային հատկանիշներին առնչվող գործերով, ներառյալ ընտանեկան բռնության և ՍՀԲ-ի, չի հավաքագրում տվյալներ տուժածների քաղաքացիության վերաբերյալ: Առողջապահական և աշխատանքի տեսչական մարմինը չի գրանցում բողոք ներկայացնողների սեռի, քաղաքացիության, ազգության կամ կացության կարգավիճակի մասին տվյալներ: Հետևաբար, դժվար է պատկերացնել այն կանանց նկատմամբ բռնությունների կամ իրավունքների ոտնահարման դեպքերի մասին, ովքեր կապված չեն թրաֆիքինգի հետ: Ստորև ներկայացված մարդկանց թրաֆիքինգի բաժնում լրացուցիչ մանրամասներ են ներկայացվում առկա հասանելի տվյալների մասին:

Մարդկանց թրաֆիքինգ և շահագործում

Տվյալների բացերը՝

- **Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին զեկույցներում տուժածների միգրացիոն կարգավիճակը որպես առանձին փոփոխական չի գրանցվում:**

Մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ տվյալների մեծ մասը հավաքագրվում է Ոստիկանության կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչության կողմից, որն Հայաստանում իրականացնում է առավելապես թրաֆիքինգի դեմ պայքարին ուղղված գործողություններ: 2016 թվականին 12 քրեական գործ է հարուցվել վարչության կողմից, որոնցից 2-ը նախաքննության արդյունքում վերաորակավորվել է այլ հանցագործության: Մնացած 10 դեպքերից 3-ը վերաբերվում էին կանանց նկատմամբ սեռական շահագործմանը, 1-ը՝ աշխատանքային շահագործմանը և սեռական շահագործման փորձին: Ոստիկանությունը ծանուցվում է թրաֆիքինգի որևէ դեպքի մասին այն դեպքում, երբ անձինք ուղղակիորեն այցելում են ոստիկանություն կամ դիմում են այս կառույցի օգնությանը թե՛ գծերի միջոցով, կամ՝ ուղեգրվում են միջազգային կազմակերպությունների կամ ՀԿ-ների կողմից: Թրաֆիքինգի որոշ դեպքեր հայտնաբերվում են ոստիկանության օպերատիվ աշխատանքի արդյունքում: Թրաֆիքինգից յուրաքանչյուր տուժածի վերաբերյալ հավաքագրված տվյալները ներառում են տարիքը, սեռը, քաղաքացիությունը և կրթությունը: Տվյալները տարբերակվում են ըստ միջազգային և ներպետական դեպքերի, հետևաբար հնարավոր է տեղեկանալ մարդկանց թրաֆիքինգի ներքին դեպքերի, օրինակ՝ հարկադրվող մուրացկանության մասին: Տվյալներ հավաքագրվում են նաև տուժածների փոխհատուցման և օժանդակության հայցերի ու դրանց բավարարման վերաբերյալ, մարդկանց թրաֆիքինգի իրականացնողների, այդ թվում՝ ձերբակալվածների, մեղադրյալների կամ դատական հետապնդման ենթարկվածների ընդհանուր թվի, ինչպես նաև մարդկանց թրաֆիքինգի գործերով հետաքննությունների և դրանց ավարտի վերաբերյալ:

Ոստիկանությունը մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ տվյալներ է տրամադրում համապատասխան գործառնություններ իրականացնող պետական մարմիններին, ներառյալ ԱԳՆ-ին: ԱԳՆ-ի մարդկանց թրաֆիքինգի հարցերով միջգերատեսչական խումբը պարբերաբար վիճակագրություն է հրապարակում մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ի Մարդկանց թրաֆիքինգի (TIP) զեկույցի համար: Միաժամանակ ոստիկանությունը նույնպես տարին երկու անգամ մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ զեկույցներ է ներկայացնում Մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման դեմ պայքարի հարցերով խորհրդին:

Վերջնական հաշվետվություններից հնարավոր չէ տուժածներին հեշտությամբ տարանջատել ըստ նրանց քաղաքացիության կամ ծննդյան երկրի: Թեև այդ տվյալները գրանցվում են ոստիկանության կողմից՝ նշելով, որ տուժողը օտարերկրյա քաղաքացի է, այս տվյալը՝ որպես առանձին փոփոխական, կորչում է ԱԳՆ-ին և այլ գերատեսչություններին ներկայացվող հետագա զեկույցներում:

Մարդկանց թրաֆիքինգին վերաբերող տվյալներում վեր են հանվել միայն ընթացակարգային խնդիրներ և Հայաստանը պետք է շարունակի աշխատել՝ ուղղելով իր ջանքերը գլոբալ զեկույցների չափանիշներին և մարդկանց թրաֆիքինգի հարցերով միջազգային կառույցների առաջարկություններին համապատասխանելու ուղղությամբ: Թրաֆիքինգի դեպքերի քանակը շարունակում է ցածր մնալ: Հնարավոր է, որ դրանք ավելի շատ լինելու դեպքում տվյալներին հետևելն ավելի դժվար լիներ:

Հարկադիր աշխատանքի ոլորտում մարդկանց թրաֆիքինգից զատ հավաքագրվում են սակավաթիվ պարբերական տվյալներ:⁸ Առողջապահական և աշխատանքի տեսչական մարմինը ներկայումս այդպիսի տվյալներ չի հավաքագրում: 2015 թ.-ին կատարված գործառնության փոփոխությունից հետո կառավարությունը չունի աշխատուժի հսկողության մեխանիզմ, որը կօգնի վերահսկել հարկադիր աշխատանքի հետ կապված խնդիրները: Հարկադիր աշխատանքի դեպքերը, որոնք ուղեկցվում են թրաֆիքինգի հետ, գրանցվում են թրաֆիքինգի գործերի հետ: Հարկադիր աշխատանքի վերաբերյալ տվյալների հավաքագրումը բարելավելու նպատակով համար առաջին քայլը կլինի Աշխատանքի պետական տեսչության կողմից տեղերում տեսչական ստուգումներ անցկացնելու նախկին գործառնության վերականգնումը:

8. Համաձայն Պալերմոյի արձանագրության, երեխաների թրաֆիքինգը նույն մարդկանց թրաֆիքինգն է, որն իրականացվում է 18 տարեկանից ցածր անձանց նկատմամբ:

Երեխաները և միգրացիան

Տվյալների բացերը՝

- Պատկան մարմինները երեխաների չարաչափման դեպքերն ըստ քաղաքացիության, ազգության կամ կացության կարգավիճակի չեն գրանցում:

Երեխաների թրաֆիքինգը

Երեխաների թրաֆիքինգի⁹ տվյալները ուստիկանության կողմից հավաքվում են նույն կերպ, ինչ որ մարդկանց թրաֆիքինգի բոլոր մնացած դեպքերում: Տվյալները ներկայումս տարանջատվում են ըստ տարիքի, և որոշ դեպքերում՝ թրաֆիքինգի վերաբերյալ զեկույցներն առանձնացնում են անչափահաս և չափահաս տուժածներին¹⁰: Բացի այդ, եթե թրաֆիքինգի ընթացքում երեխայի նկատմամբ բռնություն է կիրառվել, այդ մասին ուստիկանությունն արձանագրություն է կազմում և այն ներառվում է զեկույցի մեջ (ինչպես կանանց դեպքում): Այս ոլորտում հասանելի տվյալների տեսակների վերաբերյալ լրացուցիչ մանրամասների համար տե՛ս վերը ներկայացված թրաֆիքինգի բաժինը:

Երեխաների հանդեպ բռնություն և շահագործումը

Դժվար է տվյալներ հավաքագրել երեխաների նկատմամբ բռնությունների կամ իրավունքների հետ կապված խնդիրների վերաբերյալ, որոնք առնչվում են միգրացիային, սակայն թրաֆիքինգից դուրս են: Պատկան մարմինների մեծ մասը, որոնք տեղեկություններ են հավաքագրում երեխաների այնպիսի իրավունքների ոտնահարման վերաբերյալ, ինչպիսիք են սեռական շահագործումը, անտեսումը և բռնությունը՝ չեն գրանցում նրանց քաղաքացիությունը, ազգությունը, կացության կարգավիճակը կամ այլ միգրացիոն փոփոխականներ: Ուստիկանության քրեական հետախուզության գլխավոր վարչությունը զբաղվում է երեխաների նկատմամբ բռնությունների դեպքերով, սակայն տեղեկություններ չի արձանագրում նրանց կարգավիճակի, քաղաքացիության, էթնիկ պատկանելության կամ որևէ այլ միգրացիոն փոփոխականի վերաբերյալ: Առանց այդ տարբերակումների, անհնար է տեսնել, թե արդյոք և ինչպես են երեխաների դեմ բռնության դեպքերը վերաբերում միգրանտ երեխաներին: Հայաստանի ժողովրդագրության և առողջության հարցերի հետազոտությունը (ԺԱՀ) ներառում է երեխաների պաշտպանության վերաբերյալ որոշ տվյալների հավաքագրում, սակայն այդ տվյալները տարանջատված չեն ըստ միգրացիոն փոփոխականների:¹¹ Երեխաների խնդիրների վերաբերյալ այլ տվյալների հավաքագրումը, օրինակ՝ ՅՈւՆԻՍԵֆ-ի TransmonEE տվյալների բազայով, նույնպես միգրացիայի փոփոխականներ չի ներառում: Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը նույնպես որոշ տեղեկատվություն է հավաքում երեխաների շահագործման վերաբերյալ:

Երեխաների աշխատանքի մասին տվյալները հավաքագրվում են առանձին: Ուստիկանության քրեական հետախուզության գլխավոր վարչությունը զբաղվում է երեխայի աշխատանքի որոշ դեպքերով և հավաքագրում տվյալներ դրանց վերաբերյալ: Տարեկան գրանցվում է մոտավորապես 1-2 դեպք: Մինչև 2015 թվականը Առողջապահական պետական տեսչությունը մշտադիտարկման է ենթարկել աշխատանքային իրավունքների հետ կապված խնդիրները, որոնք ընդգրկել են նաև երեխայի աշխատանքի դեպքեր: 2015 թվականին տեսչությունը վարել է աշխատանքի մեջ գտնվող անչափահասների չորս դեպք: Երկուսը վտանգավոր աշխատանք էին կատարում, մյուս երկուսն աշխատել էին օրենքով սահմանվածից ավել ժամանակ: Տեսչությունը այլևս անմիջականորեն չի զբաղվում աշխատանքային խախտումներով, սակայն պարտավոր է արձագանքել անհատական աշխատանքային բողոքներին և դրանք ուղղել համապատասխան մարմիններին:

9. 18 տարեկանից ցածր անձինք համարվում են անչափահասներ:

10. Տես Հայաստանի ժողովրդագրության և առողջության հարցերի հետազոտություն, 2015-2016. հիմնական ցուցիչներ www.dhsprogram.com/pubs/pdf/PR79/PR79.pdf:

11. Տես եՄ 2016 թ. զեկույցը 2014-2015 թթ. արտոնությունների ընդհանրացված համակարգի վերաբերյալ՝ www.eeas.europa.eu/sites/eeas/files/european_commission_2016_report_on_the_generalised_scheme_of_preferences_during_the_period_2014-2015.pdf: «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը» զեկույցը համապարփակ տվյալներ է պարունակում երեխաների հարցերի վերաբերյալ, այդ թվում՝ համապատասխանությունը ԵԿԿ-ին, սակայն չի անդրադառնում երեխաների և միգրացիայի հարցերին: Տես «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը», 2016 թ.: www.armstat.am/en/?nid=80&id=1819:

(ավելի մանրամասն տե՛ս Աշխատանքային միգրացիայի բաժինը): Պարզ չէ, թե արդյոք 2015 թվականից սկսած երեխաների աշխատանքի վերաբերյալ բողոքներ ստացվել են, թե ոչ:

Հայաստանը ԱԸՀ-ի (Արտոնությունների ընդհանրացած համակարգ, GSP) կարգավիճակ ունի մի շարք երկրների հետ, որը հնարավորություն է տալիս առևտրում օգտվել արտոնյալ մաքսատուրքերից: Իր կարգավիճակը պահպանելու համար Հայաստանը պետք է հետևի մարդու իրավունքների մասին մի քանի կոնվենցիաներին, որոնց մի մասը դրույթներ է պարունակում երեխայի աշխատանքի մասին: Հայաստանը պարտավորություն ունի ներկայացնելու տարեկան հաշվետվություններ դրանց վերաբերյալ, այդ թվում՝ երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի (ԵԻԿ) մասով: Հայաստանի 2014-2015 թթ. ԱԸՀ+ (GSP+) միավորների աղյուսակը չի պարունակել երեխայի աշխատանքի կամ թրաֆիքինգի վերաբերյալ որևէ հիշատակում, չնայած մանկական աղքատության վերացումը առանձնացվել է որպես առաջնահերթություն:¹²

Աշխատանքային միգրացիա

- **Թերի վիճակագրությունն աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ, հատկապես Հայաստանում միգրանտների մասով.** Տվյալները Հայաստան մուտք գործող և Հայաստանից մեկնող աշխատանքային միգրանտների առկա քանակի և հոսքերի վերաբերյալ թերի են:
- **Սեզոնային միգրացիոն տվյալների թերի հավաքագրում.** Ներկայումս չկա սեզոնային միգրացիայի եռամսյակային գնահատման արդյունավետ մեխանիզմ:
- **Միգրանտների աշխատանքային իրավունքների և աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ տվյալների թերի հավաքագրում.** Ներկայումս չկա արդյունավետ մեխանիզմ արտերկրում կամ Հայաստանում աշխատող միգրանտների իրավունքների կամ աշխատանքային միգրանտներին աշխատանքի տեղավորման եղանակների ու դրանց հետ կապված ծախսերի վերահսկման համար:

Աշխատանքային միգրացիայի վիճակագրություն

Միգրացիայի ծավալների և հոսքերի վերաբերյալ վիճակագրական տվյալների աղբյուրների թվում են ՎԿ-ի կողմից իրականացվող ՏՆային տնտեսությունների կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտությունը (ՏՏԿԱՅ), Բնակչության մարդահամարը, ինչպես նաև վարչական տվյալների աղբյուրները, որոնք ներառում են Ոստիկանության բնակչության ռեգիստրը և Ազգային անվտանգության ծառայության սահմանների էլեկտրոնային կառավարման տեղեկատվական համակարգը (ՍԿՏՅ): Յուրաքանչյուր աղբյուրի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկությունների համար տե՛ս 10.7 բաժինը:¹³

Ամեն տարի ՏՏԿԱՅ-ը իր միգրացիայի մոդուլում տեղեկություններ է հավաքագրում աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ: Հարցման մասնակիցներին տալիս են հետևյալ հարցերը՝ արդյոք իրենց տնային տնտեսությունից որևէ մեկը գնացել է արտագնա աշխատանքի կամ վերադարձել է միգրացիայից, միգրացիայի պատճառը (այդ թվում զբաղվածությունը նշվում է որպես պատասխան), նպատակակետ երկիրը և տևողությունը, արտերկրում ծավալած տնտեսական գործունեությունը, և արդյոք ստացել են դրամական փոխանցումներ թե ոչ՝ տե՛ս Ներդիր 3: Տնտեսական գործունեության մասին հարցի պատասխանը հարցվողներն ընտրում են տնտեսական գործունեության 99 տեսակներից բաղկացած մանրամասն ցանկից: Ընդհանուր առմամբ, ՏՏԿԱՅ-ը էական նշանակություն ունի աշխատանքային միգրացիայի հոսքերի և որոշ չափով նաև օրինաչափությունների մասին հիմնական տեղեկություններ տրամադրելու տեսակետից, քանի որ այն անց է կացվում պարբերաբար և ընդգրկում է բավական մեծ չափի ընտրանք: Այս հետազոտությունն օգտակար տեղեկություններ է տրամադրում հատկապես այն մասին, թե արտերկրում տնտեսության ո՞ր ճյուղերում են ընդգրկված աշխատանքային միգրանտները:

12. Նկատի ունեցե՛ք, որ Աշխատուժի հետազոտությունը (ԱՀ) նույնպես որոշ ինֆորմացիա է հավաքագրում աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ, թեև տվյալների այս աղբյուրը սույն հետազոտության մեջ վերլուծության չի ենթարկվում:

13. Նկատի ունեցե՛ք, որ Աշխատուժի հետազոտությունը (ԱՀ) նույնպես որոշ ինֆորմացիա է հավաքագրում աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ, թեև տվյալների այս աղբյուրը սույն հետազոտության մեջ վերլուծության չի ենթարկվում:

Լեռնի 3.

Միգրացիայի բաժինը 2014թ. ՏՏԿԱՀ-ում

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ 1

ԲԱԺԻՆ Բ

ՄԻԳՐԱՑԻԱ
(միայն ≥ 15 տարեկան)

Հարցազրուցավարին . Լրացվում է տնային տնտեսության բոլոր (≥ 15 տարեկան) անդամների համար

Աղյուսակ 1

S/S (15 տարեկան էջ) անդամի հ/հ	2011թ. հունվարի 1-ից սկսած 3 և ավելի ամսով (ԱՆՈՒՆԸ) մեկնել է արդյոք բնակության մեկ այլ մարզ կամ երկիր	Վերջին անգամ ո՞ր մարզ կամ երկիր է մեկնել կամ ո՞ր մարզից կամ երկրից է վերադարձել / ժամանել (ԱՆՈՒՆԸ) (մարզի դեպքում նշել նաև սյուն 3-ը՝ քաղաք կամ գյուղ)	Ո՞րն է (ԱՆՈՒՆԸ)-ի տնային տնտեսությունից վերջին անգամ մեկնելու կամ վերադառնալու/ ժամանելու տարին և ամիսը	Որ՞ն է (ԱՆՈՒՆԸ)-ի վերջին մեկնման կամ վերադարձի / ժամանման հիմնական պատճառը	Վերջին գտնվելու մարզում կամ երկրում (ԱՆՈՒՆԸ) աշխատե՞լ է որպես վարձու աշխատող կամ ինքնազբաղված	Որ՞ն է (ԱՆՈՒՆԸ)-ի վերջին բնակության վայրում տնտեսական գործունեության հիմնական տեսակը, այսինքն՝ այն գործունեությունը, որի վրա (ԱՆՈՒՆԸ) ծախսել է իր ժամանակի մեծ մասը կամ ստացել է առավելագույն եկամուտ	Վերջին 12 ամիսների ընթացքում (ԱՆՈՒՆԸ) գումար և/կամ ապրանք ուղարկե՞լ է		
	1. այո, մեկնել է և չի վերադարձել 2. այո, մեկնել է և վերադարձել է 3. ոչ → Բաժին Գ 4. առաջին անգամ է եկել տվյալ բնակավայր	1. Երևան 2. Արագածոտն 3. Արարատ 4. Արմավիր 5. Գեղարքունիք 6. Լոռի 7. Կոտայք 8. Շիրակ 9. Սյունիք 10. Վայոց ձոր 11. Տավուշ 12. Ռուսաստան 13. ԱՊՀ այլ երկիր* 14. Եվրոպա* 15. ԱՄՆ, Կանադա 16. ԼՂՀ 17. Սիրիա 18. Այլ (նշել)	ամիս տարեթիվ	1. աշխատանք (նաև սեզոնային) / աշխատանքի որոնում 2. ընտանեկան (ընտանիքի միավորում, ամուսնություն և այլն) 3. բնակություն 4. մասնավոր այց (բարեկամներին, ընկերներին) 5. զբոսաշրջություն 6. ուսում / վերապատրաստում 7. գործնական 8. աշխատանքի ավարտ 9. դրված նպատակի կատարում 10. բուժում / առողջական 11. բանակ 12. քաղաքական 13. այլ (նշել)	1. այո 2. ոչ → սյուն 9	<i>Հարցազրուցավարին.</i> Նշել կողմ ըստ հավելված 2-ում բերված տնտեսական գործունեության տեսակների (էջ 44)	1. այո, միայն ընտանիքին 2. այո, միայն ընկերոջը / բարեկամին 3. այո, ընտանիքին, ընկերոջը / բարեկամին 4. ոչ		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Աղբյուրը՝ ՏՏԿԱՀ - 2014:

Բնակչության մարդահամարը մասնակիցներին խնդրում է տրամադրել տեղեկություններ բացակա անձանց մասին՝ խնդրելով նշել բացակայության տևողությունը, պատճառը և գտնվելու երկիրը, որտեղ նրանք կարող են նշել նաև, որ աշխատում են: Սա օգտակար է, սակայն չի կարող համարվել աշխատանքային միգրացիայի ծավալների վերաբերյալ հավաստի ու ճշգրիտ չափում, հատկապես հաշվի առնելով այս հետազոտության ցածր պարբերականությունը՝ տասը տարին մեկ անգամ:

Ոստիկանության բնակչության ռեգիստրը տվյալներ է հավաքագրում Հայաստանի և օտարերկրյա քաղաքացիների մասին: Հայաստանում գտնվող օտարերկրյա քաղաքացիների վերաբերյալ հավաքագրված տեղեկությունները ներառում են Հայաստանում բնակվելու պատճառը, այդ թվում նշվում է աշխատանքը՝ որպես ընտրության տարբերակ: Արտերկիր տեղափոխվող հայաստանցիները նույնպես պարտավոր են նշել մեկնելու պատճառը և որպես տարբերակ կարող են ընտրել աշխատանքը: Այս տվյալների հավաքագրումը նույնպես կանոնավոր չէ: Շատերը ռեգիստրում չեն թարմացնում իրենց տվյալները, հետևաբար ռեգիստրում ներառվածները աշխատանքային միգրանտների ընդամենը մի փոքր մասն են կազմում: Նույնիսկ եթե Հայաստանի և օտարերկրյա քաղաքացիները ավելի կանոնավոր կերպով թարմացնեն իրենց հասցեները, գոյություն ունեցող մեխանիզմները որոշ սահմանափակումներ ունեն: Ներկայում գոյություն չունի սեզոնային աշխատանքային միգրացիան գնահատելու որևէ եղանակ: Բնակչության ռեգիստրում 180 օրից պակաս տևողությամբ ցանկացած միգրացիա չի գրանցվում: Հետևաբար, նույնիսկ եթե գրանցման փոփոխությունների մասին տեղեկացնելու պահանջը կատարվեր ավելի պարտաճանաչորեն, մեկ եռամսյակի ընթացքում տեղի ունեցող կարճաժամկետ սեզոնային միգրացիան չափելու որևէ տարբերակ չէր լինի: Ավելին, լրացուցիչ մանրամասներ չեն հավաքվում կոնկրետ աշխատանքային ոլորտների կամ զբաղվածության մասին, ինչն անհնար է

դարձնում ըստ ոլորտների ստանալ երկիր մուտք գործող և երկրից մեկնող աշխատուժի հստակ պատկերը:

Միգրացիոն ծառայությունը (ՄԾ) վարում է ապաստան հայցողների վերաբերյալ տվյալների բազա (մանրամասների համար տե՛ս 10.7 բաժինը), որը տվյալներ է հավաքագրում առաջին կացության թույլտվության պատճառի վերաբերյալ (տարբերակները ներառում են աշխատանքը, ընտանիքի հետ վերամիավորումը, կրթությունը, զինվորական ծառայությունը), ուստի տվյալների բազայից կարելի է տեղեկանալ, թե քանի մարդ է աշխատանքի համար մնալու թույլտվություն ստացել: Սակայն այս մեխանիզմով գրանցվում է միայն ապաստանի իրավունք ստացածների աշխատանքային գործունեությունը, հետևաբար ընդգրկում է Հայաստանում աշխատող օտարերկրյա քաղաքացիների միայն մի փոքր մասին: Այն պահանջում է նաև, որ հարցվողները ազնվորեն պատասխանեն աշխատելու մասին հարցին և/կամ չաշխատեն՝ եթե չունեն աշխատանքի թույլտվություն:

Աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ գոյություն ունեն մի քանի այլ՝ մասնատված և անջատ աղբյուրներ: Զբաղվածության պետական գործակալությունը (ԶՊԳ) իր շահառուներին հաշվառում է իր զբաղվածության կենտրոնների և Միգրացիոն ռեսուրս կենտրոնների (ՄՌԿ) միջոցով՝ ներառելով տվյալներ աշխատանքային միգրանտների զբաղվածության կարգավիճակի, ոլորտի և ժամանման վայրի վերաբերյալ: Սակայն, քանի որ գրանցվում են միայն նրանք, ովքեր իրենք են ներկայանում, այն չի կարող տեղեկատվության լիարժեք աղբյուր համարվել: Աշխատող Հայկական սփյուռքի վերաբերյալ որոշ տվյալներ տնօրնում է ՀԲԸՄ-ը, այդ թվում՝ տվյալների բազա արտերկրում աշխատող 14.000 երիտասարդ մասնագետների վերաբերյալ:

Միաժամանակ արտերկրում աշխատող հայ մասնագետների վերաբերյալ համանման տվյալներ վարում էր Սփյուռքի նախարարությունը: Չնայած այս տվյալները արժեքավոր են, սակայն կանոնավորապես չեն հավաքագրվում սփյուռքում աշխատող յուրաքանչյուր անհատի դեպքում: Վերջապես, մի քանի միջազգային կազմակերպություններ և ՀԿ-ներ տվյալներ են հավաքագրում ապաստան հայցողների, ժամանող տեղահանվածների և/կամ փախստականների ու նրանց զբաղվածության կարգավիճակի վերաբերյալ: Օրինակ՝ Գերմանիայի զարգացման գործակալությունը (GIZ) Հայաստանում վարում է աշխատաշուկայում սիրիահայ փախստականների ինտեգրման տվյալների բազա: Սփյուռքի նախարարությունը նույնպես կանոնավոր կերպով գրանցում էր Հայաստանում ապրող սիրիահայերին՝ ըստ նրանց մասնագիտությունների, և 2012-2016թթ. զբաղվածության հարցերում աջակցություն էր ցուցաբերել 3.500 սիրիահայերի: Նախարարությունը հետևում էր այն սիրիահայերին, ովքեր հաջողությամբ աշխատանք են գտել նախարարության միջոցով (կառավարության հետ համատեղ ջանքերով, մոտավորապես 2.500 մարդ 2016 թվականին վերջին): ՓՄՁ ՋԱԿ-ը վարում է սիրիահայ շահառուների տվյալների բազա, ովքեր օգտվել են ՓՄՁ ՋԱԿ-ի վերապատրաստման և ձեռներեցության ծրագրերից: Այնուամենայնիվ, այս աղբյուրներն արձանագրում են ընդհանուր պատկերի միայն մի փոքր մասը, և երկրի աշխատանքային միգրացիայի տեսանկյունից չեն հանդիսանում տվյալների համապարփակ աղբյուրներ:

Ընդհանուր առմամբ՝ աշխատանքային միգրացիայի արդյունավետ կառուցակարգի բացակայությունը նշանակում է, որ Հայաստանում աշխատանքային միգրանտների միայն մի փոքր մասն է գրանցվում գոյություն ունեցող տվյալների մեխանիզմներով, ինչը ստեղծում մասնատված պատկեր: Ավելին, գոյություն չունեն բավարար տեղեկություններ օտարերկրյա քաղաքացիների, այդ թվում՝ նրանց տնտեսական գործունեության, մնալու տևողության, եկամտի և այլ հարցերի վերաբերյալ:

Միգրանտների աշխատանքային իրավունքները

Միգրանտների աշխատանքային իրավունքների մասին տեղեկությունները ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ արտերկրում սակավ են: Զբաղվածության պետական գործակալության միգրացիոն ռեսուրս կենտրոնները որոշ տվյալներ են հավաքագրում միգրանտների աշխատանքային իրավունքների վերաբերյալ, երբ հաղորդում են աշխատանքային (կամ այլ) խախտումների մասին: ՄՌԿ-ներն իրավունքների հետ կապված այս խնդիրներն ուղղորդում են ներքին ծրագրեր կամ այլ պատկան մարմիններ և շարունակում են հետևել դեպքերին: Այս տվյալները ներկայացնում են միգրանտների աշխատանքային իրավունքների խախտումների ընդհանուր քանակի մի փոքր մասը, քանի որ դրանք վերաբերում են միայն այն անձանց, ովքեր դիմում են այդ կենտրոններ: Ամենայն հավանականությամբ, այս պաշտոնական խողովակների միջոցով վեր հանված հարցերի ծածկույթը համեմատաբար փոքր է:

Սուղ են նաև միգրանտների աշխատանքային իրավունքների մասին տվյալները: Մինչև 2015 թվականը Առողջապահական պետական տեսչությունը նշանակալի դեր էր խաղում այս ոլորտում: Ունենալով աշխատանքային իրավունքների մշտադիտարկման և պարտադրման լիազորություն՝ տեսչությունը անց էր կացնում պարբերական և հատուկ ստուգումներ աշխատավայրեր այցելությունների միջոցով, և զբաղվում էր խախտման այնպիսի դեպքերով, ինչպիսիք են վարձատրության չվճարումը և արտաժամյա աշխատանքը: Սակայն 2015 թվականի հունվարին այս գործառույթի դադարեցմամբ, տեսչությունն այլևս չի կարող ըստ անհրաժեշտության այցելություններ կատարել և ստուգումները կասեցվել են: Տեսչության կողմից այցելության համար պահանջվում է բողոք (լրատվամիջոցից, ոստիկանությունից կամ այլ պետական մարմիններից), որպեսզի այցելություն կատարվի աշխատավայր: Բացի այդ, խախտում հայտնաբերելիս՝ տեսչության դերը սահմանափակվել է բողոքների ուղեգրման (դատական համակարգ) գործառույթով: Տեսչությունը գրանցում է բոլոր ստացված և ուղեգրված բողոքները, սակայն այդ գրանցումներում չի նշվում բողոքատուների կամ տուժածների միգրացիոն կարգավիճակը: Հետևաբար, այս գործառույթի փոփոխությամբ ոչ միայն կրճատվել է որոշ ոլորտներում տեսչության կողմից աշխատանքային իրավունքի մոնիթորինգի կատարումը, նույնիսկ հայտնաբերված խախտումների դեպքերում, այլև անհնար է միգրացիայի հետ կապված խնդիրների բացահայտումը: Ըստ տեսչության՝ միգրանտներից ստացված բողոքներ սովորաբար քիչ են: Թեև սա վկայում է, որ աշխատանքային միգրացիայի ընդհանուր ծավալը դեռևս բավական փոքր է, այն կարող է նաև մատնանշել դեպքերի թերի հայտնաբերման մասին:

Աշխատանքի ընդունելը

Աշխատանքային միգրանտների աշխատանքի տեղավորման եղանակների վերաբերյալ չկա տեղեկությունների համակարգված հավաքագրում: ՄՌԿ-ներն արձանագրում են իրենց կողմից գրանցած միգրանտների վերաբերյալ տվյալները, սակայն սա միգրացիայի միայն մի փոքր մասն է: Ոչ ՄՌԿ-ները, ոչ զբաղվածության կենտրոնները ներկայումս վերադարձող շահառուներից չեն հետաքրքրվում, թե ինչպես են վերջիններս նախկինում ընդունվել աշխատանքի կամ մեկնել երկրից: Կանոնավոր կերպով չեն հավաքագրվում նաև աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ այլ տեղեկություններ, այդ թվում՝ դրա ծախսը և արտերկրում միգրանտների ստացած եկամուտը (ընդհանուր ծախսը հաշվարկելու համար): Միգրացիայի կառավարման և մասնավոր դրամական փոխանցումների մասին տեղեկությունների համար տե՛ս 10.7 և 10.9 բաժինները:

Գեները

Բացի Բնակչության ռեգիստրում, ՍԿՏԴ-ում և ՏՏԿԱՅ տվյալներում աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ առկա վիճակագրական տեղեկությունների զոյություն ունեցող սեռային տարանջատումից, Հայաստան մուտք գործող և Հայաստանից մեկնող միգրանտ կին աշխատավորների վերաբերյալ առկա են շատ սահմանափակ տեղեկություններ:

Ավելին, քիչ տվյալներ կան այնպիսի ավանդաբար կանանց վերագրվող (ֆեմինիզացված) աշխատուժի շուկաների մասին, ինչպիսին է տանը կատարվող կենցաղային աշխատանքը: Ոչ ֆորմալ լինելու պատճառով այս ասպարեզում վերահսկողությունը, որպես կանոն, ցածր է: Հայաստանում աշխատանքային միգրացիայի ընդհանուր ծավալում գերակշռողը տղամարդիկ են, ուստի, տվյալների մեծ մասն ինքնընտանիքային վերաբերվում է տղամարդկանց: ՁՊԳ-ի հաղորդման համաձայն՝ շատ քիչ կանայք են դիմում ՄՌԿ-ների և զբաղվածության կենտրոնների օգնությանը, իսկ գերատեսչությունների մեծ մասի համար գեները միգրացիայի համատեքստում առանձին հետաքրքրություն չի ներկայացնում: Այնուամենայնիվ, այս իրավիճակը կարող է փոխվել, եթե փոխվեն Հայաստանում ու հարևան երկրներում գործազրկության կառուցվածքային մոդելները, ինչպես նաև սոցիալական նորմերը: Հետևաբար, այս ոլորտը չի կարելի մատնել անտարբերության: Տե՛ս նաև Գեները և միգրացիան բաժինը:

Ապահով և կանոնակարգված միգրացիա

Տվյալների բացերը՝

- **Համապարփակ և ճշգրիտ միգրացիոն վիճակագրության ընդհանուր պակաս.** Հայաստանում միգրացիոն ծավալների և հոսքերի ճշգրիտ վերահսկում չկա. վիճակագրական և վարչական տվյալների գործընթացները թերի են:
- **Հայաստանից ելքերի վերաբերյալ տվյալների ոչ լիարժեք հավաքագրում.** Դժվար է հետևել Հայաստանից մեկնումների քանակին և մշտադիտարկման ենթարկել նրանց, ովքեր երկրում են գտնվում մուտքի արտոնագրերով և կեցության թույլտվություններով հատկացված ժամկետից ավելի:
- **Վերադարձողների վերաբերյալ տվյալների ոչ լիարժեք հավաքագրում.** Չկա տվյալների համակարգված հավաքագրում վերադարձող միգրանտների գործունեությունն արձանագրելու համար:

Միգրանտների իրավունքները

Դեպի Հայաստան և Հայաստանից դուրս միգրանտների իրավունքների վերաբերյալ տվյալների համակարգված կամ կանոնավոր հավաքագրում կամ հավաքագրվող տվյալների պատշաճ տարանջատում չի կատարվում: Սա վերաբերում է նրանց՝ որպես միգրանտների, ինչպես նաև նույն իրենց՝ միգրանտ լինելուց զատ իրավունքներին: Տվյալների այս բացը մասամբ կապված է Հայաստանում աշխատանքային միգրացիային առնչվող ավելի մեծ բացթողումների հետ: Իրավունքների համատեքստում հատկապես կարևոր է, որ միգրանտների մասին տեղեկություններն ստացվեն նրանց արտերկրում գտնվելու ժամանակ, չնայած, ինչպես վերը նշվեց, աշխատանքային միգրանտների դեպքում դա շատ դժվար է անել: Տվյալների կանոնավոր հավաքագրում չի իրականացվում նաև վերադարձողների արտերկրում անցկացրած ժամանակահատվածի վերաբերյալ: Տե՛ս նաև Աշխատանքային միգրացիա բաժինը:

ՄՌԿ-ներում կամ զբաղվածության կենտրոններում գրանցված անձանց ՁՊԳ-ը տեղեկություններ է տրամադրում սոցիալական ապահովության նպաստների մասին, որոնցից շահառուներն օգտվելու իրավունք ունեն, ներառյալ՝ առողջական հարցեր ունենալու դեպքում: Այս գրանցված տվյալներն ընդգրկում են որոշ միգրանտների և վերադարձած անձանց: Արտերկրում Հայաստանի Հանրապետության հյուպատոսությունները օրենքով լիազորված են պաշտպանել իրենց քաղաքացիներին, գրանցել մանրամասն տվյալներ և ուղղորդել իրավունքների խախտման դեպքերը նախատեսված կարգով՝ անհատները կողմից դիմելու պարագայում¹⁴: Այսուհանդերձ, հստակ չէ, թե ինչպես են այս տվյալները տրամադրվում այլ կառույցներին: Երկու դեպքում էլ դրանք առանձին տվյալներ են և չեն ներկայացնում միգրանտների իրավունքների իրավիճակի ամբողջական պատկերը:

Ինչ վերաբերում է Հայաստանում միգրանտների իրավունքներին, ապա գոյություն ունեն ծրագրեր և մեխանիզմներ՝ դրանք հասցեագրելու համար, սակայն դրանց վերաբերյալ առկա տվյալները սահմանափակ են: Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակն արձագանքում է իրավունքների խախտման առնչությամբ ստացված բոլոր բողոքներին՝ անկախ դիմողների միգրացիոն կարգավիճակից: Ազգության, քաղաքացիության, կացության կարգավիճակի կամ այլ միգրացիոն փոփոխականների մասին տվյալներ հավաքագրվում են միայն այն դեպքում, երբ ուղղակիորեն առնչվում են կոնկրետ գործի հետ, և անձինք պարտավոր չեն այսպիսի տեղեկություններ տրամադրել: Գրասենյակը 2015, 2016, 2017 և 2018 թվականներին ստացել է համապատասխանաբար 13, 11, 28 և 32 բողոքներ փախստականներից:

Որոշ տվյալներ կան փախստականների իրավունքների և նրանց համար սոցիալական ապահովության հասանելիության վերաբերյալ: Այնուամենայնիվ, սա նույնպես կանոնակարգված չէ, այլ կատարվում է այն-

14. Տե՛ս ՄՍԿ 2012, էջ 51՝ «Բռնագրաված անձնագրերի դեպքերը աշխատանքային միգրանտների անունից ուղարկվում են իրավապաշտպան մարմիններ: Ինչ վերաբերում է աշխատանքային հարցերին, դիվանագիտական և հյուպատոսական հիմնարկները դիմում են պետական մարմիններին, սակայն Հայաստանի քաղաքացիներին առհասարակ խրախուսում են ինքնուրույն զբաղվել իրենց դատական գործերով»:

պիսի մարմինների կողմից, ինչպիսին Սփյուռքի նախարարությունն էր, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպությունները, որոնք դա անում են միայն իրենց շահառուների համար: Օրինակ՝ «Առաքելություն Հայաստանը» և «Կարմիր խաչը» իրենց տվյալների բազաներում հավաքագրում են տվյալներ իրենց այն շահառուների վերաբերյալ, ովքեր օգտվել են այդ կազմակերպությունների առողջապահական, կրթական կամ օգնության այլ ծրագրերից: Ավելին, սոցիալական աշխատողներն այցելում են գրանցված ապաստան հայցողներին և փախստականների ընտանիքներ ու հաշվետվություններ ներկայացնում «Առաքելություն Հայաստանին»:

Այսուհանդերձ, նշված տվյալները, նույնիսկ եթե դրանք համադրվեն, չեն ներկայացնի Հայաստանում փախստականների կամ ապաստան հայցողների իրավունքների հետ կապված ամբողջական պատկերը:

Անվտանգ և կանոնավոր միգրացիա

Մարդահամարի միջոցով հնարավոր է կազմել վիճակագրություն բնակչության և միգրացիայի վերաբերյալ, քանի որ ներառում է հարց՝ ստուգելու, թե արդյոք կան տնային տնտեսության բացակա անդամներ, որոնք երկրի ներսում և/կամ երկրից դուրս են, նրանց բացակայության պատճառը և տևողությունը, գտնվելու վայրը: Մարդահամարի ժամանակ հարցնում են ծննդավայրի, քաղաքացիության երկրի (այդ թվում՝ երկքաղաքացիության), մշտական բնակության վայրի, ժամանակավոր բնակության վայրի և մեկնելու պատճառի, ներկա բնակության վայր ժամանելու, նախկին բնակության վայրի, բնակության վայրը փոխելու պատճառի, նախորդ տարվա ընթացքում արտերկրից դրան ստանալ/չստանալու մասին:¹⁵ ՎԿ-ը օգտվում է մարդահամարից՝ բնակչության վիճակագրական հաշվարկներ կատարելու համար:

ՏՏԿԱՀ-ը հարցման մասնակիցներին հարցնում է նրանց ծննդավայրի, տնային տնտեսության որևէ բացակա անդամի, նրա բացակայության տևողության և պատճառի մասին, մասնակցի աշխատանք ունենալ/չունենալու, արտասահմանում տնտեսական գործունեության հիմնական տեսակի և այն մասին, թե արդյոք դրանական փոխանցումներ կատարել են և ուն են ուղարկել (տե՛ս աշխատանքային միգրացիայի մասին բաժինը): ՏՏԿԱՀ-ը չի հավաքագրում տեղեկություններ այն միգրանտների մասին, ովքեր արտերկրում գտնվել են 3 ամսից պակաս ժամանակով:

Միգրանտների վերաբերյալ կարևոր վարչական աղբյուր է Ոստիկանության բնակչության ռեգիստրը: Ռեգիստրում տվյալներ են հավաքագրվում Հայաստանի քաղաքացիների, օտարերկրյա քաղաքացիների, քաղաքացիություն չունեցող անձանց և փախստականների մասին: Ոստիկանության անձնագրերի և վիզաների վարչության տեղական մարմինների կողմից իրականացվող գործառնությունները ներառում են վարչական գրանցումներ ծնունդների և մահերի և մարդկանց երկիր ժամանելու, մեկնելու ու երկրի ներսում տեղաշարժվելու մասին (գրանցումների համար հիմք են ընդունվում Հայաստանի քաղաքացիների և օտարերկրյա քաղաքացիների բնակության վայրի հասցեների փոփոխությունները): Հավաքվում են մանրամասներ անձանց սեռի, տարիքային և անձնագրային տվյալների մասին: Ծնունդների ու մահերի մասին տվյալներն մեխանիկորեն թվայնացվում են և մուտքագրվում տվյալների շտեմարան, իսկ հասցեի փոփոխության տվյալի թարմացումը կանավոր հիմունքով է:

Նրանց համար, ովքեր մեկնում են արտերկիր և իրենց հասցեները գրանցում են այդ երկրում գտնվող հյուպատոսությունում, գործում է հյուպատոսական էլեկտրոնային նոր համակարգ, որը տվյալներն ավտոմատ կերպով մուտքագրում են ռեգիստր: Ոստիկանությունը նույնպես տեղեկություններ է հավաքագրում օտարերկրյա քաղաքացիների վերաբերյալ և մուտքագրում է ռեգիստր: Հավաքագրված տվյալները ներառում են սեռը, տարիքը, անձնագրային տվյալները, քաղաքացիությունը, միգրացիայի պատճառը, մշտական բնակության քաղաքը և երկիրը, կացության թույլտվության տեսակը և վավերականությունը, փախստականի կամ քաղաքացիություն չունեցող անձի կարգավիճակը: Հասցեների փոփոխության ընդհանուր թվի մասին ռեգիստրի տվյալները եռամսյակային կտրվածքով փոխանցվում են ՎԿ՝ ցույց տալով Հայաստանի քաղաքացիների տեղաշարժը և օտարերկրյա քաղաքացիների ընդհանուր թիվը: Ռեգիստրն օգտագործվում է բնակչության թվի տարեկան և եռամսյակային հաշվարկների և միգրացիայի տարեկան վիճակագրությունը կազմելու համար՝ տրամադրելով Հայաստան ժամանողների և Հայաստանից մեկնողների ընդհանուր թվերը:

15. 2011 թ. մարդահամարի հարցերը տե՛ս www.armstat.am/file/doc/99486563.pdf:

Բնակչության ռեգիստրը կարող է տվյալներ տրամադրել միայն գրանցվածների մասին: Բնակչության վայրի փոփոխությունը չգրանցելու գործակիցը մեծ է, քանի որ քաղաքացիները թարմ տվյալներ չեն տրամադրում: Առանձնապես ցածր է արտերկրում գտնվող հայաստանցիների, վերադարձող միգրանտների և ներքին միգրանտների գրանցումների ցուցանիշը, ինչի հետևանքով միգրանտների ընդհանուր թվի միայն մի մասն է տեսանելի: Սա նույնպես նշանակում է, որ բնակչության հաշվարկում թվերը սովորաբար գերազանահատվում են: Նրանց համար, ովքեր իրենց հասցեները չթարմացնելով վարչական իրավախախտում են անում, սահմանված է փոքր չափի տուգանք, սակայն գործնականում այդ մեխանիզմն արդյունավետ չէ: Ավելին, ինչպես արդեն նշվել է, ռեգիստրը չի հավաքագրում տվյալներ միգրանտների աշխատանքի ոլորտի, մնալու տևողության կամ միգրանտներին վերաբերող այլ կարևոր տեղեկությունների մասին: Մեկ այլ խնդիր է Հայաստանից ելքերի վերաբերյալ տվյալների հավաքագրումը: Ներկայումս ելքերը ռեգիստրում ընդգրկելու տարբերակ չկա: Սա խնդիր է ճշգրիտ միգրացիոն վիճակագրության առումով, քանի որ սրա հետևանքով տեղի է ունենում Հայաստանում բնակվող օտարերկրյա քաղաքացիների գերահաշվարկ, որոնք իրականում մեկնել են և այն թույլ չի տալիս ճշգրտորեն հետևել Հայաստանից մեկնած քաղաքացիներին: Ավելին, սա նշանակում է, որ խիստ դժվար է վերահսկել օտարերկրյա քաղաքացիներին, ովքեր երկրում շարունակում են մնալ կացության թույլտվություններով կամ արտոնագրերով սահմանված ժամկետից ավելի, և երկրի ներսում անձի կարգավիճակի փոփոխությունը գրանցելու ոչ մի եղանակ չկա. իշխանությունները տեղեկանում են միայն այն ժամանակ, երբ անձը մեկնում է Հայաստանից: Այսպիսի դեպքերում հետևելու միակ միջոցը ոստիկանությանը կատարվող համապատասխան ծանուցումներն են: Վերջապես, անհնար է նաև հետևել Հայաստանում գտնվող այն օտարերկրյա քաղաքացիների շարժին, ովքեր երկիր մուտք են գործում ազատ մուտքի ռեժիմով: Այս դեպքերը ռեգիստրում չեն գրանցվում, և առանց բնակիչ համարվելու՝ նրանք Հայաստանում կարող են մնալ տարեկան մինչև 180 օր: Նրանք Հայաստանում գրանցվում են միայն անձնագիր կամ կացության թույլտվություն ձեռք բերելու դեպքում:

Միգրացիոն ծառայությունը տվյալներ է հավաքագրում Հայաստանում ապաստան հայցողների վերաբերյալ: Հայաստանում միջազգային պաշտպանության կարիք ունեցող անձանց մասին տեղեկությունները՝ տարանջատված ըստ սեռի, տարիքային խմբի և քաղաքացիության երկրների, գրանցվում են: Տեղեկատվություն է հավաքագրվում նաև ապաստանի դիմումների քանակի և ապաստան հայցող անձանց թվի, ապաստան հայցող անձանց կասեցված կամ կարճված դիմումների քանակի, անձանց թվի, որոնց դիմումները կասեցվել կամ կարճվել են, ՄԾ-ի և դատական մարմինների կողմից մերժված ապաստանի դիմումների քանակի և մերժում ստացած ապաստան հայցող անձանց թվի, ՄԾ-ի կամ դատական մարմինների կողմից կայացված որոշումների հիման վրա փախստական ճանաչված կամ այլևս փախստական չհամարվող անձանց թվի, ՄԾ-ի կամ դատական մարմինների կողմից կայացված որոշումների հիման վրա ժամանակավոր պաշտպանված ճանաչված կամ այլևս ժամանակավոր պաշտպանված չհամարվող անձանց թվի, առանց ուղեկցողի ապաստան հայցող անչափահասների թվի, ՄԾ-ի կամ դատական մարմինների կողմից կայացված վերջնական որոշումների հիման վրա ապաստանի հայցի մերժում ստացած անձանց թվի, ՄԾ-ի կամ դատական մարմինների կողմից կայացված վերջնական որոշումների հիման վրա փախստական ճանաչված կամ այլևս փախստական չհամարվող անձանց թվի, ՄԾ-ի կամ դատական մարմինների կողմից կայացված վերջնական որոշումների հիման վրա փախստական ճանաչված կամ այլևս փախստական չհամարվող անձանց թվի վերաբերյալ: Ծիշտ է, տեղեկատվական համակարգը ներառում է տեղեկություններ առանց ուղեկցության անչափահասների և ժամանակավոր պաշտպանության կարիք ունեցող անհատների վերաբերյալ, սակայն 2019 թվականի մայիսի ամսվա դրությամբ դեռևս չեն արձանագրվել նման դեպքեր: Վերը թվարկված տվյալների մասին կիսամյակային և տարեկան կտրվածքով պետական վիճակագրական ամփոփ հաշվետվություն է ներկայացվում ՀՀ վիճակագրական կոմիտե: Այս տվյալները տրամադրվում են նաև ոստիկանությանը և հրապարակվում են եռամսյակային կտրվածքով:

Ազգային անվտանգության ծառայությունը վարում է Սահմանային էլեկտրոնային կառավարման տեղեկատվական համակարգ (ՍԿՏՀ), որը տեղեկություններ է գրանցում Հայաստանի սահմանների հատումների վերաբերյալ՝ տրամադրելով տվյալներ մուտքի և ելքի մասին: ՍԿՏՀ-ը օգտագործվում է հիմնականում իրավապահ մարմինների համար և տալիս է տվյալներ քաղաքացիության, մուտքի և ելքի ամսաթվի, ծննդյան ամսաթվի, վիզայի տեսակի և վավերականության, կացության կարգավիճակի և անձանց հասցեների վերաբերյալ: ՍԿՏՀ-ի օգտատերեր են ՎԿ-ը և այլ պետական մարմիններ: Այսպես, ՎԿ-ը ՍԿՏՀ-ը օգտագործում է հաշվարկելու ըստ երկրների Հայաստան կատարված տարեկան ընդհանուր մուտքերը և ելքերը: Ընդ որում,

ՍԿՏՀ-ի արձանագրությունները չունեն անձի նույնականացուցիչներ, այսինքն՝ մուտքերի և ելքերի թվերը հիմնված են սահմանային անցումների թվի, այլ ոչ թե սահմանը հատող անձանց փաստացի թվի վրա: Սա սահմանափակում է ՍԿՏՀ-ի՝ որպես միգրանտների հոսքերի վերաբերյալ ճշգրիտ աղբյուրի արժանահավատությունը¹⁶: Բացի այդ, այն չի հավաքագրում տեղեկություններ միգրացիայի պատճառների մասին:¹⁷ Ներկայումս ՍԿՏՀ-ը չի օգտագործվում ազգային միգրացիոն վիճակագրության մասին հաշվետվություն ներկայացնելու կամ տարածելու նպատակով:

Բնակչության ռեգիստրը, ՍԿՏՀ-ը, ՏՏԿԱՅ-ը և մարդահամարը տվյալների հավաքագրման արժեքավոր մեխանիզմներ են, սակայն ցույց չեն տալիս Հայաստանում միգրացիայի համապարփակ կամ ճշգրիտ պատկերը: Բնակչության և միգրացիոն հիմնական վիճակագրության մասին տվյալների տարբեր շտեմարաններ տարբեր թվեր են ցույց տալիս, օրինակ՝ բնակչության ռեգիստրում քվեարկելու իրավունք ունեցող գրանցված անձանց ընդհանուր թիվը գերազանցում է մարդահամարով հաշվարկված բնակչության թիվը: Ավելին, ներկայումս հնարավոր չէ համեմատություն կատարել տվյալների շտեմարանների միջև. սկսվել են աշխատանքներ իրականացվել ռեգիստրը ՍԿՏՀ-ին կապելու ուղղությամբ, սակայն այս աշխատանքները դեռևս ընթացքի մեջ են:

Անկանոն միգրացիա

2015 թվականից սկսած Հայաստանում անկանոն միգրացիան քրեականացված է Քրեական օրենսգրքի 329-րդ հոդվածով, որի մեջ մտնում են ապօրինի մուտքը, կացությունը և ելքը: Ոստիկանության կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչությունը վարում է անկանոն միգրացիայի, փաստաթղթերի կեղծման, խարդախության և ապօրինի սահմանահատման դեպքերը: 2015-2016 թթ.-ին հաղորդվել է սահմանների հետ կապված ապօրինի գործողության 13 դեպքի մասին: Վարչությունը ապօրինի դեպքերի մասին սովորաբար տեղեկանում է ոստիկանության մեկ ուրիշ բաժնից, օպերատիվ աշխատանքի միջոցով կամ խարդախություն հայտնաբերած օտարերկրյա հյուպատոսությունից: Չկա անկանոն միգրացիայի վերաբերյալ տվյալների էլեկտրոնային բազա, և Վարչությունն իր գործողությունների վերաբերյալ տրամադրում է ամփոփ հաշվետվություններ ներքին խողովակներով: Ոստիկանությունը չի կատարում անկանոն միգրացիայի վերաբերյալ տվյալների էլեկտրոնային մուտքագրում, մշակում և փոխանակում: Փոխարենը՝ անկանոն միգրացիայի վերաբերյալ ավելի շատ տեղեկությունների տիրապետում է Ազգային անվտանգության ծառայությունը, որոնք պահվում են տվյալների շտեմարանում և կապված են ՍԿՏՀ-ի հետ:¹⁸

Անկանոն միգրացիայի մասին տվյալների հավաքագրումը դժվարանում է նրանով, որ շատ անկանոն միգրանտներ չեն առնչվում տվյալների հավաքագրման պետական մեխանիզմների հետ, օրինակ՝ չեն ցանկանում հաշվառվել մարդահամարում կամ խուսափում են սոցիալական պաշտպանությունից: Ոչ մի կառույց դեպի Հայաստան կատարվող և Հայաստանից դուրս եկող անկանոն միգրացիայի մասին գնահատումներ կանոնավոր կերպով չի իրականացնում: Անկանոն միգրացիայի գնահատման եղանակներ կարող են լինել կանոնակարգման ծրագրերով արվող վարչական գրանցումները, իսկ աշխատանքային միգրանտների դեպքում՝ աշխատանքի/զբաղվածության համար պատասխանատու մարմինների կողմից կատարվող գրանցումները:¹⁹ Ինչևէ, Հայաստանը չունի կանոնակարգման լայնամասշտաբ ծրագրեր, և հաշվի առնելով ռեսուրսների սղությունն ու աշխատանքային միգրացիայի ընդհանուր կառուցակարգի բացակայությունը՝ անկանոն միգրացիայի գնահատումը դառնում է անիրատեսական: Ներկայումս տվյալների հասանելիության լավագույն աղբյուրը շարունակում են լինել ոստիկանությունը և անվտանգությունը, սակայն, թեպետ դրանք տրամադրում են անկանոն կարգավիճակ ունեցող միգրանտների ընդհանուր պատկերը, այն կազմում է անկանոն կարգավիճակ ունեցող ընդհանուր բնակչության շատ փոքր մասը: Բացի այդ, այս տվյալները երկրում անկանոն միգրացիայի ծավալների, այլ ոչ դրան բնորոշ առանձնահատկությունների մասին են, ինչպես օրինակ՝ նրանց կենսապայմանները կամ աշխատանքային կարգավիճակը, ինչը կարող է հետաքրքրություն ներկայացնել:

16. Նկատի ունեցեք, որ Ազգային անվտանգության ծառայության հետ տվյալների քարտեզագրման այս միջոցառման ժամանակ հարցազրույց չի անցկացվել: Այս ինֆորմացիան վերցվել է երկրորդային աղբյուրներից, այդ թվում՝ IOM, 2010:35:

17. Eurostat, 2015:21:

18. IOM, 2010:42:

19. Գլոբալ միգրացիոն խմբի միգրացիային և զարգացմանը վերաբերող տվյալների ձեռնարկ, էջ 21:

Վերադարձ

Վերադարձող միգրանտները ռեզիստրում գրանցվում են միայն այն դեպքում, եթե վերադառնալով Հայաստան՝ թարմացնում են իրենց հասցեները (և եթե նախկինում թարմացրել են իրենց հասցեները Հայաստանից հեռանալու ժամանակ): Գրանցվածների դեպքում առկա են նրանց տարիքի, սեռի և ռեզիստրում հավաքագրվող վերը նշված մյուս բոլոր փոփոխականների մասին տվյալներ: Այստեղ որոշ տեղեկությունների համար կարելի է օգտվել նաև ՏՏԿԱԳ-ից, քանի որ այն կարող է հետևել, թե հարցվողներից ովքեր և ինչ պատճառով են վերադարձել Հայաստան:

ԶՊԳ-ը վերադարձողների մասին որոշ տվյալներ հավաքագրում է իր ՄՈԿ-ների և զբաղվածության կենտրոնների միջոցով: Զբաղվածության կենտրոններում վերադարձողները դասակարգվում են որպես խոցելի խումբ՝ նորավարտների, զինվորական ծառայությունից զորացրվածների և հաշմանդամություն ունեցող անձանց հետ միասին, որն հնարավորություն է տալիս նրանց օգտվել վերջիններիս հասանելի հատուկ օգնությունից: Վերադարձողները ընդգրկվում են ՄՈԿ-ների շահառուների տվյալների բազայում: Նրանց մասին հավաքագրվում են տարիքի, սեռի, քաղաքացիության, կոնտակտային, զբաղվածության/այլ հարցերի վերաբերյալ տվյալներ: Միաժամանակ վերադարձողները գրանցվում են պետական ծրագրերում: Վերադարձողներից չի պահանջվում ներկայացնել ապացույց արտերկրում գտնված ժամանակում իրենց կատարած աշխատանքի վերաբերյալ կամ աշխատանքային պայմանագիր, քանի որ սա կարող է նուրբ հարց լինել, և շատերը կխուսափեն պատասխանել (հաճախ այն պատճառով, որ պայմանագիր չեն ունեցել): Միաժամանակ վերադարձող միգրանտների ինտեգրմանն իր ՓՄՁ ՁԱԿ-ների միջոցով աջակցում է Էկոնոմիկայի նախարարությունը և հավաքագրում է նրանց տվյալները, այդ թվում՝ զբաղվածության կարգավիճակի մասին:

Վերադարձողների մասին տվյալները համապարփակ չեն: Դեպի Հայաստան և Հայաստանից դուրս նրանց տեղաշարժերի տվյալները պատկանում են վերոհիշյալ ընդհանուր խնդիրների շարքին: Չկան համակարգված տվյալներ վերադարձողների առջև ծառայած հիմնական մարտահրավերների մասին: Դրանք հավաքվում են միայն այն դեպքում, երբ վերադարձողներն իրենք են դիմում պետական կառույցների կամ կազմակերպությունների աջակցությանը:

Դրամական փոխանցումներ

Տվյալների բացերը՝

- **Չկան կանոնավոր հաշվետվություններ տնային տնտեսությունների կողմից դրամական փոխանցումների օգտագործման կամ դրանց ազդեցության վերաբերյալ.** Չնայած տնային տնտեսությունների և համայնքների մակարդակում դրամական փոխանցումների օգտագործման և/կամ ազդեցության մասին մի քանի հատուկ մասնագիտացված ուսումնասիրություններ են կատարվել, ներկայումս այս հարցի վերաբերյալ տվյալների հավաքագրումը կանոնավոր բնույթ չի կրում:
- **Հայաստանից դրամական փոխանցումների ծախսերի տվյալների համեմատելիությունը համաշխարհային տվյալների հետ հեշտ չէ.** Ներկայումս դա հրապարակվում է որպես անհատական ծախս, այլ ոչ թե միջին ծախսեր, և որպես ընդհանուր միջնորդավճարներ, այլ ոչ թե փոխանցված ընդհանուր գումարի մասնաբաժին:
- **Չկան տվյալներ անհատական և տնային տնտեսության հաշվով դրամական փոխանցումների չափի մասին.** Ներկայումս ՀԿԲ-ը չի հավաքագրում տեղեկություններ մեկ անձի և տնային տնտեսության հաշվով դրամական փոխանցումների չափի կամ միջին չափի վերաբերյալ. հավաքագրվում են միայն ընդհանուր հոսքերի մասին տվյալներ:

Դրամական փոխանցումների հոսքերի մասին տվյալների մեծ մասը կառավարում է Հայաստանի կենտրոնական բանկը (ՀԿԲ): Փոխանցված հոսքերի վերաբերյալ ՀԿԲ-ը ամսական կտրվածքով տվյալներ է ստանում Հայաստանի առևտրային բանկերի համակարգի միջոցով: Դրա մեջ մտնում են առևտրային բանկերի (ներառյալ բանկերի սեփականությունը հանդիսացող բջջային տեխնոլոգիաների, օրինակ՝ MobiDram-ի) միջոցով կատարված մասնավոր դրամական փոխանցումները, որոնց ներառում են դրամական փոխանցում-

ների բոլոր տեսակները: Այդ տվյալները հրապարակումը կատարվում է առցանց:²⁰ ՀԿԲ-ը ամսական առևտրային տրանսֆերտների, ինչպես նաև ամսական ոչ առևտրային տրանսֆերտների թվերը (որոնք չեն հրապարակվում և նախքան օգտագործումը ենթակա են վիճակագրական մշակման) օգտագործում է վճարային հաշվեկշռի վիճակագրությունը կազմելու համար: Այս տվյալներից օգտվում են մի շարք պետական մարմիններ, այդ թվում ՄԾ-ը:²¹ ՀԿԲ-ը տվյալներ չի հավաքագրում արտերկրից կատարված դրամական փոխանցումների ծախսերի վերաբերյալ:²² Հայաստանից դրամական փոխանցումների ծախսերի մասին տվյալները հրապարակվում են առցանց: Դրանք ցույց են տրվում որպես յուրաքանչյուր անհատ ուղարկողի կատարած միջնորդավճար, այլ ոչ թե միջին միջնորդավճարներ, իսկ միջնորդավճարները՝ որպես փոխանցված գումարի տոկոս:²³ ՀԿԲ-ը չի հավաքագրում կամ տեղեկություններ հրապարակում անհատներին կամ տնային տնտեսություններին ուղարկված դրամական փոխանցումների միջին չափի մասին, որը կարող էր օգտակար լինել դրամական փոխանցումների հետ կապված վարքագծի և միտումների մասին տեղեկանալու առումով: ՀԿԲ-ը կանոնավոր կերպով տվյալներ չի հավաքագրում սփյուռքի ներդրումների վերաբերյալ:

Այլ մարմիններ ևս հավաքագրում են դրամական փոխանցումների մասին որոշ տվյալներ: ՏՏԿԱՀ-ի շրջանակում հարցման մասնակիցներին հարցնում են՝ արդյոք նրանք ստանում են դրամական փոխանցումներ, և ում են դրանք ուղարկվում՝ նշելով կամ անմիջական ընտանիքը, կամ ընկերները և/կամ հարազատները: Մարդահամարի շրջանակում նույնպես հարցնում են մասնակիցներին՝ արդյոք նրանք ստանում են դրամական փոխանցումներ և ինչ հաճախականությամբ: Դժվար է տեղեկություններ հավաքագրել առանձին տնային տնտեսությունների կողմից ստացվող դրամական փոխանցումների չափի մասին, քանի որ դա կարող է զգայուն տեղեկություն լինել հարցման մասնակիցների համար: Տարբեր շահագրգիռ կողմեր եկել են այն համաձայնության, որ հարցման մասնակիցները կարող են չցանկանալ պատասխանել ստացված դրամական հոսքերի չափի մասին հարցերին՝ մասամբ հարկերի վճարման նկատառումներից ելնելով: Այնուամենայնիվ, օգտագործման նպատակի և ոչ թե չափի մասին տեղեկություններն ավելի հասանելի կարող են լինել, քանի որ մարդիկ սովորաբար պատրաստ են նման հարցերին պատասխանել: Չնայած Հայաստանում այս թեմայով մի քանի որակյալ ուսումնասիրություններ կան (օրինակ՝ տես ԱՄՆ ՄԶԳ 2008), այժմ տնային տնտեսության մակարդակում դրամական փոխանցումների օգտագործման մասին տվյալների կանոնավոր հավաքագրում տեղի չի ունենում: Ավելին, դրամական փոխանցումների մասով առանցքային տեղեկատվական բաց է տնային տնտեսության խնայողությունների վրա դրանց ունեցած ազդեցությունը: Ինչ վերաբերում է Հայաստանի վրա դրամական փոխանցումների մակրոտնտեսական ազդեցությանը, էկոնոմիկայի նախարարությունն իրականացնում է եռամսյակային ուսումնասիրություններ՝ օգտվելով ՀԿԲ-ի տվյալներից: Նրանք ուսումնասիրում են դրամական փոխանցումների և միգրացիայի ազդեցությունը մակրոտնտեսական ցուցանիշների, ներառյալ՝ վերջնական սպառման ծախսերի վրա:

20. «Անձանց կողմից արտերկր կատարված փոխանցումները և արտերկրից ստացված փոխանցումները ՀՀ առևտրային բանկերի միջոցով» www.cba.am/en/sitepages/statexternalsector.aspx:
 21. Տես դրամական փոխանցումների վերաբերյալ ՄԾ հաշվետվությունները՝ www.smsmta.am/?menu_id=60:
 22. Տարբեր երկրներից (Ռուսաստան և ԱՄՆ) Հայաստան կատարվող դրամական փոխանցումների ծախսերի վերաբերյալ տվյալներ կարելի է գտնել Համաշխարհային բանկի դրամական փոխանցումների գները աշխարհում տվյալների բազայում՝ (www.remittanceprices.worldbank.org/en) և www.sendmoneyarmenia.am:
 23. Հայաստանից դրամական փոխանցումներ ուղարկելու ծախսերի մասին տվյալներ կարելի է գտնել այստեղ՝ www.abcfinance.am/finhelper/index.php?type=remittances:

Սփյուռքի ներգրավվածությունը

Տվյալների բացերը`

- **Տվյալների թերի հավաքագրում հմտությունների և գիտելիքների ու համապատասխանեցման մեխանիզմների վերաբերյալ.** Ներկայումս գոյություն չունի սփյուռքահայերի կրթության, հմտությունների, գիտելիքների կամ մասնագիտությունների վերաբերյալ տեղեկությունների հավաքագրման կանոնավոր կամ համակարգված մեթոդ, կամ որևէ մեխանիզմ միգրանտների տարբեր խմբերի հմտությունների և աշխատանքի համապատասխանեցման համար:
- **Չկա սփյուռքի ներդրումների մասին տվյալների կանոնավոր հավաքագրում.** Ներկայումս չկա Հայաստանում սփյուռքի կողմից ներդրումների վերաբերյալ տվյալների կանոնավոր կամ համակարգված հավաքագրում, այդ թվում` սփյուռքի ներդրումային ֆոնդերի, անդրազգային փոխառությունների կամ սփյուռքի պարտատոմսերի վերաբերյալ:
- **Դրամական փոխանցումների մասին տվյալների բացերը` ըստ վերը նշվածի:**

Հմտությունները և գիտելիքները

Սփյուռքի արդյունավետ ներգրավման առանցքային բաղադրիչը մարդկային կապիտալն է, քանի որ երկրներն աշխատանքային միգրանտների զբաղվածության և կրթության տվյալներին կարող են հետևել աշխատաշուկայի առաջարկի և պահանջարկի, հմտությունների և որակավորման ճանաչման ու համապատասխանեցման միջոցով: Նման տվյալների կանոնավոր հավաքագրումը հարկավոր է բարելավել: Սփյուռքի նախարարության և ԶԲԸՄ-ի միջոցով հավաքագրված որոշ տվյալներ կան սփյուռքի անդամների կրթական մակարդակի, հմտությունների ու մասնագիտությունների մասին: Սակայն հավաքագրումները պարբերական բնույթ չեն կրում: Այդուհանդերձ, այն համակարգված չէ և անձանց մասնագիտական հմտությունների ու գիտելիքների մասին տեղեկությունները համապարփակ ձևով չեն հավաքագրում: Տե՛ս նաև Կրթություն և միգրացիա բաժինը:

Հայաստանի գործատուների հանրապետական միությունը կիսամյակային կտրվածքով անց է կացնում աշխատաշուկայի կարիքների գնահատումներ, ինչը արտերկրում գտնվող սփյուռքի անդամների կամ այլ հնարավոր միգրանտների համար ազդակ է Հայաստանում հմտությունների պահանջարկի մասին: 2012 թվականից ի վեր միությունը առանձին ոլորտներում ընտրանքային հետազոտություն է իրականացրել 100-300 մասնակից ձեռնարկությունների հետ: 2016 թվականին կատարված հետազոտություններն ընդգրկեցին հանքարդյունաբերության, զբոսաշրջության, աղամանդագործության, ոսկերչության, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, տեքստիլ արդյունաբերության, սննդի պահածոյացման, ոգելից խմիչքների արտադրության, ավիացիայի, ճարտարագիտական ու դեղագործական ոլորտները: Հետազոտության շրջանակում գործատուներին հարցեր են տրվում կադրային կարիքների, ներառյալ` պահանջվող կրթամակարդակների և հմտությունների մասին: Միությունը աշխատաշուկայի կարիքները գնահատում է ըստ ոլորտների և կատարում է աշխատաշուկայի կանխատեսումներ, որոնք հրապարակվում և ներկայացվում են կառավարությանը: Ավելին, միությունը մշակում է լրացուցիչ հետազոտություն գործատուների համար, որը ներառելու է աշխատանքային միգրացիային վերաբերող որոշ հարցեր, այդ թվում` քանիսն են իրենց աշխատողներից մեկնել արտագնա աշխատանքի և նախատեսում են արդյոք առաջիկա 12 ամիսների ընթացքում աշխատանքի ընդունել աշխատանքային միգրանտներ:

ԶՊԳ-ն ամսական կտրվածքով կատարում է աշխատաշուկայի վերլուծություն` գործակալության աջակցությամբ դիմած գործազուրկների և ըստ ոլորտների գործատուների պահանջարկի մասին առկա ինֆորմացիան գնահատելու համար: Միաժամանակ աշխատաշուկաների վրա միգրացիայի ազդեցության մասին ուսումնասիրություններ է անցկացնում Էկոնոմիկայի նախարարությունը: Սակայն այստեղ ինֆորմացիան վերաբերում է միայն որոշակի ոլորտներին և գործատուներին ու, թեկուզև այն օգտակար է, սակայն չի ներկայացնում շուկայի և միգրացիայի ամբողջական պատկերը: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը այժմ աշխատում է այս ոլորտում ավելի համապարփակ տվյալներ հավաքագրելու ուղղությամբ` ստեղծելով ազգային ռեգիստր, որը կծառայի որպես ազգային կրթական ծրագրերի, վերապատրաս-

տումների, որակավորումների ճանաչման գործընթացների մասին տվյալների շտեմարան, այդ թվում՝ պարունակելով տեղեկություններ կոնկրետ տեխնիկական մասնագիտացումների և միգրանտների համար կազմակերպված ցանկացած ուսումնական ծրագրերի մասին: Գործարկվելուց հետո այս ռեգիստրը կարող է օգտակար լինել կրթության ու ազգային աշխատուժի առաջարկն ու պահանջարկը ավելի լավ համապատասխանեցնելու համար:

Գոյություն ունեցող ուսումնասիրությունները նպատակաուղղված են հմտությունների մոտարկմանը Հայաստանի արդյունաբերության կարիքներին, և գոյություն չունի տվյալների կանոնավոր հավաքագրում կամ փոխանակում, որպեսզի հայաստանցի միգրանտների հմտություններն ավելի լավ համապատասխանեցվեն արտերկրում պահանջարկ ունեցող աշխատանքների հետ:

Սփյուռքի ֆինանսական ներգրավվածությունը

Չնայած Հայաստանում վերջին մի քանի տասնամյակների ընթացքում սփյուռքի կատարած էական ներդրումներին, դեռևս չկա ազգային մակարդակում որևէ կառուցակարգ, որը դիտարկում է ներդրումները: Արդյունքում, սփյուռքի ներդրումների մասին տեղեկությունները մասնատված են և սահմանափակվում են տարբեր ոլորտային ծրագրերով,²⁴ ինչը դժվարացնում է տեսնել Հայկական սփյուռքի ֆինանսական ներգրավվածության ամբողջական պատկերը: Տե՛ս նաև Դրամական փոխանցումներ բաժինը:

Միգրացիոն տվյալները և վիճակագրությունը

Տվյալների բացերը՝

- **Ըստ վերը նշվածի՝ թե՛մատիկ ոլորտների ներքո.**
- **Պարտավորությունների կատարման հաշվետվություն.** Չկա մեխանիզմ, որը ցույց տա ըստ օրենսդրության և համաձայնագրերի՝ միգրացիոն տվյալների ծրագրման, հաշվետվությունների ներկայացման կամ տվյալների տրամադրման պարտավորությունների կատարումը:

ՎԿ-ի գործունեությունը կարգավորվում է ՀՀ վիճակագրության պետական խորհրդի կողմից, որը ծրագրում է կոմիտեի վիճակագրական հետազոտությունները, վերլուծությունները, հաշվետվությունները և հրապարակումները: ՎԿ-ի ծրագրերը սահմանվում են օրենքով՝ Ազգային ժողովի կողմից, երեք տարին մեկ, որպես Պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագիր:²⁵ Դրանից հետո վիճակագրության պետական խորհուրդը հաստատում է Պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագիրը, որը հրապարակայնորեն հասանելի է:²⁶ ՎԿ-ի ժողովրդագրությանն ու միգրացիային առնչվող բոլոր աշխատանքների հաստատումը ներառված է այս գործընթացում: ՎԿ-ի համաձայնեցված կանոնավոր պարտականություններն են ժողովրդագրության և բնակչության վերաբերյալ ամսական հաշվետվության և ժողովրդագրական տարեգրքի հրապարակումը: ՎԿ-ի այս և մյուս հրապարակումները հետևում են վիճակագրական ցուցանիշների թողարկման օրացույցին և վիճակագրական հրապարակումների օրացույցին, որոնք երկուսն էլ հասանելի են հանրությանը:

Բացի այդ, ՎԿ-ը տվյալների փոխանակման մի շարք համաձայնագրեր ունի միգրացիայի պետական կարգավորման պատասխանատու գերատեսչությունների հետ: Դրանցից է ՄԾ-ի հետ կնքված համաձայնագիրը՝ համաձայն որի վերջինս պարբերաբար տվյալներ է ուղարկում ապաստան հայցողների վերաբերյալ, և Արդարադատության նախարարության հետ կնքված համաձայնագիրը, որով կողմերը միմյանց պարբերաբար կարևոր վիճակագրական տվյալներ են տրամադրում: Բացի ՎԿ-ի և խորհրդի միջև կնքված տարեկան համաձայնագրից, այս ծրագրերից ոչ մեկը, ինչպես և զեկույցների կամ տվյալների փոխանակման վերաբերյալ համաձայնագրերը, չեն հրապարակվում, ընդ որում՝ դրանցից և ոչ մեկի դեպքում չկա փաստաթուղթ պարտավոր

24. GIZ, 2011:7:

25. Տե՛ս ՎԿ-ի Պետական վիճակագրական աշխատանքների 2016-2018 եռամյա ծրագիրը՝ www.armstat.am/file/doc/99495953.pdf:

26. Տե՛ս պետական վիճակագրական աշխատանքների անցած ծրագրերը՝ www.armstat.am/am/?nid=191&year=2019:

րություններին հետևելու կամ դրանց ավարտի վերաբերյալ (ոչ ՎԿ-ի և ոչ էլ մյուս կողմից): Աշխատանքների հաջող ավարտը և հաշվետվության ներկայացումը վկայում են պարտավորություններին հետևելու մասին:

Ինչ վերաբերում է միգրացիոն տվյալների և վիճակագրության բացերին, ապա դրանք ներկայացված են վերևում՝ յուրաքանչյուր բաժնի ներքո:

Վերջապես, Ներդիր 4-ում նկարագրվում են Հայաստանում միգրացիայի և զարգացման վերաբերյալ մի շարք որակական հետազոտական հրապարակումներ:

Ներդիր 4.

Հայաստանում միգրացիայի և զարգացման վերաբերյալ հետազոտությունների ընտրանի

Միգրացիայի և զարգացման թեմաներով Հայաստանում իրականացվել են բազմաթիվ որակական մասնագիտացված հետազոտություններ և ուսումնասիրություններ: Ստորև ներկայացված է դրանց ոչ ամբողջական ցանկը:

Աշխատանքային միգրացիա՝

- ՄՄԿ 2012 թ. - Աշխատանքային միգրացիան Հայաստանում. առկա միտումները և քաղաքականության տարբերակները Հայաստանում աշխատանքային միգրացիայի կառավարման կարիքների գնահատման մասին ուսումնասիրություն
- ՀՀ ՎԿ, 2007 թ. Աշխատանքային միգրացիան Հայաստանում. աշխատանքային միգրացիայի փորձնական ընտրանքային հետազոտության արդյունքները
- ՄՄԿ, ԶՊԳ, 2018 թ. ՄՄԿ-ն ԶՊԳ հետ համատեղ անցկացրեց աշխատանքային միգրացիայի քարտեզագրում համայնքային մակարդակում, որի արդյունքները ներկայացված են www.imigrant.am հարթակում:

Ընդհանուր միգրացիա՝

- ՏՀԶԿ 2017, Հայաստանում Հանրային քաղաքականության և Միգրացիայի և զարգացման միջև փոխհարաբերությունները
- ՄՄԿ և ՎԿ, 2014 թ. - Հայաստանում միգրացիայի վերաբերյալ տնային տնտեսությունների հետազոտության մասին զեկույց
- ՄՄԿ, 2013 թ. - Հայաստանի Հանրապետությունում անկանոն միգրացիայի վերաբերյալ ելակետային հետազոտություն
- ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամ, 2008 թ. - Ձեկույց ՀՀ-ում արտաքին և ներքին միգրացիայի ընտրանքային հետազոտության վերաբերյալ (ներառում է միգրանտների աշխատանքային իրավունքների մասին տեղեկություններ)
- ՄԱԶԾ, 2009 թ. - Միգրացիա և մարդկային զարգացումը. Հնարավորություններ և մարտահրավերներ - մարդկային զարգացման ազգային զեկույց, Հայաստան

Հայաստանում կան երեխաների իրավունքների վերաբերյալ մի շարք մասնագիտացված ուսումնասիրություններ, որոնք իրականացվել են միջազգային կազմակերպությունների և, այդ թվում՝ Սեյվ դը չիլդրեն-ի և ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի կողմից, որոնցից շատերն անդրադառնում են միգրացիոն խնդիրներին, օրինակ՝ փախստական երեխաներին: Սրանք արժեքավոր տեղեկություններ են Հայաստանում միգրանտ երեխաների առջև ծառայած խնդիրների մասին, սակայն դրանք հիմնականում տեղեկություններ են տալիս իրենց շահառուների մասին և օգտագործում են որակական տվյալներ, հետևաբար դրանք չեն կարող օգտագործվել ավելի բարձր մակարդակի պարբերական հաշվետվությունների համար:²⁷

27. Տե՛ս «Սեյվ դը չիլդրեն», 2015 «Երեխաների իրավունքների իրավիճակի վերլուծություն, Հայաստան» www.armenia.savethechildren.net/sites/armenia.savethechildren.net/files/library/book-eng.pdf և ՅՈՒՆԻՍԵՖ, 2016 «Հայաստանում ապաստանի հայցման, փախստական և տեղահանված երեխաների իրավիճակը» www.un.am/up/library/Situation_of_%20Refugee_Children_%20Armenia_2016_eng.pdf:

ԿԶՆ ցուցանիշները

Այս բաժնում ներկայացվում են այն ցուցանիշները, որոնք մշակվել են հինգ առաջնահերթ ԿԶՆ թիրախների և դրանց ուղեկցող մետատվյալների համար:

Ընտրված հինգ թիրախների չափման համար մշակվել է ինը ցուցանիշներից բաղկացած շրջանակ: Այդ թիրախները մշակվել են տվյալների քարտեզագրման արդյունքների հիման վրա՝ օգտագործելով տվյալների հավաքագրման գոյություն ունեցող մեթոդներն ու գործընթացները: Միաժամանակ ՄԱԿ-ի և այլ գործակալությունների առաջարկներով դրանք հնարավորինս համահունչ դարձվեցին գլոբալ ցուցանիշներին. այնտեղ, որտեղ առկա էին տվյալներ համապատասխան գլոբալ ցուցանիշների գնահատման համար, ապա այդ ցուցանիշները գործարկվել են: Սակայն տվյալների քարտեզագրումը ցույց տվեց, որ Հայաստանում առկա տվյալները բավարար չեն բոլոր գլոբալ ցուցանիշների վերաբերյալ հաշվետու լինելու համար և բացի այդ, որոշ ցուցանիշներ ազգային համատեքստում կիրառելի չեն: Ստորև բերված ցուցանիշները մշակելիս, օգտագործվել են միգրացիոն տվյալների վերաբերյալ բոլոր ուղեցույցները, օրինակ՝ օգտագործվել է ՄԱԿ-ի տարբեր սահմանումները ստորև ներկայացված մետատվյալների համար:

Ցուցանիշները մշակելիս, հիմք են հանդիսացել հետևյալ սկզբունքները (վերցված է ՄՄԿ-ից, 2018 թ.):

- ◆ Ցուցանիշները պետք է արտացոլեն տեղական կամ ազգային առաջնահերթությունները և գնահատեն թիրախների համատեքստին վերաբերելի ասպեկտները.
- ◆ Ցուցանիշները պետք է կազմվեն տվյալների հուսալի և հիմնավոր աղբյուրներից.
- ◆ Ցուցանիշների համար տվյալների կանոնավոր հավաքագրումը պետք է ժամանակի ընթացքում հնարավոր լինի.
- ◆ Ցուցանիշները պետք է հնարավորինս կազմվեն ըստ գոյություն ունեցող տվյալների հավաքագրման մեթոդների և գործընթացների՝ լրացուցիչ ծանրաբեռնվածության տակ չընկնելու և գնահատման կայունությունն ապահովելու համար: Դրա համար հարկավոր է օգտվել տվյալների քարտեզագրումից.
- ◆ Ցուցանիշները պետք է պարզ լինեն մեկնաբանելու և հանրությանն ու քաղաքացիական հասարակությանը հաղորդելու համար.
- ◆ Նախապատվությունը պետք է տալ արդյունքային ցուցանիշներին, այլ ոչ թե գործընթացային կամ ներդրման ցուցանիշներին: Ցուցանիշները պետք է հնարավորինս գնահատեն վերջնարդյունքները, օրինակ՝ «վերադարձողների վերապատրաստման ծրագրերի առկայության» փոխարեն պետք է օգտագործել՝ «վերապատրաստման ծրագրերն ավարտած վերադարձողների մեջ մեկ տարվա ընթացքում աշխատանքի տեղավորվածների մասնաբաժինը».
- ◆ Ցուցանիշները պետք է հնարավորինս համապատասխանեն համապատասխան միջազգային չափորոշիչներին և ուղենիշներին: Անգամ եթե ցուցանիշները տարբերվեն ԿԶՆ գլոբալ ցուցանիշներից, միևնույն է, պետք է հնարավորինս հետևեն միջազգային չափորոշիչներին և սահմանումներին՝ օրինակ նրանց, որոնք ներառվել են միջազգային միգրացիայի վիճակագրության վերաբերյալ ՄԱԿ-ի առաջարկություններում:

Ստորև ներկայացված ցուցանիշները հրապարակվում են Հայաստանի ազգային ԿԶՆ հաշվետվողականության հարթակում, որը գործարկվում է ՎԿ-ի կողմից, տես www.sdg.armstat.am: Կայքում տվյալները ներկայացված են 2015 թվականից ի վեր և ամեն տարի թարմացվում են ՎԿ-ի կողմից: Հարթակում ցուցանիշների մասին հաղորդումներն արվում են մի շարք այլ ԿԶՆ ցուցանիշների հետ միասին:

Թիրախ 4բ

Ցուցանիշը

Հայաստանի քաղաքացիներին շնորհված կրթաթոշակների թիվը արտերկրում բարձրագույն կրթական հաստատություններ, այդ թվում միջին մասնագիտական ուսուցման, տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, ճարտարագիտական և գիտական ծրագրերում ընդունվելու, ինչպես նաև փոխանակման ծրագրերում ներառվելու նպատակով:

Սահմանումներ

Կրթաթոշակներ - Ֆինանսական աջակցության շնորհում անհատ ուսանողներին: Ֆինանսական աջակցությունը ներառում է երկկողմ դրամաշնորհներ արտերկրում բարձրագույն կրթության մասնավոր և հանրային հաստատությունների առկա ուսուցման կամ վերապատրաստման դասընթացներում կանոնավոր կրթություն ստանալու,²⁸ ներառյալ՝ կրթական փոխանակման համար գրանցված ուսանողների համար:

Նպատակը և հասցեագրվող թիրախը

4բ.

Չափման միավորը

Շնորհված կրթաթոշակների ընդհանուր թիվը

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե առկա են)

Լրացուցիչ տեղեկություններ կրթաթոշակների սահմանման վերաբերյալ՝ Թիրախ 4բ-ում՝ www.unesdoc.unesco.org/images/0024/002455/245570e.pdf:

Գլոբալ ցուցանիշ - 4.բ.1 Կրթաթոշակների համար պաշտոնական զարգացման աջակցության հոսքերի ծավալը՝ ըստ ոլորտների և ուսման տեսակի

Տվյալների աղբյուրը (ները)

ԿԳՄՍՆ տեղեկագրերը միջպետական համաձայնագրերով արտերկրում սովորող հայ ուսանողների վերաբերյալ

ՀԲԸՄ տեղեկագրերը ՀԲԸՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող արտերկրում սովորող հայ ուսանողների վերաբերյալ

Մեթոդաբանություն

Շնորհված կրթաթոշակների վերաբերյալ ԿԳՄՍՆ-ը և ՀԲԸՄ-ը իրենց բոլոր տեղեկագրերը կամփոփեն մեկ ընդհանուր փաստաթղթում: Այս տեղեկությունները կտարանջատվեն ըստ ստորև տրված բնորոշիչների:

Յուրաքանչյուր մարմին այս տեղեկությունները տարեկան կտրվածքով կուղարկի ՎԿ, որը կմշակի առանձին հաշվետվություններ՝ ընդհանուր տարեկան զեկույց կազմելու համար:

Չափման պարբերականությունը

Տարեկան

Տվյալների տարանջատումը

- Ուսումնառության երկիրը

28. Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն:

- Ուսանողի սեռը
- Շնորհիված կրթական աստիճանը (դիպլոմ, բակալավրի աստիճան, մագիստրոսի աստիճան/ ասպիրանտական դիպլոմ, գիտությունների դոկտոր, հետդոկտորական հետազոտություն, այլ)
- Ծրագրի առարկան
- Նվիրատու մարմինը

Մասնակից առաջատար դերակատարը / այլ դերակատար

ՀՀ վիճակագրական կոմիտե (ՎԿ), ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարու-
թյուն, Հայկական բարեգործական ընդհանուր միություն (ՀԲԸՄ):

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

2016 թ. -ի դրությամբ՝ մոտավորապես 588 (280-ը՝ ԿԳՄՍՆ և 308-ը՝ ՀԲԸՄ ծրագրերից):

Թիրախ 8.8

Ցուցանիշը

Աշխատանքային իրավունքների հարցում (միավորումներ կազմելու ազատություն և կոլեկ-
տիվ բանակցություն) ազգային համապատասխանելիության աստիճանը՝ հիմնված Աշխա-
տանքի միջազգային կազմակերպության (ԱՄԿ) տեքստային աղբյուրների և ազգային
օրենսդրության վրա:

Սահմանումներ

Միավորումներ կազմելու ազատությունը ներկայացնում է աշխատավորների և գործատուների՝
իրենց ընտրությամբ կազմակերպություններ ստեղծելու և դրանց անդամագրվելու իրավունքը,
որը հանդիսանում է ազատ և բաց հասարակության անբաժանելի մասը: Շատ դեպքերում այդ
կազմակերպությունները զգալի դեր են խաղացել իրենց երկրների ժողովրդավարական վերա-
փոխման գործում:

Կոլեկտիվ բանակցությունը վերաբերում է բոլոր բանակցություններին, որոնք տեղի են ունենում մի
կողմից գործատուի, մի խումբ գործատուների կամ մեկ կամ մի քանի գործատու կազմակերպու-
թյունների, մյուս կողմից՝ մեկ կամ մի քանի աշխատավորական կազմակերպությունների միջև,
նպատակ ունենալով՝ ա) որոշել աշխատանքի պայմանները և աշխատանքային իրավունքներն ու
պարտականությունները, և/կամ (բ) կարգավորել գործատուների և աշխատավորների հարաբերու-
թյունները, և/կամ (գ) կարգավորել հարաբերությունները գործատուների կամ նրանց կազմակեր-
պությունների և աշխատավորների կազմակերպության կամ աշխատավորների կազմակերպու-
թյունների միջև:

Նպատակը և հասցեագրվող թիրախը

8.8.

Չափման միավորը

1-10 միավորներ

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե առկա են)

Գլոբալ ցուցանիշ 8.8.2 Աշխատանքային իրավունքների հարցում (միավորումներ կազմելու ազա-
տություն և կոլեկտիվ բանակցություն) ազգային համապատասխանելիության աստիճանը՝ հիմն-
ված Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության (ԱՄԿ) տեքստային աղբյուրների և ազգային
օրենսդրության վրա, ըստ սեռի և միգրանտի կարգավիճակի:

ԱՄԿ ուղեմիշգ Այս ցուցանիշը սահմանված է ըստ Միավորումներ կազմելու ազատության և կազմա-
կերպվելու իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ ԱՄԿ 87-րդ կոնվենցիայի, Կոլեկտիվ բանակ-
ցություններ կազմակերպելու և վարելու իրավունքի սկզբունքների կիրառման մասին ԱՄԿ 98-րդ

կոնվենցիայի, ինչպես նաև ԱՄԿ այլ համապատասխան իրավական փաստաթղթերի: Այս ցուցանիշը հիմնված է ընտրված աղբյուրներից ստացած տեղեկությունների ծածկագրման և այդ ինֆորմացիայի հեշտ ու արագ ստացման վրա: Այն հիմնվում է հինգ հիմնական տարրերի վրա՝ սահմանման վավերության կանխադրույթներ, վերարտադրելիություն և թափանցիկություն: 108 գնահատման չափորոշիչները, որոնք օգտագործվում են օրենքի և պրակտիկայի խախտումների ծածկագրման համար (յուրաքանչյուրն իր կոնկրետ մանրամասն սահմանումով). ծածկագրման համար ընտրված տեքստային աղբյուրները, ընդհանուր և աղբյուրներին վերաբերելի ծածկագրման կանոնները և ծածկագրված ինֆորմացիան կանոնակարգված ցուցանիշների վերածելու կանոնները: Մեթոդի մասին լրացուցիչ տե՛ս՝ www.abour-rights-indicators.la.psu.edu/docs/Method_paper.pdf:

Տվյալների աղբյուրը (ները)

Աշխատանքի իրավունքների ցուցանիշներ՝ Աշխատանքի գլոբալ համալսարանից և Փենի պետական համալսարանի Աշխատավորների գլոբալ իրավունքների կենտրոնից/ԱՄԿ

Մեթոդաբանություն

ՎԿ-ը Հայաստանի միավորը ամեն տարի կստուգի առցանց, Աշխատանքի իրավունքների ցուցանիշների կայքէջից՝ www.labour-rights-indicators.la.psu.edu/country/051:

ՎԿ-ը այս միավորը կհաղորդի ուղղակիորեն՝ ստոր& տրված տարանջատումով:

Չափման պարբերականությունը

Տարեկան

Տարանջատումը

- Խախտման տեսակը (օրենքում, պրակտիկայում)
- Խախտման կատեգորիան (հիմնարար քաղաքացիական ազատություններ, կազմակերպություններ հիմնելու և դրանց միանալու աշխատավորների իրավունքը, այլ միությունների գործունեություն, կոլեկտիվ բանակցությունների իրավունք, գործադուլի իրավունք)

Մասնակից առաջատար դերակատարը / այլ դերակատար

ՎԿ

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

2017 թ. սեպտեմբերի դրությամբ: 1.09.

Հավելյալ նշումներ

Աշխատանքային իրավունքների ցուցանիշը պայմանավորված է հաշվետվությունների ներքին մեխանիզմների որակով: Այն հիմնվում է միայն իրավունքների հայտնի խախտումների վրա, մինչդեռ կարող են լինել նաև այլ՝ չհաշվառված խախտումներ, որն այս ցուցանիշի թերությունն է: Այդուհանդերձ, հաշվի առնելով իրավունքի խախտումների վերաբերյալ ներքին սահմանափակ քանակի տվյալները և այն, որ միգրացիան կազմում է աշխատանքի վերաբերյալ բազմաթիվ գործիքների կարևոր մասը՝ այն արժեքավոր միջոց կլինի աշխատանքային միգրացիայի ընդհանուր առաջընթացին մինչև 2030 թվականը հետևելու համար:

Թիրախ 10.7

Ցուցանիշը

Վերադարձած միգրանտների %, ովքեր անցել են վճարովի աշխատանքի վերջին 7 օրվա ընթացքում

Սահմանումներ

Մասնակցությունը վճարովի աշխատանքի՝ ըստ ստորև ներկայացված ՏՏԿԱՀ բնորոշիչների

Նպատակը և հասցեագրվող թիրախը

10.7, նաև 8.8.

Չափման միավորը

Վերադարձած միգրանտների ընդհանուր թվի %-ը

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե առկա են)

Տվյալների աղբյուրը (ները)

Տնային տնտեսությունների կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտություն (SSԿԱԳ)

Մեթոդաբանություն

ՎԿ-ը կհաշվի նրանց, ովքեր կպատասխանեն Բ բաժնի հարցին՝ «20xx թ. հունվարի 1-ից [ԱՆՈՒՆԸ] մեկնել է մեկ այլ մարզ կամ մեկ այլ երկիր 3 և ավելի ամսվա ընթացքում»՝

- «2. Այո, մեկնել է և վերադարձել է 3 ամսից պակաս բացակայությունից հետո», և

- «3. Այո, մեկնել է և վերադարձել է 3-12 ամիս բացակայությունից հետո»:

Վերևի 2. կամ 3. կետերին «այո» պատասխանած հարցվողներին ՎԿ-ը կմիացնի Դ բաժնի հարցին՝ «Արդյո՞ք ունեցել եք վճարովի աշխատանք կամ շահութաբեր աշխատանք (սեփական բիզնես) վերջին 7 օրերի ընթացքում, նույնիսկ, եթե աշխատել եք ընդամենը մեկ ժամ (ներառել աշխատանքը ֆերմայում, ընտանեկան ձեռնարկությունում)»:

Վերը նշված Դ բաժնի հարցին «Այո» պատասխանածների %-ը ՎԿ -ը կհաղորդի որպես Բաժին Բ-ի հարցին համապատասխան վերադարձող միգրանտների մասնաբաժինը:

Ի լրումն սրա՝ ՎԿ-ը հաշվետվության մեջ կհաղորդի մանրամասներ ստորև տրված տարանջատման կետերին համապատասխան:

Չափման պարբերականությունը

Տարեկան

Տարանջատումը

Բոլորի համար տարանջատել ըստ՝

- Մեռի
- Մարզի կամ երկրի, որտեղից վերադարձել են
- Վերադարձի պատճառի

Դ բաժնի հարցին «Այո» պատասխանածներին տարանջատել ըստ պատասխանների՝

- «Ձեր աշխատավայրում կամ բիզնեսում տնտեսական գործունեության հիմնական տեսակը»:
- «Ձեր զբաղվածության կարգավիճակը»:
- «Ձեր աշխատանքում/գործունեության մեջ աշխատում եք՝ 1. Լրիվ դրույքով 2. Մասնակի դրույքով 3. Արտաժամյա»:

Դ բաժնի հարցին «Ոչ» պատասխանածներին տարանջատել ըստ պատասխանների՝

- «Խնդրում ենք լրացնել վերջին 7 օրերի ընթացքում չաշխատելու պատճառը»:

Վերոհիշյալ բոլոր տվյալների կետերը ներառված են SSԿԱԳ-ում:

Մասնակից առաջատար դերակատար / այլ դերակատար

ՎԿ

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

Կիրառելի չէ

Հավելյալ նշումներ

Չափի առնելով այն հանգամանքը, որ վերոհիշյալ բոլոր տարանջատվող կետերն արդեն հավաքվում են ՏՏԿԱՂ-ի շրջանակներում, այս ցուցանիշը շահագրգիռ կազմակերպություններին հնարավորություն է տալիս բացի տոկոսային թվից, ավելին իմանալ զբաղվածության այն խնդիրների մասին, որոնց առջև կանգնած են վերադարձած միգրանտները:

Նկատի ունեցեք, որ սրա մեջ մտնում են թե՛ ներքին և թե՛ միջազգային միգրացիայից վերադարձողները:

Տե՛ս ՏՏԿԱՂ 2015 թ. հարցաշարը՝ www.armstat.am/file/doc/99501303.pdf:

Ցուցանիշը

Անհատական ապաստանի բավարարված հայտերի մասնաբաժինը

Սահմանումներ

Այս ցուցանիշն արդեն հավաքագրվում է ՄԾ-ի կողմից որպես «Ընդհանուր ճանաչման համաթիվ» և սահմանվում է որպես՝ փախստականի կարգավիճակ ստացած մարդկանց մասնաբաժինը մարդկանց թվաքանակում, ում վերաբերյալ որոշում է կայացվել:

Կարգավիճակի տրամադրումը կարող է ներառել ցանկացած տեսակի պաշտպանության կարգավիճակ: Այն կարող է լինել փախստականի կարգավիճակ, լրացուցիչ պաշտպանության կարգավիճակ կամ մարդասիրական պատճառներով մնալու մեկ այլ թույլտվություն:

Նպատակը և հասցեագրվող թիրախը

10.7.

Չափման միավորը

%

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե առկա են)

ԿԶՆ-ների համատեքստից դուրս: Որպես ապաստանի վիճակագրության հաջող օրինակ տե՛ս Eurostat-ի հաշվետվությունը՝ www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/13562.pdf:

Տվյալների աղբյուրը (ները)

ՄԾ վիճակագրություն. ապաստան հայցողների գրանցման էլեկտրոնային տվյալների շտեմարան Մեթոդաբանություն

ՄԾ-ը կհավաքագրի և կհամադրի այս տվյալը, ինչպես արդեն անում է:

ՄԾ-ը ՎԿ-ին կտրամադրի եռամսյակը մեկ (ներկայումս տվյալները տրամադրվում են միայն 6 ամիսը մեկ), պահպանելով տարանջատումը՝ ըստ ստորև նշվածի:

ՎԿ-ը կիրապարակի այդ վիճակագրությունը:

Չափման պարբերականությունը

Եռամսյակային

Տարանջատումը

Քաղաքացիության երկիրը

Տարիքային խումբը (0-13, 14-17, 18-34, 35-6, 65+)

Նախորդ կացության երկիրը

Սեռը

Այս բոլոր տվյալներն արդեն հավաքագրվում են ՄԾ-ի կողմից և հրապարակվում են այստեղ՝ www.smsmta.am/?menu_id=144:

Մասնակից առաջատար դերակատարը / այլ դերակատար

ՎԿ, ՄԾ

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

2017: 0.64.

Հավելյալ նշումներ

Ցուցանիշի թերությունները - Այս տվյալները չեն ներառում առանց ուղեկցության անչափահասների: Բացի այդ, Հայաստանում սիրիացի շատ փախստականներ հաճախ չեն ընդգրկվում այդ տվյալներում, քանի որ նրանց կարող է շնորհվել քաղաքացիություն, եթե ծագումով հայ են և/կամ ունեն հատուկ կացության կարգավիճակ՝ ի տարբերություն միջազգային պաշտպանության:

Ցուցանիշը

Դրամական փոխանցումների ծախսը որպես փոխանցված գումարի մասնաբաժին

Սահմանումներ

Դրամական փոխանցումները կարող են սահմանվել որպես անձնական փոխանցումներ, որոնք ներառում են ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ անձանց միջև կանխիկ կամ բնեղեն բոլոր ընթացիկ փոխանցումները՝ անկախ ուղարկողի եկամտի աղբյուրից և տնային տնտեսությունների միջև հարաբերություններից (անկախ այդ անձանց միջև ազգակցական կապ լինելուց կամ չլինելուց):²⁹

Նպատակը և հասցեագրվող թիրախը

10.7, 10գ.

Չափման միավորը

%.

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե առկա են)

Ցուցանիշ 10.Գ.1 - Դրամական փոխանցումների ծախսը որպես փոխանցված գումարի մասնաբաժին: Մետատվյալները կարող եք տեսնել՝

www.unstats.un.org/ԿԶՆ-ներ/files/metadata-compilation/Metadata-Goal-10.pdf:

Տվյալները հավաքագրվում են եռամսյակը մեկ՝ 365 միգրացիոն միջանցքներում և հավաքվում են Համաշխարհային բանկի դրամական փոխանցումների գների տվյալների բազայում՝ www.remittanceprices.worldbank.org/en. Սակայն Հայաստանն այստեղ որպես *ուղարկող* երկիր ներառված չէ: Տե՛ս լավագույն պրակտիկային ծանոթանալու համար:

Տվյալների աղբյուրը (ները)

Ֆինանսներ բոլորի համար(ՀԿԲ) տեղեկագրեր

Մեթոդաբանություն

Հայաստանից արտերկիր մի շարք դրամական փոխանցումների համակարգերի (ԴՓՀ) միջոցով կատարվող դրամական փոխանցումների ծախսի վերաբերյալ ինֆորմացիան հավաքվում և հրապարակվում է առցանց: Դա արտահայտվում է որպես միջնորդավճար յուրաքանչյուր ԴՓՀ-ի դեպքում՝ տրված գումարների և ընտրված երկրների համար՝

www.abcfinance.am/finhelper/index.php?type=remittances:

Միջազգային լավագույն գործելակերպին համապատասխանելու համար ՀԿԲ/«Ֆինանսներ բոլորի համար»-ին առաջարկվում է հարմարեցնել այդ տվյալները, ցույց տալու՝

1) ԴՓՀ -ի միջին ծախսերը յուրաքանչյուր երկիր գումար ուղարկելու համար,

29. www.datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/114950-how-do-you-define-remittances:

2) փոխանցված ընդհանուր գումարի %-ը և

3) երկու տրված գումարների համար. առաջարկվում է սահմանել 10,000 դրամ և 25,000 դրամ:

Եթե այս հարմարեցված տվյալների ստացումը հնարավոր է, ապա այս ցուցանիշի մեթոդը կլինի վերը հիշատակված ձևափոխված վիճակագրությունը «Ֆինանսներ բուլրի համար»-ի կողմից եռամսյակային կտրվածքով ՎԿ ուղարկելը՝ վերջինիս կողմից հրապարակելու համար:

Չափման պարբերականությունը

Եռամսյակային

Տարանջատումը

Դրամական փոխանցումներ ստացող երկիրը

Մասնակից առաջատար դերակատարը / այլ դերակատար

«Ֆինանսներ բուլրի համար» կայք (ՀԿԲ)

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

Կիրառելի չէ

Թիրախ 17.16

Ցուցանիշ

Զարգացման նախաձեռնությունների թիվը, որտեղ Հայաստանի քաղաքացիները արտերկրում ընդգրկվել են որպես ակտիվ գործընկերներ

Սահմանումներ

Նախաձեռնություն - Ցանկացած զարգացման նախաձեռնություն Հայաստանում, որտեղ առկա է գործընկերություն զարգացման դերակատարի (ինչպես օրինակ, միջազգային կազմակերպություններ, կառավարություններ, քաղաքացիական հասարակությունը, նվիրատուներ և ուրիշներ) և արտերկրում գտնվող Հայաստանի քաղաքացիների միջև (սփյուռքի/միգրանտների կազմակերպության միջոցով կամ որպես անհատ):

Սրանք կարող են ներառել նախաձեռնություններ, որոնք աջակցում են Հայաստանում համապատասխան մասնագետների մասնագիտական հմտությունների կամ գիտելիքի փոխանցումը, ինչպես նաև այնպիսի նախաձեռնություններ, որոնք խրախուսում են արտերկրի հայերի ներդրումները կամ ֆինանսական կապիտալի այլ ձևերի ուղղորդումը դեպի Հայաստան, ներառյալ ծրագրեր՝ ուղղված դրամական փոխանցումների զարգացման ազդեցությունն առավելագույնս մեծացնելուն:

Նպատակը և հասցեագրվող նպատակը

17.16.

Չափման միավորը

Ընդհանուր հաշիվը

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե կան)

Գլոբալ ցուցանիշ՝ 17.16.1 Երկրների թիվը, որոնք հաղորդել են բազմակողմ շահագրգիռ նախաձեռնությունների՝ կայուն զարգացման նպատակների նվաճմանն օժանդակող զարգացման ծրագրերի արդյունավետության մոնիթորինգային ծրագրերի առաջընթացի մասին:

Տվյալների աղբյուր(ներ)ը

Հաշվետվություններ զանազան դերակատարներից, տես՝ ստորև

Մեթոդաբանությունը

Ստորև թվարկված կառույցները և գործընթացին մախրողած ժամանակում ի հայտ եկած այլ լրացուցիչ դերակատարներ տեղեկություններ կհավաքեն իրենց ղեկավարած համապատասխան նախաձեռնությունների վերաբերյալ՝ ստորև ներկայացված տարանջատմանը համապատասխան:

Այս տեղեկություններն կուղարկվեն ՎԿ, որն այն կամբողջացնի մեկ ընդհանուր փաստաթղթում և հաշվետու կլինի ընդհանուր թվի և լրացուցիչ մանրամասների համար:

Չափման պարբերականությունը

Տարեկան

Տարանջատում

- Ծրագրի տեսակը (օրինակ, հմտությունների կամ գիտելիքների փոխանցում, ներդրում սփյուռքից)
- Եթե կիրառելի՝ երկիրը, որտեղից Հայաստանի քաղաքացին ներդրում է կատարում /երկիրը, որտեղ ծրագիրն սկսվել է

Մասնակից առաջատար դերակատարը / այլ դերակատար

ՎԿ-ը և այլ դերակատարներ, որոնց պետք է հաստատեն՝ ՄԾ-ը, Սփյուռքի հարցերով զբաղվող պատասխանատու կառույցը, Ջարգացման հայկական գործակալությունը (ՀԶԳ), ՀԲԸՄ-ը, հիմնական համալսարանները, ՄՄԿ-ը, զարգացման ոլորտի այլ առանցքային դերակատարներ

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

Կիրառելի չէ

Հավելյալ նշումներ

Այս ցուցանիշով հնարավոր չի լինի գրանցել զարգացման ամեն նախաձեռնություն, որովհետև որոշ նախաձեռնություններ կարող են կատարվել այս գործընթացից անտեղյակ փոքր կազմակերպությունների կողմից, հետևաբար նրանցից տեղեկություններ չեն ստացվի:

Նկատի ունեցեք, որ եթե արտերկրում գտնվող Հայաստանի քաղաքացիները այս կամ այն կերպ օժանդակում են ազգային զարգացմանը, սակայն դա անում են մասնավոր կարգով կամ ուղղակիորեն համայնքին, դպրոցին, հիվանդանոցին կամ այլ հաստատության, ապա այս ցուցանիշով դրանց հետևել հնարավոր չէ: Սակայն, քանի որ այս թիրախն ուղղված է չափելու շահագրգիռ բազմակողմ գործընկերությունները և այն, թե ինչ աստիճանի են դրանք ինստիտուցիոնալացված, սա իրենից մեծ սահմանափակում չի ներկայացնում:

Թիրախ 17.18

Ցուցանիշ

Ազգային մակարդակում մշակված ԿԶՆ ցուցանիշների մասնաբաժինը՝ միգրացիայի տարանջատումով

Սահմանումներ

ԿԶՆ ցուցանիշներ – Ցուցանիշներն ընտրվում և դրանց վերաբերյալ Հայաստանը ներկայացնում է տարեկան հաշվետվություն, ինչպես այն արդեն արվում է ԿԶՆ խորհրդի կամ այս գործընթացը ղեկավարող այլ համապատասխան մարմնի կողմից:

Միգրացիայի տարանջատում – Տվյալների տարանջատում ըստ միգրացիոն կարգավիճակի և միգրանտի վերաբերյալ որևէ այլ փոփոխականի: Նախընտրելի է միգրանտի կարգավիճակը ներկայացնել ըստ՝

- Ծնվել է (երկրում, արտերկրում), և
- Քաղաքացիության կարգավիճակ (քաղաքացի, օտարերկրյա քաղաքացի, քաղաքացիություն չունեցող):

Միգրանտներին վերաբերվող լրացուցիչ փոփոխականները կարող են ներառել, օրինակ՝ իրավական կարգավիճակը (կանոնավոր, անկանոն):³⁰

Նպատակը և հասցեագրվող թիրախը

17.18.

Չափման միավորը

Միգրացիայի տարանջատումով ԿԶՆ ցուցանիշների մասնաբաժինը ԿԶՆ ցուցանիշների ընդհանուր թվում

Համապատասխան միջազգային չափորոշիչները (եթե առկա են)

Գլոբալ ցուցանիշ 17.18. Ազգային մակարդակում մշակված, թիրախին վերաբերելի լինելու դեպքում լիարժեք տարանջատումով կայուն զարգացման ցուցանիշների մասնաբաժինը՝ ըստ Պաշտոնական վիճակագրության հիմնարար սկզբունքների

Տվյալների աղբյուրը (ները)

Ազգային մակարդակում ԿԶՆ հաշվետվության տվյալներ (ԿԶՆ խորհրդի կամ այլ համապատասխան մարմնի կողմից սահմանված)

Մեթոդաբանություն

ԿԶՆ ցուցանիշների սահմանումից և դրանց վերաբերյալ հաշվետվություն կազմելուց հետո (ղեկավարվելով ԿԶՆ խորհրդի կողմից), ՎԿ-ը կհաշվի, թե դրանցից քանիսը կարելի է տարանջատել ըստ միգրացիոն փոփոխականների: Դա անհրաժեշտ է, քանի որ որոշ ցուցանիշներ կարող են կիրառելի չլինել, օրինակ՝ «Ենթակառուցվածքների ընդհանուր պետական ծախսը»: Այս հաշվարկի մեջ կներառվեն սույն ծրագրի արդյունքում սահմանված համապատասխան ցուցանիշները:

Այնուհետև, ՎԿ-ը կհաշվի, թե այդ ցուցանիշներից քանիսն են տարանջատված ըստ միգրացիոն փոփոխականների: ՎԿ-ը դա կանի ԿԶՆ խորհրդից ցուցանիշների մետատվյալներով ցուցակը ստանալու, կամ այդ տեղեկությունները ԿԶՆ-ների տվյալների բազայից կամ ստեղծված հաշվետվողականության հարթակից հանելու միջոցով: Այնուհետև ՎԿ-ը կչափի դրանք որպես միգրացիոն կարգավիճակի բոլոր տարանջատելի ցուցանիշների մասնաբաժինը:

ՎԿ-ը այդ ինֆորմացիան ուղղակիորեն կստուգի այդ ցուցանիշների պատասխանատուի (օրինակ, ԿԶՆ խորհրդի ներկայացուցչի) հետ:

Ստուգելուց հետո ՎԿ -ը կարող է հայտնել այս համաձայնության ցուցանիշը:

Չափման պարբերականությունը

Ենթակա է հաստատման

Տարանջատումը

Կիրառելի չէ

30. www.unstats.un.org/unsd/demographic-social/meetings/2017/new-york--egm-migration-data/EGM%20Recommendations_FINAL.pdf

Մասնակից առաջատար դերակատարը / այլ դերակատար

ՎԿ, ԿԶՆ խորհուրդ

Ելակետային տվյալներ, եթե առկա են

Կիրառելի չէ: ԿԶՆ ցուցանիշները դեռևս չեն հաստատվել ու հրապարակվել:

Հավելյալ նշումներ

Սա կախված է ազգային մակարդակում ԿԶՆ խորհրդի (կամ այլ համապատասխան մարմնի) հաշվետու ժամանակաշրջանից: Ցուցանիշի չափման ցանկալի պարբերականությունը տարեկան է, սակայն դա կախված կլինի երկրում ցուցանիշների հաշվետվողականության համար սահմանված հաճախականությունից:

ՎԿ-ը, ՄՄԿ-ը և մյուս դերակատարները պետք է միասին հանդես գան միգրացիոն փոփոխականները ազգային մակարդակի ԿԶՆ հաշվետվություններում ներառելու համար և աջակցեն այդ նպատակին ուղղված ջանքերին: Հարկ է ընդգծել, որ միգրացիայի փոփոխականները կարելի է ներառել աստիճանաբար, ընդհուպ մինչև 2030 թ. և կարիք չկա ներառել սկսած առաջին իսկ հաշվետու ժամանակաշրջանից:

Առաջարկություններ միգրացիոն տվյալների վերաբերյալ

Այս բաժինն անդրադառնում է հինգ առաջնահերթ ԿԶՆ թիրախներին՝ ներկայացնելով առաջարկություններ տվյալների հավաքագրման և օգտագործման բարելավման վերաբերյալ՝ հիմնվելով այդ ոլորտներում առկա տվյալների հիմնական բացերի վրա: Առաջարկությունները տարբերակվում են ըստ մակարդակի և մանրամասնությունների, որոշ լուծումներ ներառում են քաղաքականությանն առնչվող առաջարկություններ, իսկ մյուսները խորհուրդներ են ընթացակարգային և տեխնիկական հարցերի վերաբերյալ: Բանն այն է, որ միգրացիայի և զարգացման ոլորտներում գոյություն ունեցող տվյալները որակական առումով անհավասար մակարդակների վրա են, և դրանց մի մասի համար պահանջվում է առաջնային տվյալների հավաքագրման զգալի ընդլայնում, իսկ մնացածների դեպքում հարկավոր են միայն գոյություն ունեցող գործընթացների շտկումներ:

Հատուկ ուշադրություն է դարձվել այն լուծումներին, որոնք օգտագործում են տվյալներին վերաբերող առկա ընթացակարգերը, որպեսզի խուսափեն ՎԿ-ի և մյուս կառույցների վրա հաշվետվություն ներկայացնելու բեռը մեծացնելուց և նվազեցնեն պահանջվող ռեսուրսների քանակը: Միգրացիոն տվյալները Հայաստանում ապակենտրոնացված են, և ամենատարբեր պետական մարմիններ արժեքավոր տվյալներ են հավաքագրում: Հետևաբար, առաջարկվում է բարելավել միջգերատեսչական տվյալների փոխանակումները և հաշվետվությունների համակարգումը՝ գոյություն ունեցող տվյալների խողովակները լիարժեք օգտագործելու համար: Առկա մեխանիզմների օգտագործման և լրացուցիչ ռեսուրսների նվազեցման այս լուծումը նշանակում է որոշ առաջարկությունների սահմանափակում: ԿԶՆ որոշ շահագրգիռ կողմեր առաջարկել են Նպատակների տվյալները հավաքագրել նորարարական եղանակներով՝ տվյալների նոր աղբյուրների և տեխնոլոգիաների օգտագործումով,³⁰ սակայն այստեղ դա հնարավոր չէր:

Առաջարկությունները վերաբերում են ինչպես վիճակագրական, այնպես էլ վարչական տվյալների աղբյուրներին: Ջանքեր են գործադրվել, առաջին հերթին, օգտվելու այն լուծումներից, որոնց դեպքում օգտագործվում են վիճակագրական, այլ ոչ թե վարչական տվյալների աղբյուրներ, քանի որ այդ պարագայում դրանց թարմացման համար ավելի քիչ ռեսուրսներ են պահանջվելու: Մասնավորապես, ՏՏԿԱԴ-ը, որ ունի մեծ ընտրանք և ինֆորմացիայի հիմնավոր ու պարբերական տարածման գործընթացներ, կարող է հեշտությամբ վերլուծել վիճակագրական տվյալները: Մինչդեռ, վարչական տվյալների գործընթացներն ավելի մասնատված են և ծածկույթն ընդլայնելու կամ մշակումները թարմացնելու համար շատ դեպքերում հնարավոր է պահանջվեն զգալի չափով լրացուցիչ ռեսուրսներ: Այդուհանդերձ, այս համատեքստում վիճակագրական տվյալների աղբյուրների առումով որոշ սահմանափակումներ կան: ՏՏԿԱԴ-ը արդեն իսկ ընդգրկում է թեմաների լայն շրջանակ, և ներկայումս ՎԿ-ը իր միգրացիային վերաբերող բաժինը չի կարող հեշտությամբ ևս մեկ էջով ընդլայնել: ՏՏԿԱԴ-ի վերաբերյալ ստորև ներկայացված առաջարկությունները կատարվել են այս սահմանափակումը հաշվի առնելով: Եթե չլինեք մեկ էջի սահմանափակումը, ՏՏԿԱԴ-ը կարելի էր օգտագործել միգրացիայի և զարգացման վերաբերյալ ավելի շատ տվյալներ հավաքագրելու համար: ԿԶՆ թիրախների վերանայման համար կիրառելի չէ նաև մարդահամարի օգտագործումը, քանի որ իրականացվում է տասը տարին մեկ, ինչը ժամանակի առումով նպատակահարմար չէ: Թեև Օրակարգ 2030-ը ԿԶՆ ազգային թիրախների վերանայումների համար պաշտոնապես հաճախականություն չի սահմանում, առավել նպատակահարմար կլինեք, որ երկրի առաջընթացի վերանայումը տեղի ունենար պարբերաբար մինչև 2030 թվականը: Ավելին, քառամյա ցիկլով իրականացվող տարածաշրջանային և/կամ կամավոր ազգային վերանայումների շրջանակում երկրի արձանագրած առաջընթացի մասին հաշվետվությունները ներկայացվում են միջազգային մակարդակում՝ ՄԱԿ-ի տնտեսական և սոցիալական խորհրդի հովանու ներքո անցկացվող բարձր մակարդակի քաղաքական համաժողովների ժամանակ:³¹

30. UN, 2016: SDG Report p.50:

31. Միավորված ազգերի գլխավոր վեհաժողով 2016:14:

Վարչական տվյալների մի շարք աղբյուրներ կան, որոնք առնչվում են ԿԶՆ-ի միգրացիային վերաբերող որոշ թեմաների հետ, այդ թվում՝ նրանց հետ, որոնք Հայաստանի կողմից սահմանվել են որպես գերակայություն և որոնք ԿԶՆ վերանայման համար համապատասխան վիճակագրական տվյալներ մշակելու ներուժ ունեն: Օրինակ՝ վերադարձ ենթադրող միգրացիայով զբաղվելը որպես գերակայություն սահմանելու համար պահանջվում է, որ շատ ավելի շատ տվյալներ ստացվեն մասնավորապես վերադարձողների սոցիալ-տնտեսական բնութագրի և այն մարտահրավերների մասին, որոնց նրանք բախվում են: Այս իմաստով, օրինակ՝ ԶՊԳ-ը իր ՄՈԿ-ների միջոցով առանցքային դեր է խաղում վերադարձողների վերահստեզման գործում և նպաստավոր դիրքերում է վերադարձողների մասին տվյալներ հավաքագրելու համար: Ուստի, հաշվի առնելով մի կողմից վիճակագրական տվյալների վերը նշված սահմանափակումները, մյուս կողմից՝ որոշ պետական կառույցների կողմից միգրացիային առնչվող հարցերով զբաղվելը՝ առաջարկվում է օգտագործել նաև որոշ վարչական տվյալներ:

Շատ առաջարկություններ ավելի անմիջականորեն են կապված, քանի որ առաջարկվող որոշ լուծումներ ավելի քան մեկ խնդրահարույց ոլորտի խնդիրներ են լուծում: Աշխատանքային միգրացիայի թեման, օրինակ, տարբեր հիմնահարցերի ոլորտներին վերաբերող բազմաթիվ առաջարկությունների հատման տիրույթում է: Հետևաբար, ստորև ներկայացված առաջարկությունները չպետք է մեկուսի դիտարկել: Ավելին, առաջնահերթ համարվող բոլոր միգրացիոն հարցերի արդյունավետ մոնիթորինգի և գնահատման համար կպահանջվի տվյալների տարբեր աղբյուրների համատեղում: Շատ թեմաներ, բնականաբար, ընդհանուր առնչություն ունեն պետական կառույցների և այլ դերակատարների գործունեությանը, ինչը նշանակում է, որ դրանց հաջողությամբ հետևելու համար անհրաժեշտ են միջոլորտային լուծումներ: Անհրաժեշտ է նաև համատեղել միգրացիայի քանակական և որակական տվյալները՝ առանձին խնդիրների առավել ընդգրկուն պատկերն ստանալու համար:

Ըստ անհրաժեշտության ուշադրություն է դարձվել միգրացիայի սահմանումների, մեթոդաբանությունների ու ընթացակարգերի ներդաշնակեցմանը, որպեսզի դրանք միջազգայինների հետ լինեն համահունչ: Առաջարկություններից շատերը արտացոլում են միգրացիոն տվյալների միջազգային ուղեցույցի պահանջները՝ կոչ անելով, օրինակ, ամրապնդել միգրացիոն տվյալների հավաքագրման և օգտագործման գոյություն ունեցող պետական ընթացակարգերը և օգտագործել միգրացիայի վերաբերյալ գոյություն ունեցող վիճակագրական տվյալների գործիքները, ներդնել միգրացիային առնչվող մի շարք առանցքային թեմաներին անդրադարձող մասնագիտացված առանձին կամ պարբերական հետազոտություններ, աշխատել միգրացիայի մի քանի տվյալների բազաների ինտեգրման և ավտոմատացման ուղղությամբ և ավելացնել տվյալների տարանջատումն ըստ միգրացիոն կարգավիճակի:

Աղյուսակ 1. Մինթեպված նկարագրություն

Թիրախը և Հայաստանի նպատակները	Տվյալների համապատասխան բացերը	Առաջարկություններ
<p>4.բ. Կրթաթոշակների թվի ավելացում. հմտությունների համապատասխանեցում՝ արտերկրում միգրանտների կրթությունը և վերադարձողներին ավելի արդյունավետ փոխ-</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Տվյալների թերի հավաքագրում միգրանտների հետուսումնական գործունեության վերաբերյալ • Կրթական միգրացիայի մասին վիճակագրության բացակայություն 	<ul style="list-style-type: none"> • Բարելավել կրթությունն ավարտածներին հետևելու պատկան մարմինների գործելակերպը • Հավաքել և հրապարակել կրթական միգրացիայի վերաբերյալ պետական և ոչ պետական վիճակագրություն • Փոփոխության ենթարկել ՏՏԿԱՀ-ի հարցը ամենացածր կրթամակարդակ ունեցողների վերաբերյալ

<p>կապակցելու համար. ազգային մարդկային կապիտալը երկրում պահելու և օգտագործելու բարելավում</p>	
<p>8.8. Աշխատանքային միգրացիայի կառավարման ընդհանուր բարելավում. տարբեր տեսակի միգրանտների կարիքներին ընդառաջումը՝ ըստ սեռի, տարիքի, զբաղմունքի</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Աշխատանքային միգրացիայի, հաստատված Չայաստանում միգրանտների վերաբերյալ թերի վիճակագրություն • Սեզոնային միգրացիայի մասին տվյալների թերի հավաքագրում • Միգրանտների աշխատանքային իրավունքների և աշխատանքի տեղավորման տվյալների թերի հավաքագրում
<p>10.7. Միգրացիայի կառավարման ընդհանուր բարելավում. կարևորել վերադարձ ենթադրող միգրացիայի ավելի պատշաճ կառավարումը և վերաինտեգրման բարելավումը</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Փոփոխության ենթարկել միգրացիայի պատճառի վերաբերյալ ՏՏԿԱՐ հարցը • Բարելավել գրանցումների ցուցանիշը բնակչության ռեգիստրում • Փոփոխակցել ՍԿՏԳ-ը բնակչության ռեգիստրի հետ • Ավելացնել ՏՏԿԱՐ աշխատանքային միգրացիայի մասին պարբերական մոդուլ • Բարելավել համապատասխան նպատակակետ երկրների հետ միգրացիոն տվյալների շուրջ համագործակցությունը
<p>17.16. Ամրապնդել Չայաստանի համար զարգացման գլոբալ գործընկերությունը. Չայկական սփյուռքին ներգրավել զարգացմանն աջակցելու գործում`</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Հնտությունների և գիտելիքների և դրանց համապատասխանեցման մեխանիզմների վերաբերյալ տվյալների թերի հավաքագրում • Դրամական փոխանցումների օգտագործման վերաբերյալ տվյալների բացակայություն • Դրամական փոխանցման ծախսերի տվյալները ցույց չեն տրվում որպես ընդհանուր փոխանցումների միջին տոկոս

գիտելիքների և հմտությունների փոխանցման և ֆինանսական հոսքերի բարելավման միջոցով

- Սփյուռքի կողմից կատարվող ներդրումների մասին տվյալների կանոնավոր հավաքագրման բացակայություն

- Հարմարեցնել ՏՏԿԱՀ-ում դրամական փոխանցումների մասին հարցը՝ փոխանցումների չափի մասին տվյալներ հավաքագրելու համար
- Պարբերաբար անցկացնել դրամական փոխանցումների մասին մասնագիտացված հետազոտություններ
- Սփյուռքի կողմից կատարվող ներդրումների մասին հարցերն ընդգրկել հմտությունների և/կամ դրամական փոխանցումների մասին հարցումներում

17.18. Վերը հիշատակված միգրացիոն բոլոր հիմնահարցերի վերաբերյալ տվյալների բարելավում, որպեսզի կառավարությունը կարողանա ստեղծել ավելի արդյունավետ և ներառական միգրացիոն քաղաքականություն

- Տվյալների բացերը՝ ըստ վերը նշվածի, ինչը խոչընդոտում է փաստահեն արդյունավետ և ընդգրկուն միգրացիոն քաղաքականությունների մշակմանը
- Միգրացիոն վիճակագրության ընթացակարգերին հետևելու վերաբերյալ համապատասխան հաշվետվություններ չկան
- Թրաֆիքինգից տուժածների միգրացիոն կարգավիճակի մասին տվյալները զրանցվում, բայց չեն հաղորդվում

- Ներկայացնել առաջարկություններ՝ ըստ վերը նշվածի
- Ներդնել ՎԿ միգրացիոն վիճակագրության համապատասխանության փաստաթուղթ
- Թրաֆիքինգի վերաբերյալ վերջնական զեկույցի մեջ ներառել տվյալներ՝ տարանջատված ըստ միգրացիոն կարգավիճակի

Միգրացիա և կրթություն. 4.բ

- ▶ Հավաքել և հրապարակել կրթական միգրացիայի վերաբերյալ պետական և ոչ պետական վիճակագրությունը
- ▶ Բարելավել կրթությունն ավարտածներին հետևելու պատկան մարմինների գործելակերպը
- ▶ Փոփոխության ենթարկել ՏՏԿԱՀ-ի հարցը ամենացածր կրթամակարդակ ունեցողների վերաբերյալ

Կրթության մակարդակը

Մինչ տարբեր շահագրգիռ կազմակերպություններ նշում են, որ արտերկիր ուսանելու մեկնած բազմաթիվ հայ երիտասարդներ չեն վերադառնում, համապատասխան կրթական մարմինների հաղորդման համաձայն՝ այս իրողությանը դժվար է հետևել: Միգրանտների հետուսումնական գործունեության վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկություններն օգտակար կլինեին այս երևույթի մասին ավելի շատ բացահայտումներ անելու և օգնելու քաղաքականություն մշակողներին գտնել հարցը կարգավորելու և սփյուռքի այս հատվածին, ի վերջո, ավելի լավ ներգրավելու ուղիներ: Միաժամանակ միգրանտների բնութագրերի և գործունեության վերաբերյալ տվյալների բարելավումը թույլ կտար վերլուծել, թե տարիքը, սեռը և կրթությունն ինչպես են ազդում արտերկրում մնալու կամ Հայաստան վերադառնալու որոշման վրա: Պատկան մարմինները, ինչպիսիք Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը և ՀԲԸՄ-ն են, պետք է տվյալների հավաքագրումը կազմակերպեն հնարավորինս փոքր միջամտությամբ և նախկին ուսանողների համար ժամանակի առումով հնարավորինս արդյունավետ եղանակով:

Սա կյանքի կոչելու լավագույն տարբերակը նախկին ուսանողների շրջանում էլեկտրոնային փոստի միջոցով հարցման շրջանառումն է, որը կպարունակի կարճ հարցեր աշխատանքային կարգավիճակի, զբաղվածության և այն մասին, թե ինչպես է արտերկրում մնալու կամ Հայաստան վերադառնալու որոշումն ընդունել: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը ներկայումս պահանջում է, որ ուսանողներն ամծամբ ներկայացնեն իրենց փաստաթղթերը, որը նպատակահարմար չէ ավարտելուց հետո տվյալների հավաքագրման առումով՝ հաշվի առնելով այդ եղանակի չափազանց անհարմար լինելը: Այս պարագայում տվյալների հավաքագրումը պետք է կատարել առցանց՝ տարեկան մեկ կամ երկու տարին մեկ անգամ և ողջամտության սահմաններում միգրացիոն մասնակիցներին շահագրգռելով:

Միգրանտների և վերադարձողների աշխատուժի օգտագործումը բարելավելու համար, որոնցից բոլորն էլ առաջնահերթությունների դասակարգման ընթացքում սահմանվել են որպես կարևոր, տեղեկություններ են անհրաժեշտ Հայաստանի տնտեսության համար պահանջված հմտությունների ու առկա աշխատուժի որակի, և արտերկրի տնտեսությունների կարիքների ու հայ միգրանտների առաջարկած հմտությունների միջև գոյություն ունեող անհամապատասխանությունների վերաբերյալ: Հայաստանի՝ հմտություններն աշխատանքների հետ ավելի լավ կապակցելու առաջնահերթությանը լուծում տալու համար, հատկապես միգրանտների ու վերադարձողների համար, ավելի շատ տվյալներ են հարկավոր միգրանտների կրթության վերաբերյալ: Սա պատշաճ կերպով կատարելու համար արդյունաբերական հաստատությունները, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները կրթության և զբաղվածության ոլորտը կարգավորող համապատասխան նախարարությունները պետք է իրենց դերակատարումն ունենան:

Կրթական միգրանտների մասին առկա տվյալների հավաքագրումը եղած հնարավորությունների սահմաններում լավ չի իրականացվում. ներկայումս արտերկրում հայաստանցի զգալի թվով շահառու-ուսանող ունեցող որոշ հաստատություններ իրենց տվյալները կառավարության հետ չեն փոխանակում, որի արդյուն-

քում այդ ուսանողները պաշտոնական վիճակագրությունից դուրս են մնում: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը պետք է տարեկան տվյալներ հավաքի ԶԲԸՄ-ից, սփյուռքի ոլորտը կառավարող պետական մարմնից և կրթությամբ շահագրգիռ այլ կազմակերպություններից և դրանք ավելացնի արտերկրում ուսում ստացող հայաստանցիների մասին իր սեփական վիճակագրությամբ: Սա թույլ կտա ավելի ամբողջական պատկերացում կազմել Հայաստանի կրթական միգրացիայի ներկա իրավիճակի և միտումների մասին:

Այստեղ պետք է բացառել այն միգրանտներին, որոնք մեկնում են արտերկիր՝ ուսանելու պաշտոնական կրթական ծրագրերի շրջանակներից դուրս, այսինքն՝ նրանց, ովքեր իրենք են հոգում իրենց ուսման ծախսերը, և բացառել նաև փորձնակներին ու վերապատրաստվողներին: Այս խնդրով զբաղվող պատասխանատուները պետք է աշխատեն ստեղծել կրթական միգրացիայի ավելի ամբողջական պատկեր, որը կընդգրկի սեփական միջոցներով ուսանելու մեկնածուներին և տարբեր դասընթացներին մասնակցողներին, օրինակ՝ փորձնակներին և վերապատրաստվողներին: Ինքնաֆինանսավորվող ուսանողների մասին տվյալների ավելի պատշաճ հավաքագրման համար կարող են օգտագործվել օտարերկրյա պետությունների դեսպանատների տվյալները: Արտերկրի հայկական դեսպանատների և հյուպատոսությունների ցանցերը կարող են հավաքագրել տվյալ երկրում գտնվող հայ միգրանտների տվյալները և ամեն տարի ուղարկել Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն (տե՛ս Մալազիայի օրինակը՝ Ներդիր 5): Նկատի ունեցե՛ք, որ դրա համար կարող են պահանջվել լրացուցիչ ռեսուրսներ, իսկ տվյալների ճշգրտության ապահովման համար հարկ կլինեն, որ Բնակչության պետական ռեգիստրում հաշվառվեին արտերկրում բնակվող ավելի մեծ թվով հայաստանցիներ:

Ներդիր 5: **Մալազիայի հաջողված փորձը**

Մալազիայի կրթության նախարարությունը տվյալներ է հավաքագրում ինչպես կառավարության կողմից հովանավորվող, այնպես էլ ինքնաֆինանսավորվող արտերկրում ուսանող մալազիացիների վերաբերյալ՝ օգտագործելով դեսպանատներից և Կրթության նախարարությունից ստացվող տվյալներ³³:

Ժամանման երկրներում Մալազիայի կրթության բաժանմունքները տվյալներ են հավաքագրում տվյալ երկրում սովորող մալազիացի ուսանողների վերաբերյալ և հաշվետվություններ են ներկայացնում Մալազիայի կրթության նախարարությանը: Այն երկրներում, որտեղ Մալազիայի կրթության բաժանմունքները ներկայացուցիչներ չունեն, **ուսանողների մասին տեղեկությունները հավաքագրվում է Մալազիայի դեսպանատներից**, որոնք յուրաքանչյուր երկրում ունեն իրենց տվյալների բազան՝ մալազիական ուսանողների առողջությունն ու անվտանգությունը վերահսկելու համար: Կրթության նախարարությունը միավորում է տվյալների այս երկու աղբյուրները և տարածում է մեկ ընդհանուր վիճակագրություն արտերկրում կրթություն ստացող մալազիացիների վերաբերյալ:

ՏՏԿԱՅ-ը կարևոր տեղեկություններ է հավաքագրում, որոնք ելակետային լավ տվյալներ են տրամադրում միգրանտների հմտությունների, գիտելիքների ու կրթության մասին: Այն վիճակագրական տվյալներ է տրամադրում միգրանտների աշխատանքային կարգավիճակի ու նրանց զբաղվածության (տնտեսական գործունեության 99 տեսակներից կազմված մանրամասն ցանկ) և նրանց կրթական մակարդակի վերաբերյալ: Այդուհանդերձ, ՏՏԿԱՅ-ը տվյալներ չի հավաքագրում առանձին ոլորտներին վերաբերող հմտությունների կամ ստացած կրթության առարկայի վերաբերյալ³⁴, այն դեպքում, երբ այդպիսի տվյալներն այնքան անհրաժեշտ գույներ կմտցնեցին հայաստանցիների հմտությունների և նրանց զբաղվածության համապատկերում: Այն կարող էր տեղեկություններ տալ այն մասին, թե որքանով է միգրանտների աշխատանքը համապատասխան

33. Տե՛ս Global Migration Group, Migration and Development Data Handbook, (Մախնական), էջ 43:

34. Նրանց համար, ովքեր դպրոց չեն հաճախում, բայց նախորդող 12 ամիսների ընթացքում մասնակցել են ուսումնական դասընթացի, այն հարցնում է, թե ինչի վերաբերյալ է եղել դասընթացը՝ օտար լեզու, համակարգիչ, հաշվապահություն, արհեստ կամ այլ մասնագիտական ուսուցում: Սակայն 12 ամսվա ժամանակահատվածը սահմանափակող է այնպես, ինչպես ուսումնառության ոլորտների ցանկը:

Ունև նրանց հմտություններին, հատուկ հմտություններ ունեցող քանի հայաստանցի է աշխատում արտերկրում (հուշելով, թե որտեղ կարող է նրանց առաջարկը գերազանցել պահանջարկը) և այլն:³⁵ Սրան նպաստելու եղանակներից մեկը ՏՏԿԱԴ-ում կրթության աստիճանի մասին ներկայիս հարցերի թարմացումն է:

Գանայի կենսամակարդակի հետազոտությունը³⁶ կրթամակարդակի վերաբերյալ ծավալուն բաժին ունի և լավ օրինակ է հմտությունների համախմբի մասին ավելի շատ տեղեկություններ ստանալու համար, տես՝ Ներդիր 6:

Ներդիր 6. Գանա. կենսամակարդակի հետազոտություն - 2012/2013 թթ.

14	15
Has (NAME) ever attended other short training courses lasting not more than 6 months? Yes.....1 No.....2 (>> NEXT MEMBER)	What was the main subject of the most recent training? Clerical.....01 Prof/Managerial.....02 Computer.....03 Marketing.....04 Teaching.....05 Leadership.....06 Medicine.....07 Accountancy.....08 Trade/Skill.....09 Other (specify).....10

8	9	10		11	
For how many months has (NAME) been attending/ attended a literacy course? MONTHS	Is (NAME) an apprentice or has (NAME) ever been an apprentice? Yes, currently ..1 Yes, in past.....2 No.....3 (>> 14)	How long was (is) the apprenticeship? YRS MTHS		What is the main trade (NAME) is learning or learnt? (REFER TO SECTOR TRADE/SKILLS GLSS6 CODE BOOK) MAIN TRADE CODE	

Աղբյուրը՝ Գանայի վիճակագրական ծառայություն 2013:

Այն ավելի երկար է, քան ՏՏԿԱԴ-ի կրթության բաժինը, և ներառում է լրացուցիչ բաժին աշկերտական ուսման և կարճատև դասընթացների մասին: Թեև հնարավոր չէ լրացուցիչ հարցեր ավելացնել ՏՏԿԱԴ-ում, սակայն փոփոխել եղած հարցերը հնարավոր է: 14 և ավելի բարձր տարիքի դպրոց չհաճախած անձանց կրթամակարդակի վերաբերյալ հարցերի և առաջարկվող փոփոխությունների համար Տես՝ Ներդիր 7: Դրանք կարող են բարելավել ամենացածր կրթամակարդակ ունեցողների հմտությունների մասին տվյալները, որոնք կարելի է վերլուծել աշխատանքային կարգավիճակի և այլ բնութագրիչների հետ միասին՝ առանց ՏՏԿԱԴ-ում

35. Տես 2012/2013 Գանայի կենսամակարդակի հետազոտություն www.statsghana.gov.gh/nada/index.php/catalog/72:

36. Տես IOM, 2012:56՝ ծանոթանալու, թե ինչպես է դա արվում ուրիշ երկրներում:

հարցեր ավելացնելու: Սա կներառեր միայն նրանց, ովքեր դասընթացների են մասնակցել կամ աշկերտություն են արել միայն վերջին 12 ամիսներին, սակայն դրանից խուսափելու համար՝ ՎԿ-ը կարող է հարցը փոխել այսպես՝ արդյո՞ք անձը «երբևէ» մասնակցել է դասընթացների կամ աշկերտություն արել (ավելի մոտ է Գանալի օրինակին): Եթե ՏՏԿԱՅ-ը կրթական բաժնում նյութ ավելացնելու տեղ ունենար, կարելի էր ավելացնել նաև առարկաների, արհեստների կամ հմտությունների ինդեքսներ, որոնց նշումով մասնակիցները ցույց կտային իրենց բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական կրթամակարդակը:

Ներդիր 7.

ՏՏԿԱՀ կրթության հարցերի վերաբերյալ առաջարկվող փոփոխությունները

Այժմյան ՏՏԿԱՅ հարցերը՝

- «Մասնակցել եք (կամ մասնակցում եք) որևէ դասընթացի վերջին 12 ամիսների ընթացքում:
 1. Այո, 2. Ոչ»
- «Դասընթացի առարկան
 1. Օտար լեզու,
 2. Համակարգիչ,
 3. Հաշվապահություն,
 4. Արհեստ,
 5. Այլ (նշել)»

[թույլատրվում է 2 պատասխան]

Առաջարկվող ՏՏԿԱՅ հարցերը՝

- «Մասնակցել եք (կամ մասնակցում եք) որևէ դասընթացի կամ ավարտե՞լ եք որևէ աշկերտություն վերջին 12 ամիսների ընթացքում:
 1. Այո, 2. Ոչ»
- «Դասընթացի թեման կամ աշկերտությունը»

Օտար լեզու, համակարգիչ, հաշվապահություն, արհեստ, գործավարություն, կառավարում, մարկետինգ, մանկավարժություն, բուժօգնություն, այլ (նշել)

Աշխատանքային միգրացիա. 8.8

- ▶ Ապահովել աշխատանքի թույլտվության տրամադրման համակարգի կապը ռեգիստրի հետ
- ▶ Փոփոխության ենթարկել ՏՏԿԱՅ-ում միգրացիայի տևողությանը վերաբերվող հարցը

Աշխատանքային միգրացիայի ընդհանուր վիճակագրություն. միգրացիա դեպի Հայաստան

Հայաստանը չունի աշխատանքային միգրացիայի պարզ համապարփակ վիճակագրություն, այդ իսկ պատճառով դժվար է հետևել օրինաչափություններին և ժամանակի ընթացքում դրանց կրած փոփոխություններին: Աշխատանքային միգրացիայի մասին կանոնավոր տվյալներ հավաքագրելու, մշակելու և հրատարակելու ենթակառուցվածքների բացակայությունը հիմնականում պայմանավորված է համապատասխան քաղաքական կառուցակարգի և ռեսուրսների բացակայությամբ: Արդյունքում, աշխատանքային միգրացիային վերաբերող տվյալների աղբյուրները մասնատված են, իսկ դրանց միջև տվյալների համադրելիությունը սահմանափակ է: Որպես վիճակագրական տվյալների աղբյուրներ՝ ՏՏԿԱՅ-ը և մարդահամարը, շարունակում են տրամադրել միգրացիայի ծավալների վերաբերյալ լավագույն հաշվարկները, մինչդեռ վարչական տվյալների աղբյուրները անհրաժեշտ տեղեկություններ չեն տրամադրում: Հայաստանում չի իրականացվում տվյալների համակարգային և հուսալի հավաքագրում աշխատանքային միգրանտների հիմնական փոփոխականների վերաբերյալ, ինչպիսիք են սեռը, տարիքը, զբաղմունքը, կրթական մակարդակը, տնտեսական գործունեությունը, միգրացիայի պատճառները և աշխատանքային կարգավիճակը:³⁷ Չի իրականացվում նաև տվյալների պարբերական հավաքագրում առավել մանրամասն փոփոխականների համար, ինչը կօգնի պատկերացում կազմել միտումների և միգրանտ աշխատավորների սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի՝ ներառյալ աշխատանքի ընդունվելու մեխանիզմների, էթնիկ պատկանելության/լեզվի, քաղաքացիական կարգավիճակի և այլնի մասին:³⁸

Հատկապես խիստ կցկտուր են Հայաստանում միգրանտների մասին տվյալները: Թեև Հայաստանում միգրանտների առկա քանակի վերաբերյալ հիմնական պատկերն ստեղծվել է մարդահամարի, ՏՏԿԱՅ-ի և բնակչության ռեգիստրի միջոցով, այդուհանդերձ, նրանց վերաբերյալ լրացուցիչ քիչ տեղեկություններ կան: ՏՏԿԱՅ-ը տվյալներ է հավաքագրում միգրանտների զբաղվածության, բայց ոչ մնալու տևողության մասին. մարդահամարը տվյալներ է հավաքագրում միգրանտների զբաղվածության վերաբերյալ, բայց միայն տասը տարին մեկ. ռեգիստրը տեղեկություններ է տրամադրում այն մասին, թե արդյոք միգրանտներն աշխատում են, թե ոչ (չմանրամասնելով զբաղվածության տեսակը), սակայն այդ տվյալները քիչ հուսալի են. ՍԿՏՅ-ը հավաքագրում է տվյալներ սահմաններում մուտքի, բայց ոչ մուտքի պատճառների մասին:³⁹ Պատկան մարմինները պետք է ուշադրություն դարձնեն այս ոլորտում տվյալների հավաքագրման բարելավմանը, քանի որ վերջին շրջանում Հայաստան ժամանողների թիվն ավելանում է, և աշխատաշուկայում նրանց ինտեգրումը վերջին ժամանակներս դարձել է քաղաքականությանն առնչվող կարևոր ոլորտ:

37. Ըստ աշխատանքի, զբաղվածության և աշխատուժի թերօգտագործման վերաբերյալ ԱՄԿ 19-րդ բանաձևի, տե՛ս www.ilo.org/global/statistics-and-databases/meetings-and-events/international-conference-of-labour-statisticians/20/WCMS_646788/lang-en/index.htm:

38. Աշխատանքային միգրացիայի փոփոխականների ամբողջական ցանկը տե՛ս Global Migration Group Migration and Development Data Handbook (draft), էջ 31:

39. IOM, 2012:11:

2019 թվականի հունվարից ի վեր Հայաստանում աշխատելու համար օտարերկրյա քաղաքացիները պահանջվում է ունենալ աշխատանքի թույլտվություն, որի տրամադրումը փոխկապակցված է կացության թույլտվության հետ: Աշխատանքի թույլտվությունների փոխկապակցվածությունը կացության թույլտվությունների հետ կարևոր քայլ կլինի դեպի Հայաստան աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ տվյալները բարելավելու ուղղությամբ: Կարևոր է, որ աշխատանքի թույլտվության գրանցումը պատշաճ և հնարավորության դեպքում՝ ավտոմատ կերպով կապվի բնակչության ռեգիստրին: ՍԿՏՅ -ի և ռեգիստրի փոխկապակցման դեպքում աշխատանքի թույլտվությունները կարող են կապվել սահմանի հատման մասին տեղեկությունների հետ, այսինքն՝ հնարավոր կլինի հետևել թույլատրված ժամկետից երկար մնացողներին և երկիր ելումուտի նրանց տեղաշարժն ավելի սերտ կապել նրանց աշխատանքի թույլտվության հետ:⁴⁰ Հնարավորության դեպքում, աշխատանքի թույլտվությունները պետք է հասանելի լինեն միայն Հայաստանից դուրս ստանալու համար՝ ավելի հստակ կապ ստեղծելու անձանց մուտքի և ելքի ամսաթվերի հետ: Ավելին, սրանք պետք է ամբողջովին փոխկապակցվեն Հայաստանի սոցիալական ապահովության և/կամ հարկային տեղեկատվական համակարգերի հետ: Աշխատանքի թույլտվությունները զգալի առաջընթացի հիմքեր են ստեղծում Հայաստանի աշխատանքային միգրացիայի կառուցակարգում, ուստի, պետք է քայլեր ձեռնարկել, որպեսզի դրանք վեր հանեն միգրացիայի վերաբերյալ առավել արժեքավոր տվյալներ:

Աշխատանքի տեղավորումը և միգրանտների աշխատանքային իրավունքները

Հաշվի առնելով, որ աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ տվյալների բարելավումը առաջնահերթ է համարվել հայաստանյան շահագրգիռ կազմակերպությունների կողմից, անհրաժեշտ է անդրադառնալ աշխատանքի տեղավորման և աշխատանքային իրավունքների վերաբերյալ տվյալների բացերին: Ավելին, Թիրախ 8.8-ի համար ՍԳՓԽ-ի կողմից առաջարկված ցուցանիշներից մեկը ներառում է միգրանտներին աշխատանքի ընդունելու հետ կապված ծախսերի գնահատումը:

Ներկայումս միգրանտների աշխատանքի տեղավորման մեթոդների վերաբերյալ տվյալների պարբերական հավաքագրում չի իրականացվում: Աշխատանքային միգրացիայի կառուցակարգի բացակայության պատճառով աշխատանքային միգրանտների աշխատանքի տեղավորումը հիմնականում մնում է չկարգավորված: Սա նշանակում է, որ տվյալներ ստանալու կանոնավոր ուղիների, ինչպես օրինակ՝ ՄՌԿ-ների կամ արտերկրում գործող հյուպատոսությունների ներուժը դառնում է սահմանափակ: Ավելին, քանի որ աշխատանքի տեղավորման կենտրոնների միջոցով արտերկրում զբաղվածության կազմակերպումը Հայաստանում համեմատաբար ցածր մակարդակի վրա է, հնարավոր է տեղեկությունների համար հենվել աշխատանքի տեղավորման գործակալությունների գրառումների վրա: Այն, թե արդյոք աշխատանքային միգրանտն արտերկրում աշխատանք է գտել աշխատանքի տեղավորման մասնավոր գործակալության, անձնական սոցիալական ցանցի, զբաղվածության պետական ծառայության, թե այլ միջոցով, կարևոր է աշխատանքային միգրանտների տեսակները հասկանալու և այնպիսի ծրագրեր մշակելու համար, որոնք կարող են օգնել համապատասխանեցնել հմտությունները միգրացիոն ծրագրերին, կրճատել միգրացիոն ծախսերը և պաշտպանել միգրանտների իրավունքները:

Միգրանտների աշխատանքային իրավունքների ոլորտում առկա հիմնական մարտահրավերը արտերկրից միգրանտների մասին տեղեկություններ ստանալն է: Թերի կարգավորվող աշխատանքային միգրացիայի մոդելով աշխատելու դեպքում, այնպես, ինչպես Հայաստանում է գործում, մնան տեղեկություններ ստանալը շատ անգամ ավելի դժվար է: Ժամանակին Հայաստանում աշխատանքային հարցերով կցորդի ծրագիր իրականացնելու մտադրություն կար, սակայն այն հետաձգվեց՝ ֆինանսական նկատառումներից ելնելով: Դրա ստեղծումը և աշխատանքի տեսչության կողմից տեղերում տեսչական ստուգման գործառնության վերականգնումը առաջարկվում են որպես միգրանտների աշխատանքային իրավունքների վերաբերյալ տվյալների բարելավման միջոցներ: Քանի դեռ չի ստեղծվել աշխատանքային միգրացիային վերաբերող ուժեղ հենք, որը կօգնի տվյալների հավաքագրմանը, առաջարկվում է ավելացնել աշխատանքային միգրացիայի պարբերական հարցաշար՝ Մոլդովայի օրինակով, տեսՆ ներդիր 10:

40. Տես ՄՍԿ 2011:38՝ ծանոթանալու լրացուցիչ առաջարկությունների այն մասին, թե ինչպես կապել ՍԿՏՅ և ստիկանության տվյալները՝ թույլատրված ժամկետից երկար մնացողներին ավելի լավ հետևելու համար:

Սեպոնային միգրացիա

Կարճաժամկետ սեզոնային միգրանտները, որոնք երեք ամսից պակաս ժամկետով բացակայում են իրենց բնակության վայրից, բնորոշ են Հայաստանին: Նկատենք, որ ՄԱԿ-ը մինչև երեք ամիս ժամկետով արերկիր մեկնողներին որպես միգրանտ չի դասակարգում,⁴¹ այդուհանդերձ այստեղ այդ կատեգորիան քննության է առնվում Հայաստանի միգրացիայի ենթաեռանայակային ծավալների և այլ առանձնահատկությունների պատկերը ստանալու համար և դիտարկվում է տվյալների բացերի շարքում: Ընդհանրապես դժվար է չափել կարճաժամկետ միգրացիան, քանի որ սեզոնային միգրանտների արտերկրում գտնվելու ժամանակահատվածը պայմանավորված չէ մուտքի արտոնագրով կամ թույլտվությամբ և հաճախ անկանոն բնույթ է կրում: Ավելին, վարչական գրանցումներում նրանք սովորաբար չեն փոխում իրենց հասցեն կամ բնակության երկիրը: Սա Հայաստանին բնորոշ երևույթ է, և քանի որ ներկայումս ռեգիստրում գրանցման ցուցանիշները ցածր են, ուստի իրատեսական չէ քաղաքացիներից, ովքեր արդեն իսկ չեն գրանցվում, ակնկալել, որ կգրանցվեն երեք ամսից պակաս ժամանակով բացակայելու դեպքում:

Հետևաբար, սեզոնային միգրացիայի մասին ավելի մանրամասն տեղեկությունների համար առաջարկվում է օգտագործել ՏՏԿԱՅ-ը և ոչ թե ռեգիստրը: ՏՏԿԱՅ-ի օգտագործումը թույլ կտա կապ ստեղծել սեզոնային միգրանտների թվական տվյալների և սոցիալ-տնտեսական այլ օգտակար տեղեկությունների միջև: Քանի որ «գրասաշրջությունը» հնարավոր է նշել որպես միգրացիայի պատճառ, ուրեմն երեք ամսից պակաս ժամանակով արտերկիր մեկնող անձանց հնարավոր կլինի բաժանել գրասաշրջիկների և սեզոնային միգրանտների: ՏՏԿԱՅ-ի ներկայիս հարցի և դրա վերաբերյալ առաջարկության մասին տե՛ս Ներդիր 8-ը:

Ներդիր 8.

Առաջարկություններ ՏՏԿԱՅ-ում միգրացիայի տևողության հարցի վերաբերյալ

Ներկայիս ՏՏԿԱՅ հարցը՝ 2014 թ.-ի դրությամբ

2011 թ. հունվարի 1-ից, [ԱՆՈՒՆԸ] տեղափոխվել է մեկ այլ մարզ կամ մեկ այլ երկիր 3 և ավելի ամիս

1. Այո, տեղափոխվել է և չի վերադարձել
2. Այո, տեղափոխվել է և վերադարձել է
3. Ոչ → Բաժին Գ 4. Առաջին անգամ է եկել այդ շրջանը

Առաջարկվող ՏՏԿԱՅ հարցը

2011 թ. հունվարի 1-ից, [ԱՆՈՒՆԸ] տեղափոխվել է մեկ այլ մարզ կամ մեկ այլ երկիր

1. Այո, տեղափոխվել է և չի վերադարձել
- 2գ Այո, տեղափոխվել է և չի վերադարձել երեք ամսվա ընթացքում
- 3գ Այո, տեղափոխվել է և վերադարձել է ավելի քան երեք ամիս
4. Ոչ → Բաժին Գ 4. Առաջին անգամ է եկել այդ շրջան

41. Տե՛ս IOM, 2010:23:

Ապահով և կանոնակարգված միգրացիա. 10.7

- ▶ Փոփոխության ենթարկել միգրացիայի պատճառի վերաբերյալ SSԿԱՅ հարցը
- ▶ Բարելավել գրանցումների ցուցանիշը բնակչության ռեգիստրում
- ▶ Փոխկապակցել ՍԿՏԳ-ը բնակչության ռեգիստրի հետ
- ▶ Ավելացնել SSԿԱՅ աշխատանքային միգրացիայի մասին պարբերական մոդուլ
- ▶ Բարելավել համագործակցությունը համապատասխան նպատակակետ երկրների հետ միգրացիոն տվյալների ոլորտում

Բազմաթիվ հրապարակումներում ուսումնասիրվում են Հայաստանի ընդհանուր միգրացիոն տվյալները, ներկայացվում են խորքային գնահատականներ և տրվում են համապարփակ լուծումներ:⁴² Քանի որ մեր այս ձեռնարկումը վերաբերվում է միգրացիայի և զարգացման տվյալներին ԿՁՆ-ների համատեքստում, այստեղ քննության են առնվում միայն միգրացիայի կառավարմանը վերաբերող տվյալների հիմնական բացերը՝ միգրացիայի պատճառը, ելքի հոսքերը և վերադարձը:

Պատճառը

Միգրացիայի պատճառի, մնալու կամ վերադառնալու նպատակի մասին տվյալների պատշաճ հավաքագրումը պարզ հասարակ միգրացիոն վիճակագրության կարևոր չափանիշ է: Պատճառի վերաբերյալ SSԿԱՅ-ում տրվող ներկայիս հարցը կարելի է ավելի պարզ ձևակերպել, տե՛ս ստորև՝ Ներդիր 9-ը: Պարզեցումից հարցը կշահի, որի շնորհիվ կհեշտանա միգրանտների մեկնելու պատճառների դասակարգումն ու վերլուծությունը՝ հատկապես վերադարձողների պարագայում:

Ներդիր 9.

Առաջարկություն SSԿԱՅ-ում պատճառի հարցի վերաբերյալ

Ներկայիս SSԿԱՅ հարցը՝

Ո՞րն է [ԱՆՈՒԲԸ]-ի վերջին միգրացիայի կամ միգրացիայից վերադարձի հիմնական պատճառը:

1. Աշխատել / աշխատանք փնտրել
2. Ընտանեկան հանգամանքներ
3. Բնակեցում
4. Այցելություն ընկերներին / հարազատներին
5. Ջրոսաշրջություն
6. Ուսում / վերապատրաստում
7. Բիզնես
8. Աշխատանքի ավարտ
9. Նպատակի իրագործում
10. Բուժում
11. Բանակ
12. Քաղաքական պատճառներ
13. Այլ՝ (նշել)

42. Տե՛ս Ներդիր 6-ը՝ լրացուցիչ տեղեկությունների համար:

Առաջարկվող SS4ԱՅ հարցը՝

Ո՞րն է [ԱՆՈՒՆԸ]-ի վերջին միգրացիայի կամ միգրացիայից վերադարձի հիմնական պատճառը:

1. Աշխատել / աշխատանք փնտրել
2. Ընտանիքին միանալ
4. Այցելել ընկերներին/ հարազատներին
5. Զբոսաշրջություն
6. Ուսում / վերապատրաստում
7. Բիզնես
8. Աշխատանքի ավարտ
9. Ուսման/ վերապատրաստման ծրագրի ավարտ
10. Բուժում փնտրելը/ բուժման ավարտ
11. Բանակ
12. Քաղաքական պատճառներ
13. Այլ՝ (նշել)

Առաջարկվող փոփոխություններում երևում է, որ «բուժումը» վերաբերում է «բուժօգնությանը»: Տվյալ դեպքում հասկանալի չէ, թե ինչ են նշանակում «բնակեցումը» կամ «նպատակի իրագործումը»: Առաջարկվում է հանել «բնակեցումը»: «Նպատակի իրագործումը» որպես վերադարձողի կողմից տրված պատասխան՝ չի նշում վերադարձի հստակ պատճառը: Անձի նպատակի իրագործումը կարող է լինել աշխատանքը, կրթությունը, ընտանիքի կամ առողջության հետ կապված հարցերը. այս բոլոր չափանիշները պատասխաններում այլ կերպ տրված են, որպես առանձին դասակարգումներ: Հետևաբար, վերադարձողների համար ընդամենը մեկ՝ «նպատակի իրագործումը», դասակարգում ունենալը չափազանց լայն է:

Առաջարկվում է փոխարենը ավելացնել «ուսման/ վերապատրաստման ծրագրի ավարտը», ինչպես նաև փոփոխություն կատարել «բուժում» պատասխանում՝ լրացուցիչ հստակություն մտցնելու համար: Միաժամանակ սա լրացում կլինի միգրացիայի և կրթության վերաբերյալ վերը բերված առաջարկությանը, քանի որ ավելի շատ տեղեկություններ կարելի է ստանալ վերադարձող հայաստանցի կրթական միգրանտների մասին:

ԵԼՔը

Ներկայումս Հայաստանից ելքերի վերաբերյալ հուսալի տեղեկությունների բացակայությունը տվյալների լուրջ բաց է՝ հաշվի առնելով դրանց կարևորությունը միգրացիայի արդյունավետ կառավարման համար: Ավելին, սա ուղորտ է, որտեղ տվյալների բացակայությունը կարող է ուղղակիորեն ազդել Հայաստանի միգրացիայի կանոնակարգման վրա. որքան դժվար է հետևել վիզայի և կացության թույլտվության ժամկետների խախտումներին, այնքան ավելի դժվար է կառավարել անկանոն միգրացիան:

Հարկավոր է բարելավել ռեգիստրի ելքերի մասին ավելի լավ տվյալներ հավաքագրելու հնարավորությունը՝ խթաններ ստեղծելով գրանցումների ցուցանիշի և գրանցումները ժամանակին կատարելու համար: Մարդիկ իրենց նորաձիհներին գրանցելու համար ստանում են պրոգրեսիվ աճող նպաստ. նմանօրինակ լուծում կարելի է նախատեսել հասցեների փոփոխությունների գրանցման համար: Ներկայումս ոստիկանության կողմից ձեռնարկվել է արտերկրի Հայաստանի հյուպատոսարաններում քաղաքացիների գրանցման էլեկտրոնային ձևերի ներդրման գործընթաց, որն ավտոմատ թարմացումներ կապահովի ռեգիստրում: Սա ողջունելի քայլ է այս ընթացակարգերի ավտոմատացման և պարզեցման առումով և կարող է նպաստել գրանցումների թվի ավելացմանը:

Ռեգիստրը ՄԿՏՀ-ի հետ կապելը ևս մի կարևոր քայլ կլինի միգրանտների հոսքերի վերաբերյալ տվյալների բարելավման ուղղությամբ, մասնավորապես, ելքերի մասով: Այդ երկուսի կապի արդյունքում ռեգիստրի տվյալներին կավելացվեն անձնականության կանոնակարգիչներ՝ բարելավելով ելքերի և մուտքերի տվյալների թողարկումը, քանի որ այդ կերպ համակարգը կունենա միևնույն անձի ամենամյա բազմակի մուտքերն ու

ելքերը բացառելու հնարավորություն: Արդյունքում ռեզիստը կարող է շատ ավելի ճշգրիտ աղբյուր լինել այս հոսքերի վերաբերյալ:⁴³ Սրանք միմյանց միացնելուն ուղղված աշխատանքներն արդեն սկսվել են: Վերջապես աշխատանքներ են տարվում կենսաչափական անձնագրերի թողարկումը սկսելու ուղղությամբ, թեպետ դրանք դեռևս լիարժեք չեն գործում: Դա կարող է օգնել նաև ավելի ճշգրիտ ելքային տվյալների և այլ հոսքերի վերաբերյալ տեղեկություններ հավաքելու գործում, քանի որ կարող է բարելավվել ՍԿՏԻ-ի կողմից սահմանային տվյալների արդյունավետությունն ու թվայնացումը:

Վերադարձ ենթադրող միգրացիա

Վերադարձի վերաբերյալ տվյալներն ամբողջական չեն: Ռեզիստում գրանցումների ցուցանիշը բարելավելու և ռեզիստըն ու ՍԿՏԻ-ը իրար միացնելու մասին վերը նշված առաջարկությունները կարող են օգտակար լինել նաև այստեղ: Բացի դրանից, ՏՏԿԱԳ-ը որոշ օգտակար տվյալներ է տրամադրում՝ ներկայացնելով աշխատանքային ոլորտների և վերադարձի միջև միտումների ամփոփ նկարագրություն:

Ինչևէ, վերադարձողների առջև ծառայած խնդիրների վերաբերյալ տվյալների համակարգված հավաքագրում չի իրականացվում: Սա առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում՝ հաշվի առնելով, որ առաջնահերթությունների սահմանման մասին քննարկումներում ընդգծվում էր վերադարձ ենթադրող միգրացիայի մարտահրավերները հասկանալու կարևորությունը՝ հատկապես աշխատանքային կարգավիճակի և ընդհանուր բարեկեցության հարցերում: Վերադարձողների կրթության ու հմտությունների մասին տվյալները առանձնահատուկ հետաքրքրություն կարող են ներկայացնել՝ հաշվի առնելով այն, որ հմտությունների համապատասխանեցումը հիմնական առաջնահերթություններից է: Սա կարող է նշանակել վերադարձողների հմտությունների ու որակավորումների մասին տվյալների հավաքագրում, որ ձեռք են բերել կամ Հայաստանում կամ նպատակակետ երկրում, անկախ նրանից՝ նրանք պաշտոնական հավաստագիր ունեն դրա համար, թե ոչ, և թե որքանով են դրանք համապատասխանում աշխատանքի ընթացիկ արդյունքներին:

Լերդիր 10.

Տնային տնտեսությունների հարցումների օգտագործում՝ Մոլդովայում աշխատանքային միգրացիայի մասին տվյալներ հավաքագրելու համար

Եվրոպական հանձնաժողովի ֆինանսավորմամբ, ԱՄԿ-ի հետ համագործակցությամբ իրականացված «Աշխատանքային միգրացիայի արդյունավետ կառավարումը և միգրանտների հմտությունների չափումները» ծրագիրը նպաստել է Մոլդովայի աշխատանքային միգրացիայի վիճակագրության բարելավմանը: Աշխատանքային միգրացիայի մասին տվյալներ հավաքագրելու համար Մոլդովան օգտագործում է Աշխատուժի հետազոտությունը: Այն ներառում է արժեքավոր **տվյալների հավաքագրում հավանական, բացակայող և վերադարձող միգրանտների վերաբերյալ՝ «Աշխատուժի միգրացիայի» պարբերական մոդուլի միջոցով**: Տեղեկությունները հավաքվում են Աշխատուժի հետազոտության շրջանակում՝ դրան կից հավելյալ հարցաշարի միջոցով, որի հարցերը վերաբերում են հարցազրույցի պահին տնային տնտեսության բացակայող անձանց, ում բացակայության պատճառը «արտերկրում մնալը» կամ «աշխատանքը կամ աշխատանք փնտրելն» է. հարցազրույցի պահին տնային տնտեսությունում գտնվող անձանց, ովքեր հարցազրույցին նախորդած 24 ամիսների ընթացքում աշխատել են արտերկրում կամ աշխատանք են փնտրել. և անձանց՝ ովքեր երկրից մեկնելու մտադրություն ունեն: Այս տվյալները հավաքագրվել են 2008 թ. և 2012 թ.:⁴⁴ Հարցերը ներառում են հետևյալ հատկանիշները՝

- **Կրթություն.** Կրթությունը և վերապատրաստումը ընթացիկ/վերջին ուղեւորության ընթացքում, կրթության/վերապատրաստման տեսակը, ուսումնառության ոլորտը, հայցած/ստացած կրթության համարժեքությունը

43. Eurostat, 2015:28:

44. Այս ծրագրի վերաբերյալ, որը իրականացվել է նաև Ուկրաինայում, լրացուցիչ տեղեկությունների համար տե՛ս www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_247459.pdf:

- **Զբաղվածությունը և աշխատանքային իրավունքները.** Արտերկրում աշխատանք փնտրելու տևողությունը, զբաղմունքը, ոլորտը, աշխատանքի սովորական շաբաթական ժամաքանակը, աշխատանքային պայմանագրի առկայությունը, սոցիալական պաշտպանությունը (այդ թվում՝ բժշկական ապահովագրություն, առողջության և տարեկան արձակուրդ, կենսաթոշակային վճարներ, վնասվածքի փոխհատուցում), աշխատանքային հմտության մակարդակը և դրա համապատասխանությունը միգրանտի որակավորմանը:
- **Եկամուտները և դրամական փոխանցումները.** Ամսական փոխանցումների ծավալը, կտրվածքով դրամական փոխանցումների ծավալը, դրանց օգտագործման հիմնական եղանակը, այդ թվում՝ ներդրումներ ուսման և վերապատրաստման մեջ, միջին ամսական եկամուտը:
- **Կանոնավորությունը.** իրավական կարգավիճակը նպատակակետ երկրում:⁴⁵

Հաշվի առնելով Հայաստանում կրթության և միգրացիայի, վերադարձի, աշխատանքի տեղավորման և միգրանտների աշխատանքային իրավունքների վերաբերյալ տվյալների սակավությունը և այն, որ հնարավոր չէ դրանք հեշտությամբ հավաքագրել գոյություն ունեցող մեխանիզմների միջոցով, արժե դիտարկել դրանց վերաբերյալ հատուկ նպատակային տվյալների հավաքագրման հնարավորությունը: Ներդիր 10-ը մանրամասներ է պարունակում Մոլդովայի աշխատուժի միգրացիայի պարբերական մոդուլի մասին, որն կիրառվել է Աշխատուժի հետազոտության միջոցով: Նման մոդուլի օգտագործումն օգտակար կլիներ Հայաստանի համար: Որպես առանձին մոդուլ այն կարող է օգտագործվել ՏՏԿԱՀ-ի միջոցով՝ մոտավորապես երեք տարին մեկ: Սա կապահովեր Հայաստանի մասնակցությունը բարձրաստիճան քաղաքական ֆորումի չորս տարին մեկ տեղի ունեցող հաշվետվողական շրջափուլերին և մինչև 2030 թվականը ունենալ զգալի ծավալի տվյալներ ու առաջընթացի համար լավ գաղափարներ: Չնայած դրա համար կպահանջվեն լրացուցիչ ռեսուրսներ, սակայն հաշվի առնելով նման մոդուլի օգտակարությունը Հայաստանի մի շարք առաջնահերթ ԿԶՆ թիրախների գնահատման համար, արժե այդ հարցը քննության առնել:

Եվ վերջում, ընդհանուր բնույթի առանցքային առաջարկություն է միգրացիոն տվյալների ոլորտում համապատասխան նպատակակետ երկրների հետ համագործակցության ամրապնդումը: Միգրացիային և զարգացմանը վերաբերվող մի շարք կարևոր ոլորտներ, ինչպիսիք են՝ միգրանտների աշխատանքային իրավունքները կամ սփյուռքի հիմնահարցերը, դժվար է մշտադիտարկել իր ծագման երկրից միգրանտի հեռանալուց հետո: Առանց նպատակակետ երկրում գործող մի շարք դերակատարների հետ համագործակցության, այդ թվում՝ նրանց միգրացիոն, զբաղվածության և այլ համապատասխան պետական մարմինների, ինչպես նաև շահագրգիռ կողմերի, օրինակ՝ գործատուների միությունների, միգրանտների բարեկեցության ու գործունեության մասին տեղեկությունները կարող են շատ սահմանափակ լինել: Որոշ քայլեր ձեռնարկվում են միջազգային մակարդակում՝ ապահովելու երկրների միջև ավելի մեծ թվով միգրացիոն տվյալների հասանելիությունը (տես ՄԱԿ ՏՄԿ-ի Գլոբալ միգրացիոն տվյալների շտեմարանը և ՄՄԿ-ի Գլոբալ միգրացիոն տվյալների պորտալ), սակայն երկրներին վերաբերվող կոնկրետ միգրացիոն խնդիրների մասին տվյալների շուրջ համագործակցության կայացման համար հարկավոր է, որ այն տեղի ունենա երկուստեք: Հետևաբար, ՎԿ և/կամ մյուս կառույցները պետք է ուսումնասիրեն հիմնական նպատակակետ երկրներում, ինչպես օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում և ԱՄՆ-ում, իրենց գործընկերների հետ տվյալների փոխանակման և համագործակցության այլ մեթոդներ: Տվյալների ոլորտի համագործակցությունը կարող է բազմազան լինել և ներառել մի կողմից վիճակագրական տվյալների փոխանակում, օրինակ՝ դրամական փոխանցումների հոսքեր, մյուս կողմից վարչական տվյալների փոխանակում, օրինակ՝ իրավունքների խախտում կամ քրեական վարույթներ: Այս առաջարկությունը խիստ փոխադարձ է. հայաստանյան կառույցները նույնպես պետք է միգրացիոն տվյալների գործընթացների շուրջ համագործակցության պատրաստակամություն ցուցաբերեն այն երկրների հետ, որոնք Հայաստանում զգալի թվով միգրանտ բնակչություն ունեն:

45. Տես Եվրոպական տնտեսական հանձնաժողով, 2012, Տնային տնտեսությունների հարցումների միջոցով միգրացիոն տվյալների ստացումը՝ www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_10_MOL_01.pdf:

Սփյուռքի ներգրավվածությունը. 17.16

- ▶ Ընդլայնել Հայաստանի գործատուների հանրապետական միության հետազոտությունները՝ ընդգրկելու նոր ոլորտներ
- ▶ Հայկական սփյուռքում անցկացնել հմտությունների հետազոտություն կամ քարտեզագրում, ներառյալ ֆինանսական ներգրավվածության վերաբերյալ
- ▶ Կատարել հրապարակված դրամական փոխանցումների ծախսային տվյալների համապատասխանեցում գլոբալ չափանիշներին համահունչ
- ▶ ՏՏԿԱԳ-ում դրամական փոխանցումների մասին հարցը փոփոխել փոխանցման չափի վերաբերյալ տվյալներ հավաքագրելու համար
- ▶ Պարբերաբար անցկացնել դրամական փոխանցումների մասին մասնագիտացված հետազոտություններ
- ▶ Սփյուռքի կողմից կատարվող ներդրումների մասին հարցերն ընդգրկել հմտությունների և/կամ դրամական փոխանցումների մասին հարցումներում

Անհրաժեշտ է պարբերաբար և համակարգված ձևով տվյալներ հավաքել Հայաստան ուղղվող մարդկային կապիտալի և ֆինանսական հոսքերի մեջ սփյուռքի ներգրավվածության մասին: Սփյուռքի մարդկային կապիտալն օգտագործելու համար հարկավոր է բարելավել բարելավել տվյալների հավաքագրումը՝ արտերկրում գտնվող հայերի կրթությանը, հմտություններին ու գիտելիքներին հետևելու համար: Ինչ վերաբերում է հայկական սփյուռքի ֆինանսական ներգրավվածությանը, տվյալների ներկա հավաքագրումը կարելի է բարելավել տնային տնտեսությունների դրամական փոխանցումների և սփյուռքի ներդրումների մասին ցուցանիշների վերաբերյալ տեղեկությունների հավաքագրումը բարելավելու միջոցով:

Մարդկային կապիտալ, գիտելիքների և հմտությունների փոխանցում

Հայաստանը ունի շատ մեծ և բարձր որակավորում ունեցող սփյուռք, որի փորձագիտական գիտելիքը կարող է օգտակար լինել երկրի զարգացման համար: Սփյուռքահայերի գիտելիքների և հմտությունների մասին հուսալի տվյալները, սակայն, սուղ են, և ներկայումս դժվար է ճշգրիտ պատկերացում կազմել նրանց ունեցած տարբեր մասնագիտությունների, գիտելիքների, հմտությունների ու որակավորումների մասին: Սա նշանակում է, որ դժվար է սփյուռքահայ համայնքներին նպատակային կերպով ներգրավել և ստեղծել նրանց գիտելիքների և հմտությունների փոխանցմանը նպաստող արդյունավետ ժամանակավոր հայրենադարձության մեխանիզմներ կամ ծրագրեր:

Այս ոլորտում առկա տվյալները հավաքագրվում են Գործատուների հանրապետական միության կողմից անցկացված հետազոտությունների միջոցով: Դրանք իրականացվում են միայն միայն կոնկրետ ոլորտներում՝ հիմնվելով գործատուների հետաքրքրությունների վրա, որոնք չեն կարող ճշգրտորեն արտացոլել առկա ողջ կարիքները: Այդուհանդերձ, սրանք շատ արժեքավոր տեղեկություններ են տրամադրում աշխատուժի և հմտությունների պահանջարկի մասին՝ մատնանշելով, թե որտեղ կարող է միգրանտների կամ վերադարձողների աշխատուժի կարիք լինել: Միությունը պետք է իր հարցումները տարածի այլ բնագավառների գործատուների վրա, այդ թվում հանրային սննդի ապահովման ծառայությունների և կենցաղային աշխատանքի ոլորտում⁴⁶ անհրաժեշտ հմտությունների ու որակավորումների մասին ավելի շատ տեղեկություն-

46. IOM, 2012:15:

ներ ստանալու նպատակով: Հարցումների անցկացման շրջանակի ընդլայնումը դեպի տնային աշխատանքների կենցաղային առանձնապես կարևոր է, քանի որ կին միգրանտների առումով դա կփոխլրացնի Թիրախ 8.8-ին և զուգե խթան հանդիսանա ավելի շատ տվյալներ հավաքագրել Հայաստանում գերդեր-միգրացիա կապի մասին:

Եվ վերջապես, ԱՄՆ-ն կարող է դիտարկել գործատուների շրջանում անցկացվող հարցումները կամ աշխատաշուկայի մասին այլ հետազոտություններ հետազայում կենտրոնացված եղանակով կառավարելու հարցը⁴⁷:

Ավելին, սփյուռքի հարցերով պատասխանատու պետական մարմինը կամ մեկ այլ համապատասխան պետական մարմին պետք է մտածի Հայկական սփյուռքի բոլոր կամ որոշ համայնքներում հմտությունների համապարփակ հետազոտություն կամ քարտեզագրում իրականացնելու մասին: Սփյուռքում քարտեզագրման այս միջոցառումները կարող են փոխառվել իրականացվել ըստ սփյուռքի բնակության առանձին աշխարհագրական տարածքների և/կամ որոշակի ոլորտների, ինչպիսիք են առողջապահությունը կամ ֆինանսները, որտեղ Հայաստանը կարող է ունենալ հմտությունների փոխանցման և ձևավորման առաջնահերթություններ: Տեղեկությունները հարկավոր է հավաքագրել սփյուռքահայերի մի շարք կրթական, մասնագիտական և սոցիալ-տնտեսական փոփոխականների վերաբերյալ՝ ուշադրություն դարձնելով նրանց մասնագիտական գիտելիքներին, հմտություններին ու վերապատրաստումներին: Բացի դրանից, անհրաժեշտ են տեղեկություններ արտերկրում անցկացրած ժամանակահատվածի և այլընտրանքային կամ երկրորդ քաղաքացիության ձեռքբերման վերաբերյալ: Սրա իրականացումը կարող է հայկական սփյուռքի պոտենցիալ հմտությունների և/կամ գիտելիքահեն ներդրումների ուղղությամբ առաջին քայլը լինել՝ ուղղված ի նպաստ երկրի զարգացմանը:

Ռեսուրսների առկայության դեպքում Հայաստանը կարող է դիտարկել այս ոլորտում լրացուցիչ տվյալների մշակումը: Միգրանտների համար հմտությունների համապատասխանեցման նպատակով սա կարող է ներառել կառավարության կողմից հմտությունների վերաբերյալ խորացված հետազոտությունների անցկացում կամ վերլուծություն այն մասին, թե որ երկրներում գոյություն ունի դրական մոտեցում հայաստանյան հավաստագրմանը որակավորումների ճանաչման արդյունքների նկատմամբ: Հայաստանում միգրանտների համար հմտությունների համապատասխանեցման նպատակով այն կարող է ներառել թափուր աշխատատեղերի մասին հրապարակված տեղեկությունների համակարգում կամ մասնագիտական հմտությունների պակասի մասին ցուցակների հրապարակում⁴⁸: Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության ազգային կրթական ծրագրերի մասին առաջիկա տվյալների շտեմարանը, այդ թվում՝ նրանք, որոնք ուղղված են միգրանտներին, կարող են օգտակար լինել այս գործում: Ընդհանուր առմամբ, պատկան մարմինները և այլ դերակատարներ պետք է առաջնահերթություն տան միգրանտների տարբեր խմբերի հմտությունների, գիտելիքների և այլ հայեցակետերի մասին տվյալների հավաքագրման շրջանակի ընդլայնմանն ու բարելավմանը, ինչը կարող է նպաստել արդյունավետ գիտելիքահեն տնտեսության ստեղծմանը՝ ազգային զարգացմանը ծառայելու նպատակով: Տե՛ս նաև Կրթություն և միգրացիա բաժինը:

Ֆինանսական ներգրավվածություն

Հաշվի առնելով այն, որ սփյուռքի ներգրավվածության ավելացումը՝ ներառյալ ֆինանսական ուղիներով, սահմանվել է որպես գերակա ոլորտ, հետևյալ առաջարկությունները, որոնք վերաբերվում են դրամական փոխանցումների և ֆինանսական ներգրավվածության այլ ձևերին, կարող են օգնել կառավարությանը ավելի լավ հետևել և վերլուծել սփյուռքի և աշխատանքային միգրանտների զարգացման վրա ունեցած ազդեցությունը:

Դրամական փոխանցումների մասին համապատասխան թիրախով (109) պահանջվում է կատարել դրամական փոխանցումների ծախսերի մշտադիտարկում: Դա հաշվարկվում է որպես փոխանցված ընդհանուր գումարի մասնաբաժին, և տվյալները տրվում են 200 և 500 ԱՄՆ դոլարի համար: Տեղեկությունները Հայաստանից արտերկիր կատարվող դրամական փոխանցումների ծախսի մասին հավաքագրվում են մի շարք ծառայություն մատուցողներից և հրապարակվում են առցանց⁴⁹՝ Սակայն այդ հաշվարկում չկան տարբեր ծառայություններ:

47. IOM, 2011:7:

48. Լավ գործելակերպերի օրինակների համար տե՛ս «Գլոբալ միգրացիոն խմբի միգրացիային և զարգացմանը վերաբերող տվյալների ձեռնարկ» (նախագիծ):

49. Ֆինանսներ բոլորի համար www.abcfinance.am/finhelper/index.php?type=remittances:

ռայություն մատուցողների միջին ծախսերը, և ծախսը ներկայացվում է որպես որոշակի գումարի ընդհանուր միջնորդավճար, այլ ոչ թե դրա տոկոսը: Թիրախ 10Գ-ի համար մշտադիտարկման պահանջները բավարարելու և լավագույն գործելակերպին համապատասխանելու համար առաջարկվում է այդ տվյալները հարմարեցնել՝ ներկայացնելու միջին ընդհանուր ծախսերը որպես փոխանցված գումարի տոկոս՝ 200 և 500 ԱՄՆ դոլարի համար: Ավելին, այդ տվյալները պետք է հրապարակվեն ամսական կամ եռամսյակային կտրվածքով:

Ավելին, օգտակար կլինեին լրացուցիչ տեղեկություններ ձեռք բերել անհատական կամ տնային տնտեսությունների դրամական փոխանցումների միջին չափի մասին: ՏՏԿԱՀ-ի միջոցով տվյալների ներկայիս պարբերական հավաքագրումը ներառում է հարց, թե արդյոք ուղարկվում են դրամական փոխանցումներ և ուն, սակայն չկա հարց ստացված գումարի չափի, պարբերականության կամ օգտագործման մասին: Նման տվյալները կարող են օգտակար տեղեկություններ տրամադրել տնային տնտեսությունների մակարդակում դրամական փոխանցումների միտումների մասին, ինչը հնարավոր կդարձնի հետազայում ուսումնասիրել զարգացման վրա փոխանցումների ազդեցությունը: ՏՏԿԱՀ-ը արդեն գերբեռնված է, և հնարավոր չէ հեշտությամբ ընդլայնել միգրացիային վերաբերվող բաժինը: Սակայն ստացված դրամական փոխանցումների չափի վերաբերյալ հնարավոր կլինեին ավելի շատ տեղեկություններ ստանալ գոյություն ունեցող հարցերը հարմարեցնելու միջոցով: Առաջարկվում է ստացողի ինքնության վերաբերյալ ներկայիս հարցը փոխարինել փոխանցված գումարի չափի մասին հարցով, տե՛ս Ներդիր 11:⁵⁰

Ներդիր 11.

Առաջարկություն ՏՏԿԱՀ-ում դրամական փոխանցումների մասին հարցի վերաբերյալ

ՏՏԿԱՀ-ի ներկայիս հարցը՝

Արդյո՞ք վերջին 12 ամսվա ընթացքում [ԱՆՈՒՆ]-ը կատարել է դրամական փոխանցում՝ կանխիկ և/կամ բնափրային եղանակով:

1. Այո, միայն ընտանիքին:
2. Այո, միայն ընկերոջ/հարազատի համար:
3. Այո, ընտանիքի, ընկերոջ/հարազատի համար:
4. Ոչ:

ՏՏԿԱՀ-ի առաջարկվող հարցը՝

Արդյո՞ք [ԱՆՈՒՆԸ] կանխիկ կամ/և բնեղեն փոխանցումներ է կատարել անմիջական ընտանիքին որևէ ժամանակ անցած 12 ամսվա ընթացքում:

1. Այո, մինչև 500 ԱՄՆ դոլար:
2. Այո, 500-1.000 ԱՄՆ դոլար:
3. Այո, 1.000-5.000 ԱՄՆ դոլար:
4. Այո, ավելի քան 5.000 ԱՄՆ դոլար:
5. Ոչ:

Ավելին, օգտակար կլինի լրացուցիչ տեղեկություններ հավաքել դրամական փոխանցումների պարբերականության և օգտագործման մասին՝ հնարավորության դեպքում ՏՏԿԱՀ-ում մի հարց ավելացնելով: Չնայած դրամական փոխանցումների մասին տվյալների հավաքագրման համար ՏՏԿԱՀ-ի օգտագործումը նախընտրելի է իր ընտրանքի մեծ չափի և պարբերականության պատճառով, ռեսուրսների առկայության դեպքում առաջարկվում է անցկացնել դրամական փոխանցումների մասին մասնագիտացված կանոնավոր հարցում:

Այն կարող է անցկացվել ՎԿ-ի, ՅԿԲ-ի կամ այլ դերակատարների կողմից՝ դրամական փոխանցումների շուրջ տնային տնտեսությունների դիմամիկայի մասին ավելի մանրամասն տվյալներ հավաքագրելու համար, տե՛ս Ներդիր 12-ը:

50. Տե՛ս IOM, 2010:

Ներդիր 12.

Տվյալների մասնագիտացված հավաքագրում սփյուռքի, դրամական փոխանցումների և ֆինանսական ներգրավվածության մասին

Մասնագիտացված հետազոտություններ տնային տնտեսությունների դրամական փոխանցումների վերաբերյալ

2008 թ.-ին ՉԿԲ-ը ԱՄՆՄԶԳ-ի հետ համատեղ անցկացրեց տնային տնտեսությունների չալանավորված հետազոտություն՝ Հայաստանում ստացվող դրամական փոխանցումների մասին համապարփակ տեղեկություններ հավաքագրելու նպատակով: Հարցման արդյունքում հավաքագրվել են տվյալներ, որոնք ներառել են, սակայն չեն սահմանափակվել հետևյալ թեմաներով՝ ստացվող գումարի չափը տարեկան կտրվածքով, ուղարկողների կրթական աստիճանը, միգրացիայի պատճառը, նպատակակետ երկիրը և արտերկրում անցկացրած ժամանակը, դրամական փոխանցման եղանակը, փոխանցման եղանակն ընտրելու մասին որոշումը և դրամական փոխանցումների օգտագործումը: Հետազոտությունը մանրամասն տեղեկություններ հավաքագրեց տնային տնտեսությունների կողմից դրամական փոխանցումների օգտագործման վերաբերյալ՝ խնդրելով հարցման մասնակիցներին նշել, թե ստորև ներկայացված ցանկից ինչի համար են օգտագործել ստացված դրամական փոխանցումները.

1. Ընթացիկ ծախսեր:
2. Տարրական կրթության վրա կատարված ծախսեր:
3. Այլ կրթության վրա կատարված ծախսեր:
4. Անշարժ գույքի և հողի ձեռքբերում:
5. Գյուղատնտեսական տեխնիկայի և ապրանքների ձեռքբերում:
6. Վերանորոգման ծախսեր:
7. Ձեռներեցություն:
8. Խնայողություններ:
9. Կենցաղային սարքերի ձեռքբերում:
10. Այլ: ⁵¹

Տվյալներ հավաքագրելով տնային տնտեսությունների մակարդակում դրամական փոխանցումների այսքան տարբեր ասպեկտների, ինչպես նաև մասնակիցների տարանջատված փոփոխականների վերաբերյալ՝ հետազոտությունը հնարավորություն տվեց արժեքավոր վերլուծություն կատարել Հայաստան կատարված դրամական փոխանցումների ուղարկման և օգտագործման վերաբերյալ: Օրինակ՝ այն հաշվարկել է տնային տնտեսությունների եկամտային կախվածությունը դրամական փոխանցումներից և ներկայացրել է այդ միջոցների օգտագործման զեմդերային վերլուծություն: Հաշվի առնելով Հայաստանում դրամական փոխանցումների ստացման բարձր մակարդակը՝ առաջարկվում է պարբերաբար անցկացնել այս մասնագիտացված հետազոտությունը կամ նմանօրինակ մեկ ուրիշ հետազոտություն: Դա հնարավորություն կտա ստանալ տվյալներ դրամական փոխանցումների հիմնական կողմերի, օրինակ՝ տնային տնտեսությունների կողմից դրանց օգտագործման վերաբերյալ, և կօգնի պատկերացում կազմել այն մասին, թե ինչպես առավելագույնի հասցնել սփյուռքի ֆինանսական փոխանցումների՝ զարգացմանն ուղղված ներուժը:

Ինչ վերաբերում է Հայաստանում սփյուռքի ֆինանսական ներգրավվածության մասին այլ տվյալներին, ապա դրա տարբեր կողմերին վերաբերվող տվյալների ավելի կանոնավոր ու համակարգված հավաքագրում է անհրաժեշտ: Սրա վերաբերյալ հավելյալ տեղեկություններ ստանալու համար պետական մարմինները և այլ դերակատարներ կարող են մեծացնել տվյալների հավաքագրումը սփյուռքի և միգրանտների ներդրումների, անդրազգային փոխառությունների և, մասնավորապես, դրամական փոխանցումների հետ կապված այլ նախաձեռնությունների վերաբերյալ, ինչպիսիք են համայնքային ներդրումային ծրագրերը և սփյուռքի պարտատոմսերը:

51. Տե՛ս ԱՄՆՄԶԳ, 2008:

Չարկ է նշել, որ սփյուռքի կողմից կատարվող ներդրումների մասին տվյալների հարցում առաջընթացը պայմանավորված է վերն առաջարկված գիտելիքների ու հմտությունների քարտեզագրման և դրամական փոխանցումների հետ կապված գործելակերպերի բարելավմամբ: Նախևառաջ, սփյուռքահայերն ու միգրանտներին Չայաստանում ներդրումներ կատարելու կամ այլ կերպ ֆինանսապես ներգրավվելու համար համախմբելու լավագույն տարբերակը նրանց նպատակային և արդյունավետ ներգրավվումն է՝ ըստ հմտությունների մակարդակի կամ այլ ընտրված փոփոխականների: Սփյուռքի ֆինանսական ներգրավվածության վերաբերյալ տվյալների բարելավմանն ուղղված լուծումները կարող են ինչ-որ չափով ուղղակիորեն կապվել գիտելիքների և հմտությունների քարտեզագրման հետ: Երկրորդ, սփյուռքի կողմից ֆինանսական ներդրումների և հարստության ստեղծման մեծ մասը տեղի է ունենում դրամական փոխանցումների միջոցով: Զետևաբար, դրամական փոխանցումների օգտագործման վերաբերյալ տվյալների հավաքագրման բարելավումը հնարավորություն կտար ավելի շատ տեղեկություններ ստանալ տնային տնտեսությունների և համայնքային մակարդակներում սփյուռքի և աշխատանքային միգրանտների ներգրավվածության մասին: Նույնը արվում է, օրինակ՝ վերը հիշատակված ԶԿԲ-ի հետազոտությամբ՝ խնայողությունների և ձեռնարկատիրական գործունեության վերաբերյալ տվյալների հավաքագրմամբ:

Ազգային մակարդակում այս ոլորտում ավելի համապարփակ տվյալներ հավաքագրելու նպատակով ՎԿ-ը, ԶԿԲ-ը, սփյուռքի հարցերով պատասխանատու մարմինը և/կամ այլ դերակատարներ կարող են նախաձեռնել սփյուռքի ներդրումների վերաբերյալ մասնագիտացված հետազոտություններ: 2011 թվականին GIZ-ը անցկացրեց սփյուռքի և Չայաստանում կատարվող ներդրումների մասին ընդգրկում ուսումնասիրություն՝ չափելով սփյուռքի կողմից կատարվող օտարերկրյա ուղիղ ներդրումների և սփյուռքահայերի կողմից հիմնադրված բիզնեսների թիվը:⁵² Առաջընթացին հետևելու նպատակով այս ուսումնասիրության որոշ տարրեր կարելի է իրականացնել կանոնավոր հիմունքներով:

52. Տե՛ս GIZ, 2011:

Տվյալներ և վիճակագրություն. 17.18

- ▶ Ներկայացնել առաջարկությունները՝ ըստ վերը նշվածի
- ▶ Ներկայացնել ՎԿ-ի միգրացիոն վիճակագրության համապատասխանության փաստաթուղթ
- ▶ Մարդկանց թրաֆիքինգի վերջնական հաշվետվության մեջ ներառել տվյալներ կացության կարգավիճակի և միգրացիոն այլ փոփոխականների վերաբերյալ

Իրականացնելով վերը նշված առաջարկությունները՝ ՎԿ-ը զգալի առաջընթաց կգրանցի Թիրախ 17.18-ի իրականացման ուղղությամբ, քանի որ կունենանք բարելավված տվյալներ միգրացիային և զարգացմանը վերաբերող մի շարք ոլորտներում: Կբարելավվեն որոշ ոլորտներում գոյություն ունեցող գործընթացները, մինչդեռ այլ ոլորտներին առաջին անգամ կհատկացվի վիճակագրական առումով զգալի ուշադրություն:

Ներկայումս ՎԿ-ի գործունեությունը հիմնված է տվյալների փոխանակման բազմաթիվ միջգերատեսչական համաձայնագրերի և ընթացակարգերի վրա, թեև գոյություն չունի մեխանիզմ, որը ցույց տա ՎԿ-ի կողմից դրանց հետևելու համապատասխանությունը: Օգտակար կլինեն կենտրոնացված կարգով հետևել պետական մարմինների և ՎԿ-ի միջև այդ բոլոր համաձայնությունների կատարմանը: ՎԿ-ը կարող է ցուցակագրել միգրացիոն տվյալների և վիճակագրության վերաբերյալ բոլոր համաձայնագրերն ու դրանց պայմանները՝ կից ներկայացնելով տվյալների պաշտպանության վերաբերյալ համաձայնագրեր: Հաջորդիվ, այն կարող է ամեն տարվա վերջում ստուգել իր և համապատասխան կառույցի կողմից յուրաքանչյուր համաձայնագրի պայմանների պահպանումը: Համապատասխանության մասին այս փաստաթուղթը կարելի է հրապարակել ՎԿ -ի կայքի միջոցով՝ տարեկան կտրվածքով: Ավելին, այն կարող է ներառվել ՎԿ-ի Պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրերում և, եթե հնարավոր է՝ կարգավորվել նաև համապատասխան օրենքով: Այս կերպ կարելի է մեկտեղել և ծածկագրել միգրացիայի վերաբերյալ ՎԿ -ի բոլոր համաձայնագրերը:

Եվ վերջում, առաջնահերթություններին նվիրված քննարկումներում շեշտվեց ներառականության և տվյալների տարանջատման բարելավման կարևորությունը՝ ապահովելու, որ վիճակագրական ամփոփումներում առանձին անհավասարություններ թաքնված չմնան: Սա հատկապես կարևոր է մարդկանց թրաֆիքինգին վերաբերվող ոլորտում: Ոստիկանության զեկույցներում գրանցվում են թրաֆիքինգից տուժածների կացության կարգավիճակի և քաղաքացիության մասին տեղեկություններ, որոնք, սակայն, վերջնական հաշվետվության մեջ առհասարակ չեն արտացոլվում: Հետևաբար, առանց ոստիկանության զեկույցներից օգտվելու, դժվար կլինի ավելի մանրամասն վերլուծել գոհերի միգրացիոն բնութագրերը: ԱԳՆ-ի և այլ մարմինների վերջնական հաշվետվությունները պետք է հնարավորինս ներառեն տվյալներ կացության կարգավիճակի, քաղաքացիության և այլ հասանելի միգրացիոն փոփոխականների վերաբերյալ, իսկ ոստիկանությունը պետք է ապահովի դրանց ներառումը տրամադրվող տվյալների մեջ՝ առանձին տարանջատումով:

ՎԿ-ը և մյուս շահագրգիռ կողմերը պետք է հաշվի առնեն տարանջատման կարևորությունը հետագա բոլոր միգրացիոն տվյալների հավաքագրումների և հաշվետվությունների ժամանակ: Սա նշանակում է, որ պետք է ձգտել ոչ միայն միգրացիոն տվյալները տարանջատել ըստ համապատասխան փոփոխականների, այլև քայլեր ձեռնարկել, որ, ըստ նպատակահարմարության, քաղաքականությանն առնչվող մյուս ոլորտներում ևս տվյալները տարանջատվեն ըստ կացության կամ միգրացիոն կարգավիճակի: Ազգային տվյալների տարբեր մեխանիզմների միջոցով այդ երկուսը հնարավոր կդարձնեն միգրացիայի հետ կապված մի ամբողջ շարք խոցելի իրողությունների հայտնաբերումը:

Եվրակացություն

Ծրագրի արդյունքում միգրացիային առնչվող հիմնական ԿԶՆ թիրախների ուղղությամբ կատարած առաջընթացի մասին Հայաստանն իր հաշվետվությունները ներկայացնում է համրային հարթակում: Այս ծրագրով երկրում սկիզբ առավ միգրացիոն տվյալների բարելավման երկարատև գործընթաց, որն իրականացվելով ԿԶՆ-ների շուրջ, ցույց տվեց այն թափը, որ Օրակարգ 2030-ը հաղորդել է միգրացիոն տվյալների կարողությունների զարգացման նախաձեռնություններին ամբողջ աշխարհում:

Ծրագիրը նորարար էր նրանով, որ օգտագործվեց ինչպես ԿԶՆ թիրախների չափման համար միգրացիային առնչվող ցուցանիշներ, այնպես էլ փոխարինող ցուցանիշներ: Մի բան, որ ծրագրի սկզբում թվում էր, թե որևէ այլ երկիր չի արել, այժմ այն ընդունված մոտեցում է: Ավելին, ծրագրով ստեղծվեցին մի շարք լավ գործելակերպեր, որոնք կարող են կիրառվել միգրացիոն տվյալների բարելավման համար այլ երկրներում իրականացվող նախաձեռնություններում:

Ծրագիրն ընդգծված խորհրդակցական բնույթ էր կրում, և հարցազրույցների ու աշխատաժողովների միջոցով ընդգրկեց ավելի քան 100 շահագրգիռ կազմակերպություն: Շատ կարևոր էր գործընթացի յուրաքանչյուր փուլում՝ այդ թվում առաջնահերթությունների սահմանման և տվյալների քարտեզագրման փուլերում, բազմաթիվ շահագրգիռ ոչ կառավարական կազմակերպությունների մասնակցությունը, որոնք իրենց զգալի դերն ունեցան ծրագրի արդյունքների ձևավորման գործում:

Ցուցանիշները մշակվեցին տվյալների ազգային կարողությունների հիման վրա՝ հնարավորինս օգտվելով Վիճակագրական կոմիտեի և այլ գերատեսչություններում առկա տվյալներից: Երկրում միգրացիոն տվյալներ թողարկող կառույցներին այն հնարավորություն տվեց աշխատել համեմատաբար թեթև բեռնվածության պայմաններում, միաժամանակ ապահովվեց ցուցանիշների հաշվետվողականության գործընթացի կառուցությունը: Հարկ է նշել, որ պետական բոլոր շահագրգիռ մարմիններն ընդգրկվեցին թե՛ ցուցանիշների կառուցակարգի, և թե՛ տվյալների վերաբերյալ առաջարկությունների մանրամասն քննարկումներում ու վավերացման գործընթացներում: Այսպիսով, թեև որոշ ցուցանիշներն անպայմանորեն համեմատելի չեն այլ երկրների միևնույն ԿԶՆ թիրախների ցուցանիշների հետ՝ դրանք հնարավորություն տվեցին հաշվետու լինել Հայաստանին վերաբերող միգրացիոն թեմաներով և կարող են նպաստել Օրակարգի 2030-ի շրջանակներում միգրացիոն նպատակներին հասնելու ուղղությամբ կառավարության կողմից գործադրվող ջանքերին (ՄՄԿ, 2018):

Եվ վերջապես, ցուցանիշների վերաբերյալ ազգային ԿԶՆ հարթակում հաշվետու լինելու շնորհիվ ծրագիրը կարողացավ միգրացիոն տվյալների նախաձեռնությունները հաջողությամբ ինտեգրել զարգացման տվյալների առավել լայն նախաձեռնությունների հետ: Այդպիսով, միգրացիոն տվյալները ներառվեցին երկրում ԿԶՆ-ների շրջանակում իրականացվող ավելի լայնածավալ աշխատանքների մեջ:

Հավելվածներ

Հավելված 1. ՄԱԿԶԱԾ միգրացիոն արդյունքների աղյուսակ

Ներդիր 13. **ՄԱԿԶԱԾ . Արդյունք 4. Միգրացիա**

Արդյունք 4. Մինչև 2020 թ. ամրապնդվում են միգրացիայի, սահմանների և ապաստանի կառավարման համակարգերը՝ միգրանտների և տեղահանված անձանց, հատկապես կանանց և աղջիկների իրավունքները խթանելու և պաշտպանելու նպատակով

1. Տեխնիկական խորհրդատվություն՝ միտված միգրանտների և փախստականների նկատմամբ վերաբերմունքը կարգավորող պետական օրենսդրությունը միջազգային, եվրոպական և տարածաշրջանային չափանիշներին համապատասխանեցնելուն.
2. Աշխատանքային/գործողությունների ծրագրերի կազմում, որոնք կժառայեն վերանայված օրենսդրության կիրարկման նպատակին.
3. Շարունակական աջակցություն և համակարգում «ՀՀ և ԵՄ միջև շարժունակության շուրջ գործընկերության մասին» համատեղ հռչակագրի իրականացման համար.
4. Շարունակական աջակցություն՝ «ՀՀ և ԵՄ միջև հետընդունման (ռեադմիսիայի) մասին» համաձայնագրի իրականացման և վերահսկման (նաև՝ կատարման վերահսկման) համար.
5. Միգրանտների ռեսուրսային և ուղեգրման կենտրոնների համակարգի ընդլայնում.
6. Համայնքային տնտեսական զարգացման ծրագրեր երկրի արտագաղթի շրջաններում և աջակցություն փախստականների, այլ տեղահանված անձանց ու միգրանտների ինտեգրմանը, ինչպես նաև վերադարձողների վերաինտեգրմանը.
7. Կատարելագործված մեխանիզմներ՝ ուղղված միգրանտների և տեղահանված բնակչության ամենախոցելի խմբերը որոշելուն.
8. Լավ համակարգված ուղղորդման մեխանիզմների մշակում՝ ուղղված վերադարձող միգրանտներին, ապաստան հայցողներին և փախստականներին որակյալ ծառայություններով ապահովելուն.
9. Աջակցություն Ինտեգրման ազգային ռազմավարությունը մշակելու և իրագործելու համար.
10. Ուժեղացնել իրավապահ մարմինների և դատական իշխանության կարողությունները՝ Հայաստանում աշխատանքային թրաֆիքինգի վերաբերյալ գործերով քրեական հետապնդում իրականացնելու համար.
11. Աջակցություն թրաֆիքինգի դեմ պայքարի գնահատման գործիքի մշակման և ընդունման հարցում՝ ՀՀ կառավարության և ոչ կառավարական կառույցների շահագրգիռ կողմերի օգտագործման համար:⁵³

Աղբյուրը՝ ՄԱԿԶԱԾ 2015:

53. ՄԱԿԶԱԾ, Վերջնարդյունք 4-ի համար տես հաշվետվության հավելվածները:

ՄԱԿԶԱԾ Հայաստան. արդյունքների աղյուսակ. Արդյունք 4

Աղյուսակ 2.

ՄԱԿԶԱԾ Հայաստանի արդյունքների մատրից, 2016-2020 թթ.

Վերջնարդյունքներ	Ցուցիչներ, ելակետներ, թիրախներ	Ստուգման միջոցներ	Ենթադրություններ և ռիսկեր	Օժանդակող ՄԱԿ գործակալություններ և գործընկերներ	Կանխատեսված մային ռեսուրսներ, 2016-2020 թթ. (ԱՄՆ դոլար)
<p>Վերջնարդյունք 4. Մինչև 2020 թվականը միգրացիայի, սահմանների և ապաստանի կառավարման համակարգերն ամրապնդվել են՝ միգրանտների և տեղահանված անձանց, հատկապես՝ կանանց ու աղջիկների իրավունքները խթանելու և պաշտպանելու նպատակով</p>	<p>4.1 Միգրացիային և ապաստանի մասին օրենքների բարելավմանը ծառայող՝ միջազգային և տարածաշրջանային չափանիշներին համապատասխան կատարած օրենսդրական փոփոխությունների թիվը,</p> <p>ԵԼԱԿԵՏ ԹԻՐԱՍ 0 4</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Պաշտոնական տեղեկագիր - ՄՊԾ գեկույցներ - ՄՄԿ-ի և ՄԱԿ ՓԳՅ-ի գեկույցներ - ԵՄ-ի գեկույցներ 	<p>Ենթադրություններ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Կառավարման համակարգի արդիականացումը բոլոր մակարդակներում Կառավարության օրակարգի առաջնահերթություններից է - Բյուջեի պատշաճ հատկացումների սահմանների կառավարման և ապաստանի հետ կապված ծառայությունների տրամադրման համար - Պահպանվում է տեղահանված անձանց նկատմամբ՝ նրանց ընդունելու պատրաստակամություն և սոցիալական իրավիճակում <p>Ռիսկեր.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Փոփոխություններ քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական իրավիճակում 	<p>Միջանկյալ արդյունքի կատարման աջակցող ՄԱԿ-ի գործակալություններ՝ ՄԱԿ ՓԳՅ, ՄՄԿ, ՄԱԶԾ</p> <p>Կառավարության հիմնական գործընկերներ՝ ՀՀ Ազգային ժողով, ՀՀ Արտաքին գործերի, Արդարադատության, Սփյուռքի, Առողջապահության, Տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների, Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություններ</p> <p>Այլ գործընկերներ՝ Զբաղվածության պետական գործակալություն, Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Միգրացիոն պետական ծառայություն, ՀՀ ոստիկանություն, Ազգային անվտանգության ծառայություն, Գլխավոր դատախազություն, Արդարադատության ակադեմիա, Փաստաբանների դպրոց, Փաստաբանների պալատ, արհմիություններ, Ձեռներեցների միություն, մարզային ու տեղական իշխանություններ, ՀԿ-ներ և վերլուծական կենտրոններ</p>	<p>Կանոնավոր ռեսուրսներ՝ 600,000 ԱՄՆ դոլար</p> <p>Այլ ռեսուրսներ՝ 100,000 ԱՄՆ դոլար</p> <p>Հավաքագրման ենթակա ռեսուրսներ՝ 17,000,000 ԱՄՆ դոլար</p> <p>Ընդամենը՝ 17,700,000 ԱՄՆ դոլար</p>
	<p>4.2 Առկա ծառայություններին արդյունավետ ուղղորդում ապահովող բարձրակարգ մեխանիզմների առկայություն</p> <p>ԵԼԱԿԵՏ ԹԻՐԱՍ N Y</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ կառավարության գեկույցներ - ԵՄ միգրացիոն ծառայության գեկույցները հետընդունման (ռեադմիսիայի) մասին համաձայնագրի իրականացման/կամավոր վերադարձի իրագործման վերաբերյալ - Վերադարձող միգրանտներից և ապաստան հայցողներից ստացված արձագանք 			
	<p>4.3 Ինտեգրման ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի առկայություն</p> <p>ԵԼԱԿԵՏ ԹԻՐԱՍ N Y</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ կառավարության գեկույցներ - ՄԱԿ ՓԳՅ գեկույցներ 			
	<p>4.4 Այն տեղահանված անձանց թիվը, որոնք ստանում են փախստականի կարգավիճակ, կեցության կարգավիճակի այլ ձևեր և/կամ հպատակագրվում են (տարանջատել ըստ սեռի և տարիքի)</p> <p>ԵԼԱԿԵՏ ԹԻՐԱՍ 0 10,000</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ՄՊԾ վիճակագրական հաշվետվություններ - Ոստիկանության վիճակագրական հաշվետվություններ - ՄՄԿ և ՄԱԿ ՓԳՅ գեկույցներ 			

<p>4.5 Սահմանային 3 անցակետերում սահմանների համալիր կառավարման արդիականացված համակարգի առկայություն՝ միջազգային ՄՅԿ չափանիշներին համահունչ</p> <p>ԵԼԱԿԵՏ N ԹԻՐԱԽ Կ</p> <p><i>* Չափանիշները վերաբերում են՝ անասնաբուժական-բուսասանիտարական և սանիտարականտի-նային հսկողության սարքավորումներին և ՏՏ ենթակառուցվածքին</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ կառավարության զեկույցներ - Ծրագրային հաշվետվություններ 				
<p>4.6 Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի համապարփակ և ստանդարտացված գնահատման գործիքի առկայություն կառավարական և ոչ կառավարական կառույցների շահագրգիռ կողմերի համար</p> <p>ԵԼԱԿԵՏ N ԹԻՐԱԽ Կ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ՀՀ կառավարության զեկույցներ - ՄՄԿ զեկույցներ 				

Հավելված 2. Տվյալների քարտեզագրման հարցապրույցի ձևանմուշ

Աղյուսակ 3.

Հարցապրույցի ձևանմուշի օրինակ

Թիրախ	Մինչև 2030 թ. միգրանտների դրամական փոխանցումների գործարքների ծախսը նվազեցնել ոչ պակաս, քան 3%-ով և վերացնել 5%-ից բարձր տրանսֆերտային միջանցքների ծախսերը				
Տվյալների ոլորտը	Անհրաժեշտ տվյալները	Այս տվյալների հավաքագրումը	Հավաքագրման պլանները	Հնարավոր լուծումներ՝ եթե հավաքագրում չի կատարվում	Այս ոլորտում հավաքագրվող այլ տվյալներ
		<ul style="list-style-type: none"> • Ինչպես է հավաքագրվում / հավաքվում • Ինչ ձևով (թղթի վրա / էլեկտրոնային եղանակով) 	Այո / Ոչ տալով մանրամասներ	<ul style="list-style-type: none"> • Ինչպես հավաքագրել • Ինչ ձևով 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Որտեղ (տվյալների բազա/գրանցամատյան) • Ինչ հաճախականությամբ • Ինչպես է մշակվում (մասնագիտացված բաժանմունքի կողմից) • Ներքին օգտագործման ձևը • Տրամադրվում է այլ կազմակերպությունների (գերատեսչություններ/օտարերկրյա կազմակերպություններ, և ինչպես՝ թղթային, այնպես էլ էլեկտրոնային եղանակով: Կարելի է տրամադրել ՎԿ-ին, եթե արդեն չի տրամադրվում: 		<ul style="list-style-type: none"> • Որտեղ (տվյալների բազա/գրանցամատյան) • Ինչ հաճախականությամբ • Ինչպես մշակել • Որքան ժամանակ է պետք ստեղծելու համար • Ինչպես կարելի է տրամադրել 	
Դրամական փոխանցումներ	Դրամական փոխանցումների միջնորդավճարները դեպի Հայաստան/ Հայաստանից դուրս				
	Դեպի Հայաստան/ Հայաստանից դուրս				
Ազդեցությունը	Դրամական փոխանցումների ազդեցությունը՝				
	Օր.՝ Դրամական փոխանցումների մասնաբաժինը, որն օգտագործվում է սպառման, ներդրումների, այլ նպատակների համար				

Հավելվածներ

	<p>Տեղեկություններ սփյուռքի ներդրումների վերաբերյալ</p> <p>Օր.՝ Արժեքը և ըստ ոլորտների, սփյուռքի պարտատոմսերի արժեքը</p>				
<p>Որո՞նք են այս ոլորտում տվյալների հաջող հավաքագրման հիմնական մարտահրավերները կամ խոչընդոտները:</p>					
<p>Ինչպե՞ս կարելի է այս ոլորտում բարելավել տվյալների հավաքագրումը:</p>					
<p>Նշումներ՝</p>					

Հավելված 3. Տվյալների քարտեզագրման հարցապրույցի ձևանմուշ

Աղյուսակ 4.

Տվյալների քարտեզագրման աղյուսակ-բացերի վերլուծության ամփոփում

Ոլորտը	Բացերի վերլուծությունը
Միգրացիան և կրթությունը	<ul style="list-style-type: none"> • Կրթական միգրանտների ընդհանուր թիվը (ընթացակարգային) • Ավարտելուց հետո շրջանավարտների գործունեությանը հետևելը • Միգրանտների ոչ բարձրագույն կրթություն
Գենդերը	<ul style="list-style-type: none"> • Համապատասխան իրավապահ մարմինները տեղեկությունները չեն գրանցում ըստ սեռի և միգրացիոն կարգավիճակի
Թրաֆիքինգ	<ul style="list-style-type: none"> • Թրաֆիքինգից տուժածների քաղաքացիությունը որպես առանձին փոփոխական չի գրանցվում վերջնական հաշվետվության մեջ
Երեխաներ	<ul style="list-style-type: none"> • Համապատասխան մարմինները երեխաների դեմ բռնությունների վերաբերյալ տեղեկությունները չեն գրանցում ըստ կացության կարգավիճակի կամ այլ միգրացիոն փոփոխականների
Աշխատանքային միգրացիա	<ul style="list-style-type: none"> • Թերի վիճակագրություն աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ • Տվյալների թերի հավաքագրում սեզոնային միգրացիայի վերաբերյալ • Տվյալների թերի հավաքագրում միգրանտների աշխատանքային իրավունքների վերաբերյալ • Տվյալների թերի հավաքագրում աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ
Միգրացիայի կառավարում	<ul style="list-style-type: none"> • Ամբողջական և ճշգրիտ վիճակագրության ընդհանուր պակաս • Տվյալների թերի հավաքագրում ելքերի վերաբերյալ • Տվյալների թերի հավաքագրում վերադարձ ենթադրող միգրացիայի վերաբերյալ
Դրամական փոխանցումներ	<ul style="list-style-type: none"> • Չկա պարբերական հաշվետվություն տնային տնտեսությունների մակարդակում դրամական փոխանցումների օգտագործման, դրանց ազդեցության վերաբերյալ • Մասնավոր դրամական փոխանցումների չափը չի հրապարակվում / Կենտրոնական բանկի կողմից չի տրամադրվում • Դրամական փոխանցումների ծախսերի մասին տվյալները՝ որպես ընդհանուր փոխանցվող գումարի տոկոս, չի ցուցադրվում
Սփյուռքի ներգրավվածություն	<ul style="list-style-type: none"> • Հմտությունների, գիտելիքների և համապատասխան աշխատանքների համապատասխանեցման թերի տվյալներ • Չկա տվյալների պարբերական կամ համակարգված հավաքագրում սփյուռքի ներդրումների վերաբերյալ • Տե՛ս նաև Դրամական փոխանցումների բաժինը
Միգրացիոն տվյալներ և վիճակագրություն	<ul style="list-style-type: none"> • Տվյալների բացերը, ինչպիսիք վերը նշվածներն են, որոնք խոչընդոտում են ապացույցահեն միգրացիոն քաղաքականությանը • Չկա համապատասխանության վերաբերյալ հաշվետվություն

Հավելված 4. Հայաստանում տվյալների հավաքագրման ընտրանքներ

Ներդիր 14.

Կրթության մոդուլից ընտրված հարցեր, ՏՏԿԱՀ 2014

ԱՅՑ 3

Բաժին Ե ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

6 տարեկանից բարձր անդամների համար

Աղյուսակ 2

N	Ձեր ստացած ամենաբարձր կրթական աստիճանը	Քանի՞ տարի է Ձեզնից պահանջվել այդ աստիճանին հասնելու համար:	Վերջին ուսումնական տարում Դուք որևէ ուսումնական հաստատություն հաճախել ե՞ք:	Ի՞նչ ուսումնական հաստատություն եք հաճախել վերջին ուսումնական տարում:	Ի՞նչ կրթություն եք ստացել վերջին ուսումնական տարում:	Սովորո՞ւմ եք որևէ ուսումնական հաստատությունում:	Ո՞րն է չհաճախելու հիմնական պատճառը:	Ի՞նչ ուսումնական հաստատություն եք հաճախում:	Կրթության ի՞նչ աստիճան ունեք այժմ: (Եթե ամառային արձակուրդում եք, ապա նշեք այն մակարդակը, որին անցնելու եք)
	<i>Աստիճանները</i>	Տարի՝	1. ԱՅՈ 2. ՈՉ (անցնել 7-րդ հարցին)	1.Պետական ուսումնական հաստատություն, անվճար 2.Պետական հաստատություն՝ վճարովի ուսուցմամբ 3.Մասնավոր	1.Տարրական (1-4-րդ դասարան) 2.Հիմնական (5-9-րդ դասարան) 3.Միջնակարգ (10-12-րդ դասարան) 4.Նախնական մասնագիտական (քոլեջ) 5.Միջին մասնագիտական (քոլեջ) 6.Բարձրագույն մասնագիտական ուսումնական հաստատություն/հետբուհական	1.Այո (անցնել 9-րդ հարցին) 2.Ոչ Պատասխանը պետք է լինի .այոե, եթե չեք հաճախում արձակուրդի, տոների կամ այլ պատճառներով, սակայն մտադիր եք շարունակել ուսումը:	1.Հիվանդությունը 2.Ստիպված եմ աշխատել 3.Տրանսպորտային դժվարությունները 4.Թանկ է 5.Կարող փակ է, սակայն ոչ արձակուրդի պատճառով 6.Կրթության ցածր որակը 7.Չեմ ուզում սովորել 8.Չեմ հաճախում ժամանակավորապես, սակայն շարունակելու եմ 9.Ընտանեկան պատճառները 10.Ավարտել եմ հիմնական դպրոցը (9 դասարան) 11.Ավարտել եմ միջնակարգ դպրոցը (12 դասարան) 12.Ավարտել եմ ուսումնական (քոլեջ, ԲՈՒՀ) 13.Այլ Եթե Սյունակ 4=1, անցնել 35-րդ հարցին Եթե Սյունակ 4=2, անցնել հաջորդ աղյուսակին	1.Տարրական (1-4-րդ դասարան) 2.Հիմնական (5-9-րդ դասարան) 3.Միջնակարգ (10-12-րդ դասարան) 4.Նախնական մասնագիտական (քոլեջ) 5.Միջին մասնագիտական (քոլեջ) 6.Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն/հետբուհական	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ԱՅՑ 3

**Բաժին Ե
ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ**

Դպրոց չհաճախող անդամների համար (14 տարեկան և բարձր)

Աղյուսակ 3

SS անդամի նույնականացման համարը	Վերջին 12 ամսվա ընթացքում հաճախել կամ հաճախում ես որևէ դասընթացի:	Եթե այո, ապա նշեք դասընթացի տևողությունը	Եթե այո, ապա վճարում դասընթացների համար:	Դասընթացների նպատակը	Դասընթացների առարկան	Դասընթացների անցկացման վայրը	Ամսական միջինը որքա՞ն էք ծախսել (վերջին 12 ամսվա ընթացքում) դրամով
	1. այո 2. ոչ (անցնել հաջորդ բաժնին)	1. մինչև 2 շաբաթ 2. մինչև 1 ամիս 3.1 ամիս 4.1 ամսից ավել	1. ինքս 2. պետությունը / համայնքը 3. գործատուն 4. հովանավորը 5. միջազգային կազմակերպությունը 6. այլ	1. կրթություն 2. որակավորման բարձրացում 3. վերաորակավորում	1. օտար լեզու 2. համակարգիչ 3. հաշվապահություն 4. արհեստ 5. այլ (մանրամասնել) (թույլատրվում է 2 պատասխան)	1. պետական հաստատություն 2. մասնավոր հաստատություն 3. միջազգային կազմակերպություն 4. մասնավոր անձինք 5. այլ	
1	2	3	4	5	6	7	8

Հղումներ

- Economic Commission for Europe, 2012. *Producing migration data using household surveys, Note by the National Bureau of Statistics, Republic of Moldova*
www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_10_MOL_01.pdf.
- Eurostat, 2015. *Report on Sector Review on Migration Statistics in the Republic of Armenia*
www.ec.europa.eu/eurostat/documents/52535/52745/SR_ARMENIA_Migration.pdf/073a68da-5136-47db-aa62-3c3111827bb7.
- GIZ, 2011. German Development Agency (GIZ), 2011.
Baseline study: current situation of the diaspora connected FDIs in Armenia
www.ev.am/sites/default/files/FDI-GIZ-2011_Baseline_study_25-09-12_Final.pdf.
- Global Migration Group, 2016. *Migration and Development Data Handbook [Draft]*
www.iomgmdac.org/wp-content/uploads/2016/03/Final-Handbook-with-cover-DRAFT-9-03-2016_4.pdf.
- IOM, 2010. *Migration Management and Human Rights*
www.publications.iom.int/system/files/pdf/migration_management_eng.pdf.
- IOM, 2010. *Enhancing Migration Data Collection, Processing and Sharing in the Republic of Armenia. Needs Assessment and Gap Analysis Report*
- IOM, 2011. *Progress Review of Migration Management in the Republic of Armenia*
www.publications.iom.int/system/files/pdf/progress_review_english.pdf.
- IOM, 2011. *Assessment of Labour Market Potential in Armenia*
www.publications.iom.int/system/files/pdf/labour_market_potential_english.pdf.
- IOM, 2012. *Labour Migration in Armenia: Existing trends and policy options. Report on Needs Assessment of Labour Migration Management in Armenia*
www.publications.iom.int/books/labour-migration-armenia-existing-trends-and-policy-options-report-needs-assessment-labour.
- IOM, 2013. *Baseline Research on Irregular Migration in the Republic of Armenia*
www.un.org/library/Baseline_Research_Irregular_Migration_eng.pdf.
- IOM, 2014. *Report on Household Survey on Migration in Armenia*
www.publications.iom.int/system/files/pdf/household_survey_eng.pdf.
- IOM, 2018. *Migration and the 2030 Agenda: A Guide for Practitioners*
www.migrationdataportal.org/tool/migration-and-2030-agenda-guide-practitioners.
- IOM, Economist Intelligence Unit (EIU), 2016. *Measuring well-governed migration: The 2016 Migration Governance Index*
www.publications.iom.int/books/measuring-well-governed-migration-2016-migration-governance-index.
- National Statistical Service of the Republic of Armenia, 2007. *Labour Migration in Armenia: the Results of a Pilot Sample Survey*. Yerevan.
- National Statistical Service of the Republic of Armenia, 2014. *The Armenian Integrated Living Conditions Survey* www.armstat.am/file/doc/99495353.pdf.

National Statistical Service of the Republic of Armenia, 2016. *Social Snapshot and Poverty in Armenia* www.armstat.am/en/?nid=80&id=1819.

UNDP, 2009. *Migration and Human Development: Opportunities and Challenges. National Human Development Report, Armenia.*

UN Habitat, 2016. *Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Subnational Level* www.media.wix.com/ugd/bfe783_49c2d8178d214bde9ec14154dd70e921.pdf.

United Nations, 2013. *Post-2015 Development Agenda: National Consultations Republic of Armenia* www.un.org/file/Armenia%20Post%202015%20National%20Consultation%20-%20English.pdf.

United Nations, 2015. *Millennium Development Goals: National Progress Report. Armenia 2015* www.un.org/up/library/MDG%20NPR_15_eng.pdf.

United Nations, 2016. *The Sustainable Development Goals Report 2016* www.unstats.un.org/sdgs/report/2016/The%20Sustainable%20Development%20Goals%20Report%202016.pdf.

United Nations, 2016. *Compilation of Metadata for the Proposed Global Indicators for the Review of the 2030 Agenda for Sustainable Development* www.unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/metadata-compilation.

United Nations Economic and Social Council, 2016. *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators* www.unstats.un.org/unsd/statcom/47th-session/documents/2016-2-IAEG-SDGs-Rev1-E.pdf.

United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), 2016. *Looking Back, Leaping Forward Moving from MDGs to SDGs in Europe and Central Asia* www.undg.org/wp-content/uploads/2016/02/MDG_SDG_Transition-Report_2016.pdf.

UNFPA, 2008. *Report on Sample Survey on External and Internal Migration in the Republic of Armenia. Yerevan* www.armstat.am/file/article/rep_migr_08e.pdf.

United Nations General Assembly, 2016. *Critical milestones towards coherent, efficient and inclusive follow-up and review at the global level Report of the Secretary-General* www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/684&Lang=E.

United States Agency for International Development (USAID), 2008. *Remittance Transfers to Armenia: Preliminary Survey Data Analysis* www.hsdl.org/?view&did=231733.

Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն

**Միգրացիոն տվյալները Օրակարգ
2030-ի համատեքստում.**

միգրացիայի և զարգացման գնահատումը Հայաստանում